

ISSN 2616-7654 (Print)
ISSN 2617-8427 (Online)

**УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ
З БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАУК**

2023 Випуск 12

**UKRAINIAN JOURNAL ON LIBRARY
AND INFORMATION SCIENCE**

Редакційна колегія

Головний редактор

Тетяна Новальська, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Заступник головного редактора

Надія Бачинська, кандидат педагогічних наук, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Відповідальний секретар

Галина Салата, доктор історичних наук, доцент, Київський університет культури, Київ, Україна

Члени редакційної колегії

Валентина Бездрабко, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Андрій Білощицький, доктор технічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Майя Войцеховська, доктор наук в галузі бібліології та інформології, професор, Університет Гданська, Гданськ, Польща

Генрік Голлендер, доктор гуманітарних наук, Асоціація EBIV, Варшава, Польща

Юрій Горбань, кандидат культурології, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Ірина Давидова, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Харківська державна академія культури, Харків, Україна

Оксана Збанацька, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент Київський університет культури, Київ, Україна

Олена Каракоз, кандидат історичних наук, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв Київ, Україна

Ірене Лопатовська, доктор філософії в галузі інформаційних наук, доцент, Інститут Пратта, Нью-Йорк, США

Оксана Матвієнко, доктор педагогічних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Людмила Прокопенко, кандидат культурології, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Олег Сербін, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Київ, Україна

Алла Соляник, доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія культури, Харків, Україна

Марія Хейг, доктор філософії в галузі інформаційної науки і технології, доцент, Університет Вісконсін-Мілуокі, Мілуокі, США

Лео Ма, директор бібліотеки, New Asia College & United College Library (Бібліотека Китайського університету Гонконгу), Гонконг

Editorial board

Editor-in-chief

Tetiana Novalska, DSc in History, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Deputy Editor-in-Chief

Nadiia Bachynska, PhD in Education, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Executive Editor

Halyna Salata, DSc in History, Associate Professor, Kyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine

Members of the Editorial Board

Valentyna Bezdrabko, DSc in History, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Andrii Biloshchyskyi, DSc in Technical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine

Maja Wojciechowska, DSc in Bibliology and Information Science, Professor, University of Gdansk, Gdansk, Poland

Henryk Hollender, PhD in Humanities, EBIV Association, Warsaw, Poland

Yurii Horban, PhD in Cultural Studies, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Iryna Davydova, DSc in Social Communications, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

Oksana Zbanatska, DSc in Social Communications, Associate Professor, Kyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine

Olena Karakoz, PhD in History, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts Kyiv, Ukraine

Irene Lopatovska, PhD in Information Sciences, Associate Professor, Pratt Institute, New York, USA

Oksana Matviienko, DSc in Education, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Liudmyla Prokopenko, PhD in Cultural Studies, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Oleh Serbin, DSc in Social Communications, Senior Researcher, Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Alla Solianyuk, DSc in Education, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

Maria Haigh, PhD in Information Science and Technology, Associate Professor, University of Wisconsin-Milwaukee, Milwaukee, USA

Leo Ma, Head, New Asia College & United College Library,

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS

**Український журнал
з бібліотекознавства
та інформаційних наук**

Науковий журнал

**Ukrainian Journal on Library
and Information Science**

Scientific Journal

Засновано у 2018 р.
Founded in 2018

**Випуск 12
ISSUE 12**

КИЇВ
ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР КНУКіМ
KYIV
KNUCA PUBLISHING CENTRE
2023

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») відповідно до наказу МОН України від 17.03.2020 року № 409 за спеціальністю 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Затверджено до друку та опублікування в мережі інтернет Вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 6 від 30.10.2023 р.)

Відповідальний редактор
Т. Новальська

Літературний редактор
К. Спрогіс

Редактор-перекладач
англійського тексту
С. Гурбанська

Бібліографічний редактор
І. Стригун

УДК 02(477)(06)

Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук : наук. журн. / редкол.: Т. Новальська (голов. ред.), Н. Бачинська (заст. голов. ред.), Г. Салата (відп. секр.) та ін. ; відп. ред. Т. Новальська ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023. – Вип. 12. – 144 с.

У черговому, 12-му, випуску «Українського журналу з бібліотекознавства та інформаційних наук» представлено публікації, у яких проаналізовано інформаційний потенціал епістолярної спадщини П. Куліша у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, діяльність бібліотек закладів вищої освіти у поширенні практик відкритої науки, оприлюднено нормативно-правові засади оцифрування книжкових пам'яток України, представлено soft skills як вектор мейнстріму в бібліотечній галузі, з'ясовано специфіку фандрейзингу в бібліотеках зарубіжних країн і окреслено перспективи для подальшого упровадження такої діяльності в Україні, визначено поетапне удосконалення професійних компетентностей в умовах практики здобувачами першого рівня освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Авторами на основі семантичного аналізу документального потоку наукових публікацій, тематично присвячених сфері бібліотечної і документно-інформаційної діяльності та підготовці фахівців відповідного профілю, здійснено аналіз змістових аспектів наукових розвідок як основоположних ідей, покладених в основу формування науково-педагогічної школи освітньої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському національному університеті культури і мистецтв.

У започаткованій рубриці «Бібліотечна наука та практика в умовах воєнного стану» визначено основні тенденції розвитку наукових студій та пріоритетних напрямів бібліотечної практики в умовах воєнного стану в Україні на прикладі публікацій журналу «Бібліотечний вісник», репрезентовано модернізацію системи функцій бібліотек під час гібридних загроз, досліджено оптимальні стратегії діяльності публічних бібліотек Поділля на сучасному етапі.

Видання орієнтоване на широке коло працівників бібліотечно-інформаційної, архівної сфери, науковців, викладачів закладів вищої освіти, докторантів, аспірантів, магістрантів, усіх, хто досліджує теоретико-прикладні аспекти у сфері соціальних комунікацій та інформаційно-комунікаційних технологій.

Адреса редакційної колегії: КНУКіМ, м. Київ, вул. Д. Дорошенка, 14, каб. 75
тел.: +38(067)1855242, e-mail: ibas.knukim@gmail.com

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
КВ No 23138-12978 Р від 08.02.2018 р.

ISSN 2616-7654 (Print)
ISSN 2617-8427 (Online)

© Київський національний університет
культури і мистецтв, 2023
© Автори статей, 2023

The Journal is included in the category "B" of the list of scientific professional editions of Ukraine in the field of study: 029 – Information, Library and Archives Management by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 17 March 2020 № 409.

*Approved for publication and publication on the Internet by
the Academic Council of Kyiv National University of Culture and Arts
(protocol No. 6, dated 30.10.2023)*

Responsible editor

T. Novalska

Literary editor

K. Sprogis

English text editor

S. Hurbanska

Bibliographic editor

I. Stryhun

UDC 02(477)(06)

Ukrainian Journal on Library and Information Sciences : scient. journ. / ed. board: T. Novalska (ed.-in-chief), N. Bachynska (dep. ed.), H. Salata (dep. secr.), et al. ; resp. ed. T. Novalska ; Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv National University of Culture and Arts. – Kyiv : KNUCA Publishing Centre, 2023. – Iss. 12. – 144 p.

The 12th issue of the “Ukrainian Journal on Library and Information Science” presents publications that analyse the informational potential of P. Kulish’s epistolary heritage in collections of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, and the activity of libraries of higher education institutions in spreading the practices of open science; normative and legal principles of digitalising Ukrainian book monuments are made public; soft skills are highlighted as a mainstream vector in the library sphere; the specifics of fundraising in libraries of foreign countries is clarified; prospects for further implementation of such activities in Ukraine are outlined; step-by-step improvement of professional competences by the first-level graduates of the speciality 029 “Information, Library and Archival Studies” in practice conditions is determined.

On the basis of the semantic analysis of the document flow of scientific publications, thematically devoted to the sphere of library, document and information activity, as well as the training of specialists of the relevant profile, the authors analyse the content aspects of scientific research as fundamental ideas that form a scientific and pedagogical school of the educational speciality “Information, Library and Archival Studies” at Kyiv National University of Culture and Arts.

In the launched section “Library Science and Practice in Conditions of the Martial Law”, the main tendencies of the development of scientific studies and priority areas of library practice in terms of the martial state in Ukraine are determined, using the example of the “Library Bulletin” publications; the modernisation of the system of library functions during hybrid threats is represented; optimal activity strategies at the current stage for public libraries in Podillia are researched.

The publication is aimed at a wide range of library, information and archival spheres staff, scientists, workers of higher education institutions, DSc students, PhD students, graduate students for the Master’s degree, and all those who study theoretical and applied aspects in the field of social communications, information and communication technologies.

Address of editorial board: KNUCA, Kyiv, 14 D. Doroshenko Str., off. 75

tel.: +38(067)185242, e-mail: ibas.knukim@gmail.com

Certificate of state registration of printed mass media:

KB No 23138-12978 P from 08.02.2018

ISSN 2616-7654 (Print)

ISSN 2617-8427 (Online)

© Kyiv National University
of Culture and Arts, 2023

© Authors of articles, 2023

ЗМІСТ

CONTENTS

БІБЛІОТЕКА У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ LIBRARY IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

- Тетяна Новальська, Катерина Тимофєєва*
**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ
П. КУЛІША У ФОНДАХ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО** 10
Tetiana Novalska, Kateryna Timofieieva
**INFORMATION POTENTIAL
OF THE EPISTOLARY HERITAGE
OF P. KULISH IN FUNDS
OF V. I. VERNADSKY NATIONAL
LIBRARY OF UKRAINE**
- Владислав Касьян, Валерій Кушнар'ов*
**БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ
У ПОШИРЕННІ ПРАКТИК
ВІДКРИТОЇ НАУКИ** 27
Vladyslav Kasian, Valerii Kushnarov
**LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS
IN THE PREVALENCE OF OPEN
SCIENCE PRACTICES**
- Михайло Колеко*
**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ
ОЦИФРУВАННЯ
КНИЖКОВИХ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНИ** 39
Mykhailo Koleko
**REGULATORY AND LEGAL BASES
OF DIGITALISING
BOOK MONUMENTS OF UKRAINE**

БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА ПРАКТИКА: ІНФОРМАЦІЙНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ LIBRARY AND ARCHIVE PRACTICE: INFORMATION AND SOCIO-CULTURAL ASPECTS

- Ольга Івашкевич*
**SOFT SKILLS ЯК ВЕКТОР
МЕЙНСТРІМУ
В БІБЛІОТЕЧНІЙ ГАЛУЗІ** 56
Olga Ivashkevych
**SOFT SKILLS
AS A MAINSTREAM VECTOR
IN THE LIBRARY INDUSTRY**
- Марина Цілина*
**СУЧАСНИЙ ФАНДРЕЙЗИНГ
У БІБЛІОТЕКАХ
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН** 67
Maryna Tsilyna
**MODERN FUNDRAISING IN LIBRARIES
OF FOREIGN COUNTRIES**

БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION

- Надія Бачинська*
**УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 ІБАС У ПРОЦЕСІ
ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ** 82
Nadiia Bachynska
**IMPROVING THE PROFESSIONAL
COMPETENCIES
OF STUDENTS OF THE SPECIALTY
029 IBAS (ILAS)
IN THE PROCESS OF PRACTICE
PERFORMING**

- Оксана Матвієнко,
Михайло Цивін, Світлана Хрущ*
**ФОРМУВАННЯ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ
ОСВІТНЬОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«ІНФОРМАЦІЙНА,
БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА»
У КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ КУЛЬТУРИ
І МИСТЕЦТВ**
- 96**
- Oksana Matvienko,
Mykhailo Tsyvin, Svitlana Khrushch*
**ESTABLISHMENT OF SCIENTIFIC
AND PEDAGOGICAL
SCHOOL OF EDUCATIONAL
SPECIALITY "INFORMATION,
LIBRARY AND ARCHIVAL STUDIES"
AT KYIV NATIONAL UNIVERSITY
OF CULTURE
AND ARTS**

**БІБЛІОТЕЧНА НАУКА ТА ПРАКТИКА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**
LIBRARY SCIENCE AND PRACTICE
IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

- Оксана Клименко, Олена Сокур*
**БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО
І БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
В УКРАЇНІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ
«БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК»)**
- 114**
- Oksana Klymenko, Olena Sokur*
**LIBRARY SCIENCE
AND LIBRARY SPHERE
IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW
IN UKRAINE (ON THE MATERIALS
OF THE JOURNAL "BIBLIOTECHNYI
VISNYK" ("LIBRARY BULLETIN"))**

- Лілія Кравець*
**МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ
ФУНКЦІЙ БІБЛІОТЕК
В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ**
- 125**
- Lilia Kravets*
**MODERNIZATION OF THE SYSTEM
OF LIBRARY FUNCTIONS
IN HYBRID THREATS CONDITIONS**

- Тетяна Побережна*
**СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ПОДІЛЛІА
В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ:
РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ
ТА ВИКЛИКИ ЧАСУ**
- 133**
- Tetiana Poberezhna*
**ACTIVITY STRATEGIES OF PUBLIC
LIBRARIES OF PODILLIA
IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW
IN UKRAINE:
REALITIES AND CHALLENGES
OF NOWADAYS**

**БІБЛІОТЕКА
У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

**LIBRARY
IN THE DIGITAL ENVIRONMENT**

УДК 930.253:82-6]:027.54(477.411)НБУВ
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293564

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ П. КУЛІША У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Тетяна Новальська,
докторка історичних наук, професорка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: novalska@meta.ua
ORCID: 0000-0003-3093-3998

Катерина Тімофєєва,
докторка філософії,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: voix@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6996-0566

Мета статті – виявити інформаційний потенціал епістолярної спадщини П. Куліша у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського шляхом аналізу та встановлення її документного змісту, що дає змогу відтворити ретроспективну інформацію, яка доповнює та розширює уже відомі факти про особистість.

Методи дослідження. У роботі поряд із загальнонауковими методами аналізу та синтезу використано історичний, системний, типологічний та естетичний, а також методи архівної та джерелознавчої евристики, джерелознавчої критики джерел, їх текстурального аналізу та реконструкції інформації.

Наукова новизна дослідження полягає у висвітленні інформаційних ресурсів, що представляють епістолярну спадщину П. Куліша у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Детально проаналізовано наявний документний масив, насамперед листи і телеграми, у вигляді як рукописів, так і копій (зокрема й машинописні статті дослідників П. Куліша), які становлять науковий інтерес для вивчення життєвого і творчого доробку письменника.

Основні висновки. У фондах ІР НБУВ налічується близько півтори тисячі листів П. Куліша, які охоплюють довгий хронологічний діапазон та презентують імена багатьох кореспондентів, як загальновідомих, так і невідомих, а також листи без зазначення імен адресатів. Архів П. Куліша не сконсолідований в одному фонді, а розпоршений по різних фондах наукової установи: I, II, VII, X, 63, 95, 112, 131, 170, 172, 251, 315, 338 (загальна кількість становить 12 фондів). На окрему увагу у висвітленні зазначеного матеріалу заслуговують комплексні фонди № I «Літературні матеріали» та № III «Листування», а також фонд № X «Архів української Академії наук», в яких найбільше за чисельністю переважають епістолярні документи митця. Варта уваги і колекція документів П. Куліша, яка зберігається у фонді № 315 і представлена епістолярним блоком автора. У складі фонду № I зберігаються близько однієї тисячі листів П. Куліша, багато з яких не містять відомостей про адресатів (пошкоджений документ чи невстановлена особа-адресат), що заважає повною мірою відтворити ретроспективну інформацію, проте доповнює та розширює уже відомі факти.

Епістоли П. Куліша до своїх адресатів зафіксували інформацію біографічного характеру, що є цінним доповненням до його власного просопографічного портрета. Здебільшого листи письменника характеризуються інформативним змістом, оскільки розраховані на

прочитання конкретною людиною. Крім того, на той час листування було одним із найголовніших засобів комунікації.

Ключові слова: інформаційний потенціал; інформаційний ресурс; П. Куліш; архівний документ; архівні джерела; рукописи; архівні фонди; архівна справа; Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського; епістолярна спадщина; лист.

ВСТУП

Приватна епістолярна спадщина українських письменників є духовним здобутком української культури та історії і належить до національної рукописної спадщини України. Тривалий час епістолярні джерела вважалися лише допоміжними до основних (художніх текстів, біографічних відомостей, відгуків сучасників тощо). Проте за останні два десятиліття науковці дійшли висновку, що письменницький епістолярій може виступати як повновартісне мистецьке явище і самостійне джерело інформації, причому інформації унікальної та неповторної.

Неможливо вивчати українське культурне та суспільно-політичне життя ХІХ – початку ХХ ст. без використання листів найвизначніших діячів України означеної доби, і в цьому контексті творча спадщина П. Куліша посідає провідне місце. Ім'я П. Куліша тривалий час замовчувалось, його творчість була заборонена для українського читача, піддавалась остракізму та фальшуванню, що завдало непоправних наслідків для сприйняття його нащадками.

Переоцінка та вивчення архівних джерел (насамперед приватних кореспонденцій автора «Чорної ради»), введення їх у науковий обіг є напрочуд актуальним. Перед бібліотечною та архівною галуззю України постає питання належного збереження й реконструкції архівних і рукописних документів та їх інформаційного представлення.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (далі НБУВ) – найбільша українська книгозбірня, фонди якої нараховують 18 млн примірників. У структурі бібліотеки є Інститут рукопису з півтора мільйонним фондом різноманітних рукописних джерел. І введення ретроспективних документів до соціального обігу є важливою проблемою, її вирішення залежить від багатьох чинників, а саме: створення уніфікованих класифікаційних систем документальної інформації, єдиних стандартів опису складу та змісту архівних і рукописних документів. Важливим чинником у дослідженні епістолярних надбань є джерелознавчий аспект, основа якого ґрунтується на створенні каталогів, картотек, описів, реєстрів, списків, фондових, міжфондових, міжархівних та інших покажчиків. Як зауважує Г. Боряк, немає жодного сумніву в тому, що інформаційна ємність документа історично необмежена, і кожний дослідник, виходячи зі своєї мети, буде вивчати джерела знову й знову. Але процес пошуку необхідних джерел можна суттєво прискорити, якщо спрямувати зусилля на пріоритетний розвиток науково-інформаційної галузі національних документальних ресурсів, на створення сучасних довідково-інформаційних систем, що відображали б документальний фонд України (Боряк, 1995). І таким чином це полегшило б пошук рукописних матеріалів у різних архівних фондах та сприяло створенню загальної класифікації при опрацюванні епістолярних джерел видатних особистостей.

Основне завдання, що стоїть перед дослідниками епістолярних джерел, – це виявлення рівня інформаційного потенціалу і оцінка закладеної в ньому інформації. Тільки проведення комплексного конкретно-джерелознавчого аналізу, з урахуванням об'єктивної еволюції і суб'єктивної основи створення епістолярних текстів, можуть наблизити дослідника до наукового розуміння та оцінки потенціалу можливостей джерела. Фахівцями цієї галузі в Україні є Г. Боряк, Л. Дубровіна, К. Новохатський, Т. Захарченко, І. Антоненко, А. Кисельова, Л. Юдіна, В. Ляхощий, К. Климова, Л. Левченко, А. Попова, А. Хромов.

Листування письменника становить науковий інтерес не лише як матеріал для вивчення біографії, а й як оригінальний чинник, у якому відображена вся багатогранність духовного життя письменника, індивідуальні особливості його мислення, стиль творчої особистості, ті чи інші художні, культурні та суспільні тенденції, до яких митець причетний. Листи поглиблюють уявлення про митця, а також акцентують увагу на тих морально-етичних категоріях, які лежать в основі формування особистості, зокрема поняття порядності, честі. Листи майже усіх українських письменників XIX ст. містять відгомін усього, що хвилювало майстрів української писемності у їх творчому, приватному та громадському житті (Кузьменко, 2016, с. 109–110).

Лист є водночас і історичним, архівним джерелом, і результатом інтелектуальної та творчої праці адресанта, який жив і творив за певних історичних умов. Письменницька епістола увібрала в себе всі складові стосовно визначення самого поняття «лист» (це стосується історичного, джерелознавчого, інформаційного, літературознавчого, лінгвістичного, культурологічного, естетико-психологічного, соціокомунікативного аспектів розгляду листа).

Мета статті – виявити інформаційний потенціал епістолярної спадщини П. Куліша у фондах НБУВ.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі поряд із загальнонауковими методами аналізу та синтезу використано історичний, історично-генетичний, генеалогічний, біографічний, системний, типологічний та естетичний, а також методи архівної та джерелознавчої евристики, джерелознавчої критики джерел, їх текстуального аналізу та реконструкції інформації. При цьому важливе значення має всебічність аналізу, зіставлення, логічної обумовленості інтерпретацій та висновків. Для всебічного висвітлення проблеми у дослідженні були залучені такі суміжні наукові дисципліни, як: архівознавство, історія, епістолографія, літературознавство, лінгвістика, психологія, етика й естетика. У розвідці важлива роль належить аксіологічному методу, який дав змогу визначити цінність епістолярію П. Куліша, що, насамперед сприяє розумінню духовних запитів суспільства, парадигми 40–90-х рр. XIX ст.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інститут рукописів НБУВ налічує велику кількість кореспонденції П. Куліша, яка охоплює довгий хронологічний діапазон та представлена чисельними адресатами. Документні матеріали, які дотичні до імені П. Куліша і представлені в бібліотечній установі, стосуються біографії, службової та громадської діяльності, наукового і творчого доробку та епістолярної спадщини письменника.

У фонді № I зберігається великий масив епістолярного доробку П. Куліша, зауважимо, що чималий відсоток листів не має адресатів, лише вказується в епістолі адресант – П. Куліш, переважно це копії рукописів, які ще й не містять дати написання листа. Можна навіть піддати сумніву чи справді ці документи належать П. Кулішу, але за змістом вказують саме на цього адресанта. Як приклад подається лист-копія, де адресант пише до свого майбутнього квартиранта: «... я представляю Вам свою квартиру ви полное распоряжение до моего возвращения, хоть бы я воротился не раньше, какъ черезъ два года. Что бы Васъ не стесняло проживание в моихъ комнатахъ даромъ, то да будетъ Вамъ известно, что съ Нади и проежого не приходится брать платы, и я собственно для нихъ оказываю такое безпримерное великодушіе, какъ для людей совершенно безцеремонныхъ. Следовательно прошу не считать себя обязанного мне. Теперь, надеюсь, Вы уже спокойно переселитесь на Вознесенскій проспект» (Лист П. Куліша до невідомого адресата, б.д., арк. 1). У цитаті згадується ім'я Надії, можливо, це сестра дружини П. Куліша, яка досить часто гостювала у Кулішів.

Когорта незнаних адресатів становить значний відсоток від усіх епістол, що зібрані у фонді № I. Для прикладу подаються номери таких справ: № 29402, № 29404–29407, № 29412–29414, № 29416, № 29430, № 29433–29441, № 29456–29477, № 29479–29482, № 2987–29490, № 29498–29503, № 29505–29520, № 29972, № 29974–29989.

Великий пласт епістолярних матеріалів належить до родинного спілкування, оскільки у дружини П. Куліша була велика сім'я. Ганна Барвінок мала шестеро братів і дві сестри, з якими подружжя Кулішів вели розлоге листування. Зазначимо листи П. Куліша до одного з братів його дружини – Віктора Білозерського, які перебувають на зберіганні фонду № I у справах № 28932–28934, в останній справі зберігається лист, який одночасно адресований до вищезазначеного адресата і його матері; до Василя Білозерського – № 28926–28929, № 28931, № 28477 – ця справа представлена автографом, і в ній міститься ще лист до В. Буткова; до Олександра Білозерського – № 28901–28925, у справі № 29084 є лист, що адресований одночасно і О. Білозерському, і Варварі Михайлівні; до Олімпія Білозерського – справи № 29069–29070. Продовжує родинне листування блок листів П. Куліша до Н. Білозерської (після одруження – Н. Забіла), сестри О. Куліш, про це свідчать справи № 28844–28856, № 28861–28879, № 28882–28900, № 29142–29146. Маємо значну кореспондентську спадщину П. Куліша до дядька Ганни Барвінок – Миколи Даниловича Білозерського, хронологія їхнього листування становить із 1842 по 1869 р., що зафіксовано у справах № 28977–28999, № 29000–29064. Безпосередньо листи П. Куліша до Ганни Барвінок представлені у вище зазначеному фонді великою кількістю у справах № 28757–28840; № 29193–29203; № 29221–29228. Ці кореспонденції датуються переважно 1850–1860-ми рр., періодом, коли П. Куліш більшість часу проводив у Москві та Санкт-Петербурзі, періодом загострення подружніх відносин між П. і О. Куліш.

Знаходимо листи письменника до рідні молодшого покоління (племінників і внуків дружини митця): названої внучки Марусі (Лист П. Куліша до Марусі-внучки, 1891–1892, 1896, арк. 26), до Лесі (Лист П. Куліша до Лесі, б.д.б). Справа № 29427 [Архів Куліша] представлена блоком із шести листів-копій на 26 арк. (зшитий зошит). Початок усіх листів (привітання), які містяться у справі, мають поетичний

характер і вже самі за себе говорять про ставлення адресанта до адресантки: «Кохана Внучко, сизокрила голубко!» (*Лист П. Куліша до Марусі-внучки*, 1891–1892, 1896, арк. 1, 2, 7). У фондовому каталозі міститься справа № 29148, в каталожній картці зазначено лист П. Куліша до Люсі. Це помилка, і вона виправлена лише у самій справі, оскільки лист адресований не Люсі, а Лесі (племінниці Кулішів). Про це свідчить сама епістола, яка починається зі слів: «Се твоя книжка, серденько Лесю!» (*Лист П. Куліша до Лесі*, б.д.а).

Родинне листування також відображене в справах № 29397–29400, № 29403, № 29408–29411, № 29415. У деяких з них є дописи від Ганни Барвінок: № 29411, № 29415. Зокрема, у справі № 29397 подані чорнові записи листа (писані й олівцем, і чорнилом), в яких зазначаються імена Лесі і Галі (*Лист П. Куліша до Лесі і Галі*, 1890). А ще адресант згадує про своїх улюблених биків: Нюхачка і Загреба (*Лист П. Куліша до Лесі і Галі*, 1890). Вищенаведена інформація, дає змогу зарахувати цю кореспонденцію до родинного листування. Чернетка писана на аркушах із голограмою, на якій зображені герб Російської імперії та напис: «Князя Паскевича», датований 15 березням 1890 р.

Продовжуючи тематику родинного листування, у зазначеному фонді I у справах № 29430–29435 [Архів Куліша] зберігаються 5 копій листів П. Куліша до М. Білозерської (матері його дружини, до тещі), що хронологічно датуються 1851–1853 рр. (*Листи П. Куліша до М. Білозерської*, 1851–1853). Копії цих листів зберігаються у справі № 204 фонду № 243 М. Петрова, в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтв України (ЦДАМЛМ України).

П. Куліш був активним просвітницьким та культурно-політичним діячем, спілкувався з багатьма представниками тодішньої політичної та творчої еліти, про це свідчить блок листів, який належить до ділового характеру спілкування, що нерідко мав забарвлення дружніх стосунків.

Яскравими представниками офіційно-ділового листування є епістоли П. Куліша, що представлені у фонді № I. Насамперед це лист П. Куліша, що немає ні початку, ні кінця, але адресант чітко звертається до «государственного контролера» (спр. № 29134), листи до редакцій журналів: «Край» (спр. № 29254) та літературного російського збірника на користь голодних людей (спр. № 29255). Рукопис П. Куліша, адресований особисто до редактора журналу «Чернігівський листок» міститься у спр. № 7410.

Справа № 29303 представлена епістолою 1890 р. до української типографії, де адресант уточнює термін для грошового внеску за друк збірки «Дзвін». У справі № 29249 (2 арк.) [Архів Куліша] міститься «Письмо П. А. Кулиша в общество дерптских студентов коллегіум в древнем русском городе Юрьеве» (1890). У вищезначеній справі цей лист-копія подається разом з передмовою М. Страр-Сиверського, де автор пояснює передумови написання цього листа. Автор передмови є одним з організаторів створення читальні, тобто бібліотеки корпорації «Запорозька сич». І для того, аби наповнити установу новими надходженнями, звернувся з проханням «к украинским и руським писателям о присылке в нашу библиотеку своих сочинений. Одним и з первых отозвался П. А. Кулиш с письмом прилагаемым здесь» (*Письмо П. А. Кулиша в общество*, 1890).

Продовжуючи досліджувати фонд № I, вкажемо на листи справи № 28753 – до В. Андрієвського; справи № 28841 – до П. Барилка; справи № 28843 – до

Е. Безлюдного, справи № 28754–28756 – до М. Балашенка; справи № 29149 – до М. Іванишева; справи № 29071 – до К. Бестужева-Рюміна; справи № 29085 – до В. Вовк-Карачевського (наступна справи № 29086 містить лист П. Куліша, який адресований М. Вовк-Карачевській); справи № 29072–29073 – до О. Бодяньського, справи № 28935–28976 – І. Білозерського; справи № 29519 – до В. Шенрока; справи № 29087–29115 – до О. Гатцука; справи № 29160–29168 – до О. Кистяківського; справи № 29169–29189 – до Н. Кобринської; справи № 29134 – до М. Грабовського, справи № 31188 – до О. Данилевського; справи № 34.355 – до Б. Грінченка та його дружини М. Грінченко – № 32450; справи № 29116–29118 – до Л. Глібова та його дружини П. Глібової – № 29119–29133; справи № 29138–29139 – до С. Забіли; справи № 29140–29141 – до М. Забіли; справи № 28726, № 29150–29153 – до А. Кибальчич; справи № 29190–29191 – до М. Козленкова, справи № 29192 – до І. Козловського; справи № 29230 – до Я. Кухаренка; справи № 29231–29232 – до Ф. Лебединцева; справи № 29233–29237 – до М. Лободовського (переважно рукописи).

Наповнюють вищезазначений фонд і справи № 29304–29307 – до П. Чуйкевича, справи № 29308–29309 – до К. Шаповаленка, справи № 29257–29259 – до І. Славницького, справи № 29244–29248 – до О. Огоновського, справи № 29250–29252 – до М. Павлика, справи № 29383–29390 – до М. Юзефовича, справи № 29279–29281 – до Є. Тимченка, справи № 29283–29302 – до І. Троїцького.

Збережено листи П. Куліша до М. Старицького, з яким адресант був знайомий лише заочно завдяки листуванню (№ 29260–29261). Великий блок листів П. Куліша до В. Шенрока зберігається у справах № 29311–29312, № 29314, № 29317, № 29320–29321, № 29323–29347, № 29349–29355, № 29357–29378.

Значний блок листів представлений у справах № 29262–29276 – до Тарновського В. В., та в справах № 29277–29278 – до Тарновського В. М.

Епістоли до представника духовенства З. Киселевича, які містяться у справах № 29154–29159, визначають головною тематикою переклад Біблії і все, що дотичне до цього питання.

У цьому ж фонді, у справі № 29622 віднаходимо на 2 арк. лист матері М. Гоголя – Марії Гоголь до П. Куліша від 22.09.1866 р. з Василівки (*Лист Марії Гоголь до П. Куліша*, 1866); доповнює фонд № І епістолярій М. Дикарева до П. Куліша від 10.09.1892 (2 арк.) та від 28.07.1893 (2 арк.) (*Листи М. Дикарева до П. Куліша*, 1892; *Листи М. Дикарева до П. Куліша*, 1893). Один із листів написаний на іменному бланку, де вгорі аркуша зазначено «Митрофанъ Алексѣвичъ Дикаревъ» (*Листи М. Дикарева до П. Куліша*, 1892). Інший лист засвідчує перекладацьку діяльність П. Куліша над Біблією: «Що до перекладу св. письма, то Ви, яко перекладач його, краще знаєте стан цієї справи. Я ж чув, що колись, під час свого учителювання, захожувався перекладати Євангелію д. Лобода, перекладач Тараса Бульби. Єдиним відомим твором перекладовим д. Лободи є книга Јова. Спочатку цю працю заслав Лобода комусь у Петербург. ... здається мені, що вона була передана на перегляд М. Костомарову, а Костомаровим Г. С. Вашкевичові, родичеві Лазаревських, що в його переклад Лободи з иньшими недрукованими рукописями українськими переховується й досі» (*Листи М. Дикарева до П. Куліша*, 1893).

В архіві Б. Грінченка у фонді І містяться копії листів і телеграм П. Куліша, зроблені рукою М. Грінченко з передмовою фондоутворювача. Вміст справи № 32490 представлений на 27 арк. у вигляді розшитого зошита, в якому багато перекрес-

лень. Усі записи структуровано: I. До А. Шишацького-Іліча (редактор «Черниговських Губернських Введомостей»); II. До невідомого у Чернігів; III. До невідомого у Харків; IV. До Б. Грінченка; V. До чернігівських земляків; VI. До І. Шрага (телеграма); VII. До невідомого (телеграма) (*Листи і телеграми П. Куліша*, б.д.). У справі № 34137 фонду I міститься лист машинного тексту (1 арк.), в якому від руки чорнилом вгорі аркуша зроблено напис: «Письмо П. А. Куліша кь неизвестному», а після цього запису, нижче олівцем дописано: II. До невідомого у Чернігів (*Лист П. Куліша до Михайла Кириловича*, б.д.). Текст вище зазначеної епістоли № 34137 є ідентичним до епістоли, яка представлена вище, у справі № 32490, у зшитому зошиті, серед записів II. До невідомого у Чернігів. Тільки у справі № 34137 зазначений адресат: «Шановний добродію, Михайло Кириловичу!», де від руки виокремлене комами звертання, а далі в листі подається: «Про наше літературне вбожество нікто більш мене не сумуе...» (*Лист П. Куліша до Михайла Кириловича*, б.д.). А в справі № 32490 не вказано адресата, лише привітання: «Шановний Добродію» (*Листи і телеграми П. Куліша*, б.д., арк. 25), а далі за текстом: «Про наше літературне вбожество нікто більш мене не сумуе...» (*Листи і телеграми П. Куліша*, б.д., арк. 25). Епістоли можуть дублюватися в різних фондах і по-різному зазначатися в картотечному описі.

Найвнє й зворотнє листування – до П. Куліша: від невідомого адресанта (№ 29968), від Надії (№ 29969–29970) [Архів Куліша], від Пилипа (№ 29971) [Архів Куліша], від книжкового магазину Вольфа (№ 28508), від «Комиссии для разбора древних актов» (№ 29705). У поданому списку хочемо відмітити адресантку Надію (№ 29969), яка є племінницею О. Білозерської. Про те, що вказана особа належить до родини Куліш-Білозерських, свідчить у попередньо поданій справі епістолярний документ, в якому зазначається: «*Мои дорогіе, ненаглядные дядя в Шляпе и мама Саша*» (*Лист від Надії до П. Куліша*, б.д., арк. 1). Щодо адресанта Пилипа, то інформації про нього обмаль, лише можемо дати певні зауваги, виходячи зі змісту епістолярного документа: «*Високоповажний Добродію! Гроши передали з книжками. Дякую щиро Вам і Вашій пані за привітності. Товариш мій теж дякує, кажучи, зроду я не думав, що такій Високий чоловік був таким привітним до простого люду. Ваш вічно шануючий прихильник Пилип*» (*Лист від Надії до П. Куліша*, б.д., арк. 1). Угорі арк. 1 чорнилом і олівцем зазначено: «письмо до П. А. Куліша пише простий чоловік». Цей архівний документ є одним із доказів ставлення з повагою П. Куліша до звичайних простих людей.

У вищезазначеному фонді зберігається щоденник П. Куліша (1845–1848) на 116 арк., датований 28.12.1845–06.10.1848.

У наступному фонді № II у справі № 2133 зазначаються копії рукописних документів О. Куліша, батька письменника. На 3 арк. документа, виданого Чернігівською духовною консисторією, подані дані про виписку атестата для старшого сина О. Куліша – М. Куліша, з метою вступу на службу до суду в канцелярію. У документі ще значиться виписка з метричної книги, тобто свідоцтво про народження П. Куліша, яке потрібне для вступу до Новгород-Чернігівської гімназії. Вищезазначений матеріал датується до 1835 р. (*Документи Ол. Он. Куліша про нагороду, 1800–1835*).

Фонд № III представлений великим масивом епістолярної спадщини П. Куліша. Про це свідчать справи, що містяться в архівосховищах: до О. Кістяковського

(№ 68258–68322), до О. Алчевського (№ 4086), до П. Білецького-Носенка (№ 7153–7154), до Г. Галагана, до Т. Шевченка (№ 7155), до О. Гребницького (№ 3980), до О. Лебединцева (№ 3780), до І. Шрага (№ 45316), до М. Максимовича (№ 5121), до І. Пулюя (№ 400). Зауважимо, що до останнього адресата у вищеподаному списку. У каталожному покажчику назва справи № 400 записана таким чином: «П. Куліш до І. Пулюя?» від 28.07.1889 р., в кінці запису стоїть знак «?». Тобто не маємо чіткого підтвердження, що цей лист адресований саме І. Пулюю. Хоча за змістом епістоли це цілком може бути правильним здогадом. Рамка-листа, тобто звернення і привітання починаються з таких слів: «Коханий Пане Докторе!». Також на зворотному боці листа на арк. 2 маємо такий напис: «Доктору Івану Пулюю» (П. Куліш до І. Пулюя, 1889). Викликає сумнів у каталожному списку саме так сформований запис справи № 400: «До І. Пулюя?», адже в листі вказаний адресант. Можливо, це стосується історії створення цієї справи фондоутворювачем або це просто технічна помилка?

Значний блок листів адресований до М. Костомарова (№ 10958–10981, № 10983), до Б. Грінченка (№ 37944–37950), до І. Хильчевського (№ 16703–1610). У справі № 16707 епістола подана без кінцівки, а ще міститься неповний лист І. Хильчевського до П. Куліша, зокрема, справа № 16706 представлена пошкодженим листом. У справах № 45293–45294 містяться листи письменника до невстановлених осіб (не вказані ні ім'я, ні по батькові) (*Листи П. Куліша до невстановлених осіб*, б.д.).

Фонд наповнений блоком листів П. Куліша і Л. Жемчужникова до О. Вересая, листи датуються серединою 50–60-х рр. XIX ст. (№ 4984–4994). На форзаці цієї справи є запис олівцем: не розбивати. Навіть якщо робити замовлення двох справ, що ми й зробили, це справи № 4984–4985, то ми отримали усі листи зі справи № 4984–4994. Зауважимо, масив документів складається з 11 пронумерованих листів. Дослідивши цей пласт матеріалу, вкажемо на те, що 10 листів адресовані до О. Вересая від П. Куліша: це справи № 4984, № 4985, № 4986, № 4987, № 4989, № 4990, № 4991, № 4992. Та один лист від Л. Жемчужникова до О. Вересая (*Лист Л. Жемчужникова до О. Вересая*, 1850–1860). Зазначимо, що на звороті листа написано чорнилом: «Приписка к этому же письму рукою Кулиша» (*Лист Л. Жемчужникова до О. Вересая*, 1850–1860), а далі зроблено запис олівцем: «Якъ писали ми до тебе, Остапе, листъ, тутъ саме нагодивсь до насъ у хату нашъ славетный на весь свѣтъ, Кобзарь Тарасъ Шевченко, та й каже: “Нате жъ и адъ мене карбованця, щобъ и моя була памятка въ Остапа, бо я ёго знаю, я читав про ёго у одній книзці, де ёго пісні надруковані”. От тобі ще карбованецъ прибавив про твою нужду, Остапе!» (*Лист Л. Жемчужникова до О. Вересая*, 1850–1860). У кінці листа, у правому нижньому кутку аркуша чорнилом дописано: «Та ще роздобрившись посилае тобі Тарасъ Григоровичъ и свою книжку, съ підписом руки своеі власної» (*Лист Л. Жемчужникова до О. Вересая*, 1850–1860). Цей допис містить важливу інформацію при розгляді відносин між вище зазначеними кореспондентами. Особливо цінною для нашого дослідження є цитата з листа: «нашъ славетный на весь свѣтъ, Кобзарь Тарасъ Шевченко» (*Лист Л. Жемчужникова до О. Вересая*, 1850–1860, арк. 3). Адже в науковій літературі довгий час переважала думка про те, що П. Куліш недооцінював творчі здібності й зверхньо ставився до Т. Шевченка, цій кореспондентській парі та їхнім стосункам присвячено низку наукових робіт [535; 398; 399].

Досліджуваний фонд містить портрет П. Куліша (літографія з автографом), який підписаний: «Милому другу Івану Филипповичу Хильчевському. П. Кулиш» (справа № 16713).

У фонді № VII у справі № 72 віднаходимо лист, написаний чорнилом і олівцем від П. Куліша до Д. Каменецького з проханням передати лист до М. Маркович (Марко Вовчок) від 23.04.1859 р. із Гатчини до Санкт-Петербурга (*Лист П. Куліша до Д. Каменецького*, 1859). У справі № 73 міститься лист П. Куліша до М. Маркович від 26.06.1898 р. (*Лист П. Куліша до М. Маркович*, 1898).

Низка статей про П. Куліша зберігаються у фонді № X. Серед них виокремимо: В. Петрова (1920–1930) «Куліш та Кирило-Мефодіївське товариство»; І. Абрамова (1925) «Лист до редакції журналу Україна» з приводу листів П. Куліша до Н. Білозерської, О. Куліш, Л. Підгорільського, Марка Вовчка»; М. Бужинського (1927) «Листи П. Куліша до Олександри Григорівни Милорадовичівни»; М. Возняка (1929) «П'ять листів П. Куліша до Ол. Білобородова»; І. Житецького (б.д.) «Куліш і Костомаров (ненадруковане листування 1860–1870-х рр.)»; К. Лазаревської (1930–1940) «Куліш і Марко Вовчок» (кілька невиданих листів); А. Ляценка (б.д.) «Перелюстрований лист П. Куліша до С. Т. Аксакова»; Л. Перетца (1843–1861) «Листування П. О. Куліша з П. П. Плетневим»; Ф. Савченка (б.д.) «Ненадруковані листи Куліша до Бодянського».

Епістолярій письменника також представлений у фонді № X: 1) Копія-лист П. Куліша до О. Вересая від 03.11.1868 р. (*Лист П. Куліша до О. Вересая*, 1868); 2) Копія листа П. Куліша до В. Ганки від 28.05.1846 р. (*Лист П. Куліша до В. Ганки*, 1846); 3) Лист-копія П. Куліша до О. Партицького від 18.05.1867 р. (*Лист П. Куліша до О. Партицького*, 1867).

У фонді № 63, у справах № 38–44 зберігаються 7 епістол від П. Куліша до А. Шишацького-Іліча, які зафіксовані в такому часовому проміжку: 10.10, 21.11, 26.11, 20.12.1856 року та 6 і 10.03, 13.05.1857 р. (*Листи П. Куліша до А. Шишацького-Іліча*, 1856–1857).

Занесені до реєстру фонду № 172 14 листів-копій М. Драгоманова до П. Куліша (*Листи М. Драгоманова до П. Куліша*, 1892–1895).

У фонді № 315 зберігається колекція документів П. Куліша, яка налічує 82 одиниці і датується 1843–1907 рр. Колекція була передана до відділу рукописів Бібліотеки у квітні 1964 р. удовою О. Дорошкевича – О. Тезіковою-Дорошкевич. Архівний фонд складається з трьох наукових праць та безпосереднього листування П. Куліша, а також епістолярію членів родини Білозерських та одного листа протоієрея Є. Сецинського до Ф. Титова.

Епістоли письменника з колекції, адресовані до членів родини – Н. Білозерської та О. Куліш. У справах № 4–8, № 34–80, в яких містяться листи, адресовані Н. Білозерській. Проте листи П. Куліша у справах № 16–17, ймовірно, адресовані до О. Куліш, оскільки у листах не вказано адресата, але за змістом можемо їх адресувати п. О. Куліш. У колекції зберігаються листи, адресовані до громади культурних діячів, зокрема, у справах № 9–15 зберігаються епістоли П. Куліша до О. Гатцука (*Листи П. Куліша до О. Гатцука*, 1874). У справах № 18–26 містяться листи П. Куліша до Д. Пальчикова, але всі вони адресовані Г. Павловні, можливо, дружині адресата (*Листи П. Куліша до Д. Пальчикова*, 1860–1861). Наступний пласт документів – це справи № 27–29, в яких зібрані листи П. Куліша до М. Симонова (*Листи П. Куліша до М. Симонова*, 1867–1868). На тексті листів (6 арк.) є примітки,

зроблені О. Куліш. Нумерацію продовжує справа № 30, в якій представлені листи П. Куліша до М. Юзефовича (*Листи П. Куліша до М. Юзефовича*, 1843–1847).

У вищезгаданій колекції у справах № 34–80 зберігаються епістоли О. Куліш до Н. Білозерської (*Листи О. Куліш до Н. Білозерської*, 1862–1907). У справі № 81 є лист, який адресований конкретному адресату – Н. Білозерський, проте у листі, що датується 19.04.1852 р., чітко не зазначений адресант, лише одне прізвище Білозерський без ініціалів. Як бачимо, до колекції П. Куліша увійшов широкий пласт документів, який є цінним ретроспективним джерелом інформації. Проте на сьогодні немає жодних відомостей як формувалася колекція і чому саме ці документи опинилися в користуванні О. Дорошкевича. Можемо зазначити лише те, що О. Дорошкевич свого часу досліджував біографію і творчість письменника (Дорошкевич, 1924, 1927).

Є. Кирилюком здійснено «Чорновий опис архіву Куліша П. О. при УАН (колишній Каманіна)» (Кирилюк, 1928). Рукопис оформлений олівцем і чорнилом, де зазначено творчий та епістолярний доробок митця. При вивченні цього матеріалу нараховано 133 адресанта, які були зазначені в документі і з якими листувався письменник. Дослідили одну особливу архівну деталь: в описі вказано номери полицок (або перша/остання полицка), на яких зберігаються відповідні документи. Наприклад, угорі занотовано: «29 полицка згори» (Кирилюк, 1928, арк. 1).

Особовий фонд письменника (№ 338) представлений масивом листів П. Куліша до П. Глібової (*Листи П. Куліша до П. Глібової*, 1860–1861). Ці машинописні копії були підготовлені із правками та передмовою Ів. Капустянського до друку в журналі «Червоний шлях», 1925 р. До складу фонду П. Куліша входять численні кореспонденції: зокрема, до Кобилянського (*Лист П. Куліша до Кобилянського*, 1861), до Н. Протасова, обер-прокурора Святейшого синода (*Лист П. Куліша до Н. Протасова*, 1846), до М. Крузе (*Лист П. Куліша до М. Крузе*, 1857) (хоча виявлення особи крайнього адресата залишається під питанням, це лише здогади), до М. Старицького (*Лист П. Куліша до М. Старицького*, 1984; *Лист О. Куліш до М. Старицького*, 1896). У цій же справі міститься лист О. Куліш, дружини письменника, до М. Старицького.

У справі № 24 зазначаються копії листів П. Куліша до М. Юзефовича (*Листи П. Куліша до М. Юзефовича*, 1843–1846), виконані невідомою рукою. Ці листи були опубліковані в журналі «Киевская Старина» в 1899 р. У справі зберігаються два листи (*Листи П. Куліша до М. Юзефовича*, 1843–1846) та записка на клаптику паперу (*Листи П. Куліша до М. Юзефовича*, 1843–1846). На полях епістоли адресант зробив три дописи, зазвичай це подяки чи прохання: «... скучив за вами, хоч те знайте, давній мій приятелю» (*Лист О. Марковича до П. Куліша*, 1858; *Записка від О. Марковича до П. Куліша*, 1859). Чорнилом та олівцем зроблені П. Кулішем «хозяйственные записи», які було віднайдено у справі № 28 (Кулиш, 1870).

ВИСНОВКИ

Опрацювавши архівні документи ІР НБУВ, зазначимо ті фонди, в яких містяться матеріали про П. Куліша та, зокрема, епістолярій письменника: I, II, VII, X, 63, 95, 112, 131, 170, 172, 251, 315, 338 (загальна кількість становить 12 фондів). У зазначеній установі архів П. Куліша представлений досить численними фондами, що вказує та підкреслює проблему розпорошеності Кулішевих архівних матеріалів, зокрема між фондами та загалом між архівними установами. Переважає

за чисельністю епістолярний доробок у I та III фондах бібліотечної установи, що склалося історично, коли формувалися рукописні фонди. Неповний чи нечіткий каталожний опис не завжди відповідає змісту справи, це уповільнює науковий процес і вказує на нерозробленість та неуніфікованість інформаційного вторинного архівного реєстру. Наголосимо на тому, що лише у фонді № I зберігаються близько однієї тисячі листів письменника, з яких приблизно сотня не містять відомостей про адресатів, що заважає повною мірою відтворити ретроспективну інформацію, проте доповнює та розширює уже відомі факти.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Абрамов, І. (1925, 27 листопада). *Лист до редакції журналу «Україна» з приводу листів П. Куліша до Н. Білозерської, О. Куліш, Л. Підгорільського, Марка Вовчка.* (Фонд 10, Одиниця зберігання 16802–16806), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Боряк, Г. (1995). *Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археоргафічна україніка».* Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.
- Бужинський, М. М. (1927). *Листи П. Куліша до Олександри Григорівни Милорадовичівни.* (Фонд 10, Одиниця зберігання 12561), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Возняк, М. (1929). *П'ять листів П. Куліша до Ол. Білобородова.* (Фонд 10, Одиниця зберігання 17005), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Документи Ол. Он. Куліша про нагороду медалью метрич вип. синів Миколи і Пантелеймона і атестат Мик. Олекс. Куліша. (1800–1835).* (Фонд 2, Одиниця зберігання 2133), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Дорошкевич, О. (1924). *З Кулішевого архіву – листи Куліша до Марка Вовчка та О. Огоновського.* *Україна*, 4, 83–88.
- Дорошкевич, О. (1927). *Куліш і Милорадовичівна.* (Фонд 10, Одиниця зберігання 12569), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Житецький, І. (б.д.). *Куліш і Костомаров (ненадруковане листування 1860–1870-х рр.).* (Фонд 10, Одиниця зберігання 17360), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Записка від О. Марковича до П. Куліша. (1859, 11 квітня).* (Фонд 338, Одиниця зберігання 26), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Кирилюк, Є. (1928). *Чорновий опис архіву Куліша П. О.* (Фонд 338, Одиниця зберігання 100), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Кузьменко, В. (2016). *Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х рр. ХХ ст.* [Монографія]. Альфа-М.
- Куліш, П. А. (1870). *Хозяйственные записи.* (Фонд 338, Одиниця зберігання 28), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Куліш, П. (1845–1848). *Щоденник.* (Фонд 1, Справа 28562), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лазаревська, К. (1930–1940). *Куліш і Марко Вовчок.* (Фонд 10, Одиниця зберігання 17616), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист від Надії до П. Куліша. (б.д.).* (Фонд 1, Одиниця зберігання 29969), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист Л. Жемчужникова до О. Вересая. (1850–1860).* (Фонд 3, Одиниця зберігання 4988), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.

- Лист Марії Гоголь до П. Куліша.* (1866, 22 вересня). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29622), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист О. Куліш до М. Старицького.* (1896, 31 січня). (Фонд 338, Одиниця зберігання 23), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист О. Марковича до П. Куліша.* (1858, 13 листопада). (Фонд 338, Одиниця зберігання 25), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до В. Ганки.* (1846, 28 травня). (Фонд 10, Одиниця зберігання 12566) Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до Д. Каменецького.* (1859, 23 квітня). (Фонд 7, Одиниця зберігання 72), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до Кобилянського.* (1861, 9 квітня). (Фонд 338, Одиниця зберігання 20), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до Лесі.* (б.д.а). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29148), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до Лесі.* (б.д.б). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29401), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до Лесі і Галі.* (1890, 15 березня). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29397), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до М. Крузе.* (1857, 26 липня). (Фонд 338, Одиниця зберігання 21), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до М. Маркович.* (1898, 26 червня). (Фонд 7, Одиниця зберігання 73), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до М. Старицького.* (1984, 20 вересня). (Фонд 338, Одиниця зберігання 23), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до Марусі-внучки.* (1891–1892, 1896). (Фонд 1, Одиниця зберігання № 29427), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до Михайла Кириловича.* (б.д.). (Фонд 1, Одиниця зберігання 34137), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до Н. Протасова.* (1846, 18 грудня). (Фонд 338, Одиниця зберігання 22), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до невідомого адресата.* (б.д.). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29489), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до О. Вересая.* (1868, 3 листопада). (Фонд 10, Одиниця зберігання 12565), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лист П. Куліша до О. Партицького.* (1867, 18 травня). (Фонд 10, Одиниця зберігання 12567), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи і телеграми П. Куліша до Б. Грінченка, В. Шрага та ін.* (б.д.). (Фонд 1, Одиниця зберігання 32490), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи М. Дикарева до П. Куліша.* (1892, 10 вересня). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29636), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи М. Дикарева до П. Куліша.* (1893, 28 липня). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29637), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи М. Драгоманова до П. Куліша.* (1892–1895). (Фонд 172, Одиниця зберігання 41), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи О. Куліш до Н. Білозерської.* (1862–1907). (Фонд 315, Одиниця зберігання 34–80), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи П. Куліша до А. Шишацького-Іліча.* (1856–1857). (Фонд 63, Одиниця зберігання 38–44), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи П. Куліша до Д. Пальчикова.* (1860–1861). (Фонд 315, Одиниця зберігання 18–26), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.

- Листи П. Куліша до М. Білозерської*. (1851–1853). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29430–29435), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи П. Куліша до М. Симонова*. (1867–1868). (Фонд 315, Одиниця зберігання 27–29), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи П. Куліша до М. Юзефовича*. (1843–1847). (Фонд 315, Одиниця зберігання 30), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи П. Куліша до М. Юзефовича*. (1843–1846). (Фонд 338, Одиниця зберігання 24), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи П. Куліша до нествановлених осіб*. (б.д.). (Фонд 3, Одиниця зберігання 45293–45294), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи П. Куліша до О. Гатцука*. (1874, 4 червня – 15 вересня). (Фонд 315, Одиниця зберігання 9–15), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Листи П. Куліша до П. Глібової*. (1860–1861). (Фонд 338, Одиниця зберігання 11–12), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лященко, А. (б.д.). *Перелюстрований лист П. Куліша до С. Т. Аксакова*. (Фонд 10, Одиниця зберігання 17664–17665), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- П. Куліш до І. Пулюя*. (1889, 28 липня). (Фонд 3, Одиниця зберігання 400), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Перетц, Л. (1843–1861). *Листування П. О. Куліша з П. П. Плетньовим*. (Фонд 10, Одиниця зберігання 17926), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Петров, В. (1920–1930). *Куліш та Кирило-Мефодіївське товариство*. (Фонд 10, Одиниця зберігання 17931), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Письмо П. А. Кулиша в общество дерптских студентов коллегіум в древнем русском городе Юрьеве*. (1890, 28 березня). (Фонд 1, Одиниця зберігання 29249), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Савченко, Ф. (б.д.). *Ненадруковані листи Куліша до Бодяньського*. (Фонд 10, Одиниця зберігання 14765), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ.

REFERENCES

- Abramov, I. (1925, November 27). *Lyst do redaktsii zhurnalu "Ukraina" z pryvodu lystiv P. Kulisha do N. Bilozerskoi, O. Kulish, L. Pidhorilskoho, Marka Vovchka* [Letter to the editorial board of the journal «Ukraina» regarding letters by P. Kulish to N. Bilozerska, O. Kulish, L. Pidhorilskiy, Marko Vovchok]. (Fund 10, Storage unit 16802–16806), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Boriak, H. (1995). *Natsionalna arkhivna spadshchyna Ukrainy ta derzhavnyi reiestr "Arkheorhafichna ukrainika"* [The national archival heritage of Ukraine and the state register "Archeological Ukrainian"]. M. S. Hrushevskiy Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies [in Ukrainian].
- Buzhynskiy, M. M. (1927). *Lysty P. Kulisha do Oleksandry Hryhorivny Myloradovychivny* [Letters of P. Kulish to Oleksandra Hryhorivna Myloradovychivna]. (Fund 10, Storage unit 12561), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Dokumenty Ol. On. Kulisha pro nahorodu medaliu metrych vyp. syniv Mykoly i Panteleimona i atestat Myk. Oleks. Kulisha* [Documents of Ol. On. Kulish about the award of the medal of metric

- vol. sons Mykola and Panteleimon and the certificate of Myk. Oleks. Kulish]. (1800–1835). (Fund 2, Storage unit 2133), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Doroshkevych, O. (1924). Z Kulishevoho arkhivu – lysty Kulisha do Marka Vovchka ta O. Ohonovskoho [From the Kulish archive – letters from Kulish to Marko Vovchok and O. Ohonovskiy]. *Ukraina*, 4, 83–88 [in Ukrainian].
- Doroshkevych, O. (1927). *Kulish i Myloradovychivna* [Kulish and Myloradovychivna]. (Fund 10, Storage unit 12569), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Kulish, P. (1845–1848). *Shchodennyk* [Diary]. (Fund 1, Case 28562), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Kulish, P. A. (1870). *Khoziaistvennye zapisi* [Household records]. (Fund 338, Storage unit 28), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Russian].
- Kuzmenko, V. (2016). *Pysmennytskyi epistolarii v ukrainskomu literaturnomu protsesi 20–50-kr. XX st.* [Writer's epistolary in the Ukrainian literary process of the 20s–50s of the 20th century] [Monograph]. Alfa-M [in Ukrainian].
- Kyryliuk, Ye. (1928). *Chornovy opys arkhivu Kulisha P. O.* [Draft description of the archive of P. O. Kulish] (Fund 338, Storage unit 100), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lazarevska, K. (1930–1940). *Kulish i Marko Vovchok* [Kulish and Marko Vovchok]. (Fund 10, Storage unit 17616), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Liashchenko, A. (n.d.). *Pereliustrovanyi lyst P. Kulisha do S. T. Aksakova* [Re-illustrated letter of P. Kulish to S. T. Aksakov]. (Fund 10, Storage unit 17664–17665), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst L. Zhemchuzhnykova do O. Veresaia* [Letter of L. Zhemchuzhnykov to O. Veresai]. (1850–1860). (Fund 3, Storage unit 4988), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst Marii Hohol do P. Kulisha* [Letter of Mariia Hohol to P. Kulish]. (1866, September 22). (Fund 1, Storage unit 29622), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst O. Kulish do M. Starytskoho* [Letter of O. Kulish to M. Starytskyi]. (1896, January 31). (Fund 338, Storage unit 23), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst O. Markovycha do P. Kulisha* [Letter of O. Markovych to P. Kulish]. (1858, November 13). (Fund 338, Storage unit 25), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do D. Kamenetskoho* [Letter of P. Kulish to D. Kamenetskyi]. (1859, April 23). (Fund 7, Storage unit 72), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do Kobylianskoho* [Letter of P. Kulish to Kobylianskyi]. (1861, April 9). (Fund 338, Storage unit 20), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do Lesi* [Letter of P. Kulish to Lesia]. (n.d.a). (Fund 1, Storage unit 29148), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do Lesi* [Letter of P. Kulish to Lesia]. (n.d.b). (Fund 1, Storage unit 29401), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do Lesi i Hali* [Letter of P. Kulish to Lesiia and Halia]. (1890, March 15). (Fund 1, Storage unit 29397), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

- Lyst P. Kulisha do M. Kruze* [Letter of P. Kulish to M. Kruse]. (1857, July 26). (Fund 338, Storage unit 21), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do M. Markovych* [Letter of P. Kulish to M. Markovych]. (1898, June 26). (Fund 7, Storage unit 73), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do M. Starytskoho* [Letter of P. Kulish to M. Starytskyi]. (1984, September 20). (Fund 338, Storage unit 23), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do Marusi-vnuchky* [Letter of P. Kulish to Marusia-granddaughter]. (1891–1892, 1896). (Fund 1, Storage unit № 29427), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do Mykhaila Kyrylovycha* [Letter of P. Kulish to Mykhailo Kyrylovych]. (n.d.). (Fund 1, Storage unit 34137), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do N. Protasova* [Letter of P. Kulish to N. Protasov]. (1846, December 18). (Fund 338, Storage unit 22), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do nevidomoho adresata* [Letter of P. Kulish to an unknown addressee]. (n.d.). (Fund 1, Storage unit 29489), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do O. Partytskoho* [Letter of P. Kulish to O. Partytskyi]. (1867, May 18). (Fund 10, Storage unit 12567), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do O. Veresaia* [Letter of P. Kulish to O. Veresai]. (1868, November 3). (Fund 10, Storage unit 12565), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst P. Kulisha do V. Hanka* [Letter of P. Kulish to V. Hanka]. (1846, May 28). (Fund 10, Storage unit 12566) Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lyst vid Nadii do P. Kulisha* [Letter from Nadiia to P. Kulish]. (n.d.). (Fund 1, Storage unit 29969), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty i telehramy P. Kulisha do B. Hrinchenka, V. Shraha ta in.* [Letters and telegrams of P. Kulish to B. Hrinchenko, V. Shrah et al.]. (n.d.). (Fund 1, Storage unit 32490), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty M. Drahomanova do P. Kulisha* [Letters of M. Drahomanov to P. Kulish]. (1892–1895). (Fund 172, Storage unit 41), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty M. Dykarieva do P. Kulisha* [Letters of M. Dykariev to P. Kulish]. (1892, September 10). (Fund 1, Storage unit 29636), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty M. Dykarieva do P. Kulisha* [Letters of M. Dykariev to P. Kulish]. (1893, July 28). (Fund 1, Storage unit 29637), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty O. Kulish do N. Bilozerskoi* [Letters of O. Kulish to N. Bilozerska]. (1862–1907). (Fund 315, Storage unit 34–80), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty P. Kulisha do A. Shyshatskoho-Ilich* [Letters of P. Kulish to A. Shyshatskyi-Ilich]. (1856–1857). (Fund 63, Storage unit 38–44), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

- Lysty P. Kulisha do D. Palchykova* [Letters of P. Kulish to D. Palchykov]. (1860–1861). (Fund 315, Storage unit 18–26), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty P. Kulisha do M. Bilozerskoi* [Letters of P. Kulish to M. Bilozerska]. (1851–1853). (Fund 1, Storage unit 29430–29435), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty P. Kulisha do M. Symonova* [Letters of P. Kulish to M. Symonov]. (1867–1868). (Fund 315, Storage unit 27–29), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty P. Kulisha do M. Yuzefovycha* [Letters of P. Kulish to M. Yuzefovych]. (1843–1847). (Fund 315, Storage unit 30), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty P. Kulisha do M. Yuzefovycha* [Letters of P. Kulish to M. Yuzefovych]. (1843–1846). (Fund 338, Storage unit 24), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty P. Kulisha do nevstanovlenykh osib* [Letters of P. Kulish to unidentified persons]. (n.d.). (Fund 3, Storage unit 45293–45294), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty P. Kulisha do O. Hattsuka* [Letters of P. Kulish to O. Hattsuk]. (1874, June 4 – September 15). (Fund 315, Storage unit 9–15), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Lysty P. Kulisha do P. Hlibovoi* [Letters of P. Kulish to P. Hlibova]. (1860–1861). (Fund 338, Storage unit 11–12), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- P. Kulish do I. Puliuii* [P. Kulish to I. Puliuii]. (1889, July 28). (Fund 3, Storage unit 400), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Peretts, L. (1843–1861). *Lystuvannia P. O. Kulisha z P. P. Pletnovym* [Correspondence between P. O. Kulish and P. P. Pletnov]. (Fund 10, Storage unit 17926), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Petrov, V. (1920–1930). *Kulish ta Kyrylo-Mefodiivske tovarystvo* [Kulish and the Kyrylo and Mefodii Society]. (Fund 10, Storage unit 17931), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Pismo P. A. Kulisha v obshchestvo derptskikh studentov kollegium v drevnem russkom gorode Iurev* [Letter of P. A. Kulish to the society of derpt students collegium in the ancient Russian city of Iurev]. (1890, March 28). (Fund 1, Storage unit 29249), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Russian].
- Savchenko, F. (n.d.). *Nenadrukovani lysty Kulisha do Bodiianskoho* [Unprinted letters of Kulish to Bodiianskyi]. (Fund 10, Storage unit 14765), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Vozniak, M. (1929). *Piat lystiv P. Kulisha do Ol. Biloborodova* [Five letters of P. Kulish to Ol. Biloborodov]. (Fund 10, Storage unit 17005), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Zapyska vid O. Markovycha do P. Kulisha* [Note from O. Markovych to P. Kulish]. (1859, April 11). (Fund 338, Storage unit 26), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Zhytetskyi, I. (n.d.). *Kulish i Kostomarov (nenadrukovane lystuvannia 1860–1870-kh rr.)*. [Kulish and Kostomarov (unpublished correspondence of the 1860s–1870s)]. (Fund 10, Storage unit 17360), Institute of Manuscripts of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

UDC 930.253:82-6]:027.54(477.411)VNLU

Tetiana Novalska,
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: novalska@meta.ua
ORCID: 0000-0003-5095-5998

Kateryna Timofieieva,
PhD,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: voix@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6996-0566

INFORMATION POTENTIAL OF THE EPISTOLARY HERITAGE OF P. KULISH IN FUNDS OF V. I. VERNADSKY NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE

The aim of the article is to define the information potential of the epistolary heritage of P. Kulish in the funds of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine by analysing and establishing its documentary content, which makes it possible to reproduce retrospective information that complements and expands already known facts about the personality.

Research methods. Along with general scientific methods of analysis and synthesis, the research uses historical, systematic, typological and aesthetic ones, as well as methods of archival and source scholar heuristics, source scholar criticism of sources, their textual analysis and information reconstruction.

The scientific novelty of the study consists in highlighting the information resources representing the epistolary heritage of P. Kulish in V. I. Vernadsky National Library of Ukraine funds. The existing document multiplicity, primarily letters and telegrams, in the form of manuscripts and copies (in particular, typewritten articles by researchers of P. Kulish), which are of scientific interest for studying the writer's life and creativity, is analyzed in detail.

Main conclusions. In the funds of IR NBUV, there are about one thousand and a half letters of P. Kulish, which cover a long chronological range and present the names of many correspondents, both well-known and unknown, as well as letters without specifying the names of the addressees. The archive of P. Kulish is not consolidated in one fund, but scattered among different funds of the scientific institution: I, II, VII, X, 63, 95, 112, 131, 170, 172, 251, 315, 338 (the total number is 12 funds). Complex funds No. I "Literary materials", No. III "Correspondence", and fund No. X "Archives of the Ukrainian Academy of Sciences", in which the artist's epistolary documents predominate, deserve special attention. The document collection of P. Kulish, which is kept in No. 315, and is represented by the author's epistolary block, is also noteworthy. Fund No. I presents about one thousand letters of P. Kulish, many of which do not contain information about the addressees (it is a damaged document or an unidentified addressee), which prevents the full reproduction of retrospective information, but still complements and expands already known facts. The epistles of P. Kulish to his addressees recorded information of a biographical nature, which is a valuable addition to his own prosopographical portrait. For the most part, the writer's letters are characterised by informative content, as they are aimed to be read by a definite person. In addition, at that time, correspondence was one of the most important means of communication.

Keywords: information potential; information resource; P. Kulish; archival document; archival sources; manuscripts; archival funds; archive act; Manuscript Institute of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine; epistolary heritage; letter.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2023 р.

УДК 027.7:[004:001.103-025.28
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293568

БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПОШИРЕННІ ПРАКТИК ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Владислав Касьян,

кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
ORCID: 0000-0003-0539-4531
e-mail: kasjanvv@gmail.com

Валерій Кушнарьов,

кандидат культурології, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
ORCID: 0000-0003-3037-1841,
e-mail: VKusnarov@ukr.net

Мета статті – визначити стан та напрями підвищення ефективності реалізації концепції відкритої науки в бібліотеках закладів вищої освіти України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань використано контент-аналіз, системний підхід, методи аналізу та синтезу, узагальнення і систематизації.

Наукова новизна. На основі сформованої вибірки із 12 бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО) України виявлено тематичний спектр електронних ресурсів та сервісів інституційних репозитаріїв, схарактеризовано методичне та нормативно-правове забезпечення їх функціонування. Висвітлено особливості реалізації бібліотеками українських ЗВО основних принципів відкритої науки, виявлено резерви розбудови ними відкритого інформаційного простору для науковців та здобувачів вищої освіти.

Основні висновки. На основі аналізу наукових праць українських і зарубіжних дослідників встановлено внесок науковців у формування концептуальних засад відкритої науки як комунікаційного феномену, що має ключове значення для розвитку цифрового суспільства та суспільства знань. Сформульовано низку першочергових завдань, що потребують розв'язання: покращення засобів технологічної підтримки інституційних репозитаріїв; забезпечення бібліотеками ЗВО відкритого доступу до передплачених ресурсів та реферативно-бібліографічних баз даних, колекцій оцифрованих видань, включених до Державного реєстру національного культурного надбання України; подання навчальних матеріалів у відкритому доступі (програм дисциплін, конспектів лекцій, протоколів засідань, дидактичних матеріалів тощо); розробка та впровадження низки інформаційних, бібліотечних та освітніх методик наукової взаємодії з різними категоріями користувачів. Обґрунтовано та узагальнено значення ресурсного потенціалу сучасних практик бібліотек ЗВО у поширенні здобутків відкритої науки; визначено сучасний стан впровадження концепції відкритої науки у ЗВО України. Перспективами подальших досліджень є апробація різних аспектів впровадження відкритого доступу; розроблення бібліотеками ЗВО інструментів і сервісів відкритої науки.

Ключові слова: відкрита наука; відкритий доступ; дослідницька інфраструктура; наукова бібліотека; бібліотека закладу вищої освіти; заклади вищої освіти.

ВСТУП

Трансформаційні зміни в цифрову епоху спричинили впливи, що торкнулися сутнісних характеристик усіх соціальних інститутів. Бібліотеки як одні з найуразливіших і водночас непохитних за сенсовим, змістовим наповненням інституцій стають серцевиною та уособленням національних знанневих ресурсів, ціннісних орієнтирів, відображених у важливості й актуальності буття. Бібліотеки ЗВО зберігають і продовжують збагачувати своїх користувачів інтелектуальними та духовними скарбами. Усталеність традицій поєднується з необхідністю суспільства мати відкритий доступ до результатів наукових досліджень і нових знань, що стає одним зі стратегічних напрямів діяльності бібліотек ЗВО.

Основним завданням бібліотек України є «реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що зберігаються та надаються в користування бібліотеками» (Верховна Рада України, 1995).

У Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» з-поміж найактуальніших напрямів діяльності названо актуалізацію «документно-інформаційних ресурсів бібліотек на традиційних та електронних носіях і забезпечення доступу до них». Для вирішення цього завдання необхідна реалізація відкритого доступу до наукової інформації через формування цифрових архівів (Кабінет Міністрів України, 2016).

Діяльність бібліотек ЗВО регламентується нормативно-законодавчими документами України. Так, у положеннях Закону України «Про вищу освіту» імперативною нормою стали такі елементи: наявність у структурі бібліотеки закладу вищої освіти посад наукових співробітників, дотримання «відкритості» формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою» (Верховна Рада України, 2014).

У Національному плані щодо відкритої науки розроблено систему індикаторів його виконання з чіткими хронологічними межами втілення кожного з шести етапів забезпечення відкритого доступу (Кабінет Міністрів України, 2022).

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Представлений інформаційний огляд публікацій українських і зарубіжних дослідників відображає багаторівневий вимір проблеми впровадження *відкритої* науки.

У документі Європейської комісії «Open innovation, open science, open to the world – a vision for Europe» («Відкриті інновації, відкрита наука, відкритість до світу – візія для Європи») відкриту науку розглянуто як новий підхід до наукового процесу, заснованого на спільній роботі та інноваційних способах розповсюдження знань за допомогою цифрових технологій і нових інструментів спільної роботи. Відкритість науки як важливий складник відкритого суспільства уможливорює створення середовища для взаємодії громадянського суспільства та університетів (European Commission, 2016).

В Рекомендаціях ЮНЕСКО сформульовано таке визначення «Відкритої науки»: відкрите наукове знання (Open scientific knowledge), що належить до відкритого доступу до наукових публікацій (*Scientific publications*), відкритих дослідницьких даних (*Open research data*), відкритих освітніх ресурсів (*Open educational resources*), відкритого програмного забезпечення (*Open source software*), відкрито-

го обладнання (*Open hardware*); відкритої наукової інфраструктури (*Open science infrastructures*) (UNESCO, 2021).

Результати дискусії про вплив відкритої науки на навчання та викладання у ЗВО розглянуто в праці Т. Хеска (T. Heck), І. Петерса (I. Peters), Ат. Мазаракіса (Ath. Mazarakis), А. Шерпа (A. Scherp), І. Блюмель (I. Blümel), в якій наведені результати аналізу онлайн-опитування 210 учасників із університетів Німеччини щодо використання респондентами відкритих освітніх ресурсів (Heck et al., 2020). Продовження дискусії в руслі актуальних практик відкритої науки спрямовано на впровадження дослідницького навчання, природничо-наукової освіти в закладах вищої освіти через дослідницьку діяльність студентів (Heck & Heudorfer, 2018).

Дж. Банкс та ін. (Banks et al., 2019) приділили увагу вивченню відкритого дослідницького середовища, довели необхідність розроблення конкретних практичних рекомендацій щодо його втілення для окремих дослідників, рецензентів, редакторів журналів.

У праці Р. Холла (Hall, 2020) висвітлено два аспекти реалізації принципів відкритої наукової інфраструктури через компаративний аналіз підходів до досліджень, проведених у «традиційному» форматі, та участь у спільному дослідженні, в якому дослідницькі дані, матеріали, обладнання зберігаються в різних сервісах відкритої науки. В. Копанєва і Л. Костенко (2021) розкрили в своєму дослідженні принципи побудови системи репозитаріїв України. На думку авторів, доцільно створювати репозитарії первинних дослідницьких даних, що кардинально змінить підхід у «трансформації вітчизняної інфосфери з інфраструктурного елемента дослідницького процесу в його безпосереднього учасника».

Аналітичний огляд основних здобутків політики відкритого доступу з часу оголошення Будапештської ініціативи відкритого доступу здійснила дослідниця Т. Ярошенко (2021), зокрема, простежила етапи втілення концепції відкритої науки, підкріпленої різними стратегіями, політиками, платформами і застосунками. В. Білоус (2019) описала теоретичні та практичні аспекти впровадження в роботі бібліотек нових моделей наукової комунікації, зокрема репозитаріїв, видання е-журналів, освітніх платформ. Н. Калюжна (2021, 2023) приділила увагу ролі постійних ідентифікаторів у забезпеченні відкритого доступу до результатів наукових досліджень, а також окреслила сучасний стан і перспективи розвитку впровадження принципів відкритого доступу в Україні.

Фахові рекомендації щодо перспектив участі бібліотекарів у створенні репозитаріїв даних, служби кураторів даних у структурі академічних бібліотек запропонували дослідники Т. Ярошенко, О. Сербін та О. Ярошенко (2022); І. Драч на основі аналізу досвіду провідних європейських університетів надала такі рекомендації для університетів України: розроблення стратегічних планів відкритої науки, дорожньої карти розвитку дослідницької інфраструктури відкритої науки; механізмів залучення громадян до досліджень, запровадження цифрової платформи «Ukrainian Open Science» для національної системи забезпечення якості дослідницької діяльності (Драч, 2022); у дослідницькому полі О. Бруй (2016) перебувають такі питання: відкритий доступ, значення і роль відкритого доступу в наукових комунікаціях; огляд основних особливостей інституційних репозитаріїв, програмне забезпечення, на основі якого вони функціонують найефективніше.

Мета статті – визначити стан та напрями підвищення ефективності реалізації концепції відкритої науки в бібліотеках закладів вищої освіти України.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети і розв'язання завдань проведено контент-аналіз вебсайтів ЗВО, їх бібліотек та інституційних репозитаріїв; застосовано системний і компаративний підходи до узагальнення його результатів; статистичний аналіз для опрацювання довідників про діяльність мережі освітянських бібліотек НАПН і МОН України. Використання методів аналізу та синтезу, узагальнення, систематизації дало змогу узагальнити тематичний діапазон проведених заходів за участю фахівців бібліотек галузевих і багатогалузевих університетів України. Контент-аналіз їх інформаційних ресурсів виконано з урахуванням характеристик відкритої науки, сформульованих на основі результатів аналізу документів ЮНЕСКО, Європейської Комісії, Європейської асоціації університетів, описаних і представлених І. Драч (2022).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бібліотеки ЗВО здійснюють фундаментальні та прикладні дослідження, виконують функції провідних координаційних і методичних центрів мережі освітянських бібліотек, проводять потужну культурно-просвітницьку та науково-методичну роботу. З усієї сукупності цих закладів було обрано 12 бібліотек ЗВО, які, відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», є спеціальними бібліотеками, що задовольняють «професійні (наукові, виробничі, навчальні) інформаційні потреби певної категорії користувачів» (Верховна Рада України, 1995).

На основі статистичних даних (Гончаренко & Хемчян, 2022) про діяльність мережі освітянських бібліотек, підпорядкованих НАПН і МОН України, результатів контент-аналізу вебсайтів бібліотек ЗВО та наповнення їх інституційних репозитаріїв визначено сучасний стан реалізації концепції відкритої науки університетськими бібліотеками України (табл. 1).

Таблиця 1.

Складові реалізації практик відкритої науки бібліотеками ЗВО України¹

Назва закладу вищої освіти	Відкриті дані досліджень
	методичний супровід та підтримка функціонування репозитаріїв, проведення тренінгів, розроблення методичних та інструктивних матеріалів
Наукова бібліотека Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка	<i>інституційний репозитарій</i> налічує майже 1700 документів; <i>практикум</i> «Засоби і платформи дистанційної комунікації у бібліотечній практиці»; <i>збірник матеріалів</i> конференції «Медіаграмотність – ключова компетенція сучасного бібліотекаря»; <i>наук.-практ. семінар</i> «Медіаграмотність – ключова компетенція сучасного бібліотекаря»; <i>бібліогр. список</i> «Цифрова трансформація вищої освіти»; <i>бібліогр. огляд</i> «Трансформація інформаційної функції бібліотеки»; вищого навчального закладу в сучасних умовах»; доступ до передплачених ресурсів Research4Life (доступ до електронних колекцій книг і журналів міжнародних видавництв Elsevier, Springer Nature, John Wiley & Sons)

¹ Станом на 2022–2023 рр.

Продовження табл. 1

<p>Наукова бібліотека Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка</p>	<p><i>в інстит. репозит. розміщено 2988 електронних документів; доповнена відсканованими унікальними виданнями Івана Франка та містить 52 видання; тренінг-практикум «Що таке плагіат і як його уникнути?»;</i> інформаційні матеріали для дослідників «Ідентифікатори вченого» (ORCID, Researcher ID, Research Gate)</p>
<p>Бібліотека Дніпровського національного університету ім. Олеса Гончара</p>	<p><i>Цифровий репозитарій</i> містить електронні версії книг, монографій, навчальних посібників, зб. методичних вказівок, конспектів лекцій, презентації; низка <i>практ. реком.</i> щодо отримання цифрових ідентифікаторів вченого, наукометричних показників, доступ до бібліографічних БД; доступ до передплачених ресурсів</p>
<p>Наукова бібліотека Житомирського державного університету ім. Івана Франка</p>	<p>Інстит. репозит. містить 29 485 документів; доступ до передплачених <i>електрон. баз даних</i> ScienceDirect, Springer Nature, <i>майстер-клас</i> «Консультативні заняття з редагування та заповнення профілів науково-педагогічних працівників та аспірантів університету у Google Scholar, ORCID та ResearcherID»; <i>інформ. матеріали</i> «Журнали у БД Web of Science», «Інструкція визначення квартиля журналу», «Презентації «Мій профіль»»; <i>інформ. матеріали</i> для роботи зі Scopus, Web of Science, реєстрація в ORCID ті інші цифрові ідентифікатори; <i>корисні ресурси</i> «Відкриті освітні ресурси», «Ресурси відкритого доступу»</p>
<p>Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка</p>	<p>Інстит. репозит. ElarK-PNU містить понад 7000 документів; <i>електронні бази даних</i> Science Direct, Springer Nature; <i>бібліомотиватор</i> «Інформаційна грамотність в сучасному світі»; <i>бібліотечно-бібліографічні уроки</i> з основ академічної доброчесності (для здобувачів вищої освіти «бакалавр»); інформаційна година «Культура академічної доброчесності» (24.02.2022 р.); <i>презентація матеріалів</i> «Академічна доброчесність – шлях до успіху»</p>
<p>Наукова бібліотека ім. академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету імені М. В. Гоголя</p>	<p>Інстит. репозит. ENGSUIR – 3000 документів; інформаційні ресурси на допомогу науковцям «Бібліометричні профілі», Scopus, WoS, EBSCOhost; учасник проекту ELibUkr, <i>електронний архів</i> оцифрованих стародруків, рукописних та архівних документів: додаток до робоч. табл. <i>навч.-практ. семінар</i> «Бібліотека – відкритий публічний простір» (онлайн дистанційні форми роботи з користувачами: особливості і проблеми)</p>
<p>Наукова бібліотека Сумського державного педагогічного ун-ту ім. А. С. Макаренка</p>	<p>Інстит. репозит. eSSPU вміщує понад 14 000 документів; рейтинг IP у вітчизняних та міжнародних реєстрах, наукометричних БД; <i>рубрики</i> «Академічна доброчесність», «Організація наукового дослідження», «Публікаційна діяльність», «Бібліометрія. Інформаційний супровід наукового дослідження», Ресурси відкритого доступу, <i>видавнича діяльність</i>: журнал «Наука та метрика», <i>навч.-практ. семінар</i> «Місце наукової бібліотеки в сучасній моделі інформаційно-освітнього</p>

Продовження табл.1

	середовища університету»; <i>інструктивні матеріали</i> «Наукометрія. Короткий довідник для молодого вченого: як не загубитися в сучасному науковому світі», <i>слайд-презент</i> . «Наука світового масштабу: принципи роботи Web of Science», «Ідентифікація вченого в наукометричному просторі», <i>проект</i> Жан Моне Модуль EURODOCS
Бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка	Інстит. репозит. DSpace TNPУ містить 23,5 тис. документів, доступ до міжнародних повнотекстових баз даних: IOBscience, EBSCO; електронних ресурсів видавництва Bentham Science; Research4Life: Dimensions, Scopus, ProQuest Dissertations & Theses Global, Zenodo; міжнародних наукових баз даних Scopus і Web of Science; <i>тренінг</i> «Інформаційні ресурси бібліотек: Актуальність. Доступність. Потенціал»; <i>зб. матеріалів конференції</i> «Еволюція сучасної бібліотеки: від класичної до цифрової», <i>інформ.-анал. огляди</i> «Розробка універсальної багатоступінчастої біотехнології «in vitro – ex vitro – in situ» для стабілізації популяцій рідкісних видів рослин»; <i>інформ.-анал. огляд</i> «Розробка набору біопроб-біомаркерів для оцінки впливу фармацевтичних препаратів на водні екосистеми»; <i>вебінар</i> «Відкритий доступ. Відкрита наука»; <i>проект</i> «Гнатюкіана в цифровому просторі»
Наукова бібліотека Уманського державного педагогічного ун-ту ім. Павла Тичини	Інстит. репозит. eUSPUIR містить 15 000 документів; для науковців доступ до передплачених БД Web of Science, Scopus, Sciencedirect, Bentham Science Publishers, Research4Life Springer; бібліометричні профілі: ORCID, Google Академія; міжнародні стилі цитування; <i>серія навчальних семінарів</i> по роботі з базами даних Scopus та WoS
Наукова бібліотека Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди	Інстит. репозит. EKhNPUIR містить 12 000 документів, електронні повнотекстові документи наукового та навчально-методичного призначення; <i>тренінги</i> «Інформаційна культура користувачів», «Бібліотека як інформаційно-пошукова система», «Електронний архів (репозитарії) – розміщення наукових публікацій авторів»; <i>вебінари</i> «Інформаційна грамотність, робота з бібліографічними менеджерами та онлайн сервісами пошуку плагіату»; <i>презентація</i> «Правила складання цитувань та списку використаних джерел у наукових роботах за міжнародним стилем», «Академічна доброчесність: формування власної професійної культури: для здобувачів освіти університету»; доступ до міжнародних баз даних Web of Science, Scopus, Science Direct, доступ до ресурсів Research4Life; доступ до ресурсів бібліотеки Кардіффського університету, доступ до міжбібліотечного абонементу <i>Rapid ILL</i> (надає можливість замовляти та отримувати в електронній формі матеріали із понад 500 бібліотек Європи та США)
Наукова бібліотека Херсонського державного університету	Інстит. репозит. eKhSUIR.kspu.edu містить 18 769 документів; у межах проекту «Research4Life» відкрито доступ до повнотекстових ресурсів баз даних ScienceDirect, до баз даних Scopus, Researcher Discovery, Researcher Academy, Mendelej;

Продовження табл. 1

	<p><i>семинар-тренінг</i> «Підготовка публікацій до видань, включених до наукометричних баз даних Scopus, Web of Science, (Core Collection); <i>цикл семінарів</i>: «Інформаційні ресурси і сервіси для науки та освіти»; <i>практ. семінар</i> «Електронний архів-репозитарій наукових публікацій учених і здобувачів вищої освіти ХДУ eKhSUIR для підтримки відкритої науки»; <i>інформ. огляд</i> «Академічна доброчесність в науці і освіті»; <i>семинар-тренінг</i> «Як працювати з програмними засобами перевірки на плагіат?»; <i>цикл семінарів</i>: «Інформаційні ресурси і сервіси для науки та освіти»; <i>семінари-тренінги</i> «Особливості роботи з програмними засобами перевірки на плагіат Unichek та Strikeplagiarism»</p>
<p>Наукова бібліотека Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича</p>	<p>Інстит. репозит. ARCher містить понад 7000 документів; учасник проекту ELibUkr; Simple Search Metadata (SSM); доступ до повнотекстових ресурсів баз даних JSTOR Archive Journals, ScienceDirect, Springer Nature; <i>тренінг</i> «Відкритий доступ: інституційні та тематичні репозитарії, журнали відкритого доступу»; <i>цикл семінарів</i> щодо використання засобів сучасної наукової комунікації»; інформаційні матеріали щодо науком. показників, світові наук. БД наукові профілі; упорядкування профілю університету та окремих профілів науковців ЧНУ в наукометричній БД Scopus, доступ до електронної бібліотеки НБ ЧНУ: «Науковий вісник ЧНУ», газети «Буковина», першої україномовної газети краю; оцифрування цінних та рідкісних книг, що становлять національне надбання України, виставлено у відкритий доступ 87 документів на порталі «Цифрові колекції. Цифрова бібліотека Буковинензія=Bucovinensia»</p>

Дані табл. 1 засвідчують, що спільними для бібліотек ЗВО є такі напрями діяльності: підтримка дослідницької інфраструктури університету, що відображається в участі у збереженні та управлінні інституційними репозитаріями публікацій, оновленні контенту, а також самоархівуванні записів, описі та збереженні метаданих. Всі бібліотеки опікуються функціонуванням інституційних репозитаріїв, а наукові бібліотеки НДУ ім. М. В. Гоголя, ЧНУ ім. Юрія Федьковича є учасниками ELibUkr.

Вищевикладених показників достатньо, щоб констатувати наявність процесу становлення *відкритої* науки в освітньому, науково-дослідницькому, соціокомунікаційному середовищі бібліотек ЗВО, репрезентованих у вибірці різними типами університетів.

Зазначимо, що відкрита наука передбачає:

1. Відкриті дані досліджень;
2. Відкриту академічну комунікацію;
3. Відкритий доступ до інформаційних ресурсів.

У вибірці із 12 бібліотек ЗВО представлено галузеві та багатогалузеві університети. Тому відомості про участь наукових бібліотек ЗВО в процесі становлення відкритої науки продовжимо з поступовим формулюванням узагальнень про місце та включеність (інклюзію) бібліотечних установ у дослідницьку інфраструктуру університетів.

Освітню і науково-дослідницьку діяльність ЗВО розглядаємо як сукупність етапів, що відрізняються відповідними завданнями і цілями на кожному з них:

- на етапі підготовки (вибору інформаційних ресурсів) для інформаційного пошуку джерел фахівці бібліотек пропонують доступ до Scopus, Web of Science, Research4Life, Dimensions, ProQuest Dissertations & Theses Global, контенту інституційних репозитаріїв. Зазначимо, що на головній сторінці ІР розміщено основні нормативні та інструктивні матеріали, що стосуються укладання договору про авторське право, положення про інституційний репозитарій, інструкції щодо реєстрації в особистому кабінеті та алгоритму дій для внесення автором публікації;
- на етапі отримання рекомендацій про документи, що містять важливі наукові дані, надається віддалений доступ до таких ресурсів, як Scopus, Web of Science, Mendeley, послуга міжбібліотечного абонементу *Rapid ILL* Кардіфського університету (доступ надає ХНПУ ім. Г. С. Сковороди);
- на етапі ознайомлення (перегляд анотацій, читання текстів) пропонуються можливості використання ресурсів на платформі EBSCO, Mendeley (доступ надають ЖДУ ім. І Франка, НДУ ім. М. В. Гоголя, К.-ПНПУ ім. Івана Огієнка);
- на етапі аналітико-синтетичного опрацювання текстових даних відкритий доступ до повнотекстових версій документів, метаданих публікацій підтримується за допомогою Google Scholar, Publons; вивчення та застосування можливостей ресурсів EndNote, Mendeley (ХНПУ ім. Г. С. Сковороди);
- етап підготовки до публікації та поширення відомостей про публікацію реалізується за допомогою електронних архівів: arXiv, ResearchGate, PubMed, E-Lis, інституційних репозитаріїв;
- застосування цифрових інструментів (Zenodo) для поширення даних і коду публікації;
- вибір журналів для публікації результатів наукового дослідження: DOAJ, Scopus, WoS;
- етап поширення (пропагування) результатів дослідження, підтримка власного дослідницького профілю в інтернеті: ORCID, ResearcherID, ResearchGate, Google Академія.

ВИСНОВКИ

Проаналізовано тематичний діапазон електронних ресурсів, сервісів, інформаційних дайджестів, підготовлених за участю фахівців бібліотек ЗВО; схарактеризовано методичний і нормативно-інструктивний супровід функціонування інституційних репозитаріїв. Встановлено спільні тенденції у процесі впровадження концепції відкритої науки в бібліотеках ЗВО України.

Представлені результати контент-аналізу цифрових ресурсів та сервісів 12 бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек НАПН і МОН України уможливають позиціонування таких узагальнень. По-перше, відкритий доступ забезпечується через депонування або «зелений» шлях до відкритого доступу, всі бібліотеки, що увійшли у вибірку, здійснюють інформаційну, методичну підтримку інституційних репозитаріїв у частині управління процесом опису, упорядкування метаданих публікацій, розробляють інструктивно-методичні матеріали для дослідників. По-друге, наведені відомості про основні напрями діяльності бібліотек розширюють комплекс виконуваних завдань у багатоаспектному вимірі, забезпечуючи відкритий доступ до бібліографічних, наукометричних баз наукової ін-

формації; впорядковуючи авторські профілі шляхом розроблення інструктивно-методичних рекомендацій; встановлення тематики та проведення низки заходів освітнього та просвітницького характеру (тренінги, вебінари, тиждень відкритого доступу, бібліомотиватори, бібліотечно-бібліографічні уроки); розміщення оцифрованих колекцій на вебсайтах бібліотек («Буковинензія=Висоvinensia», «Гнатюкіана»); рівень участі університетських бібліотек у видавничих процесах щодо підтримки журналів відкритого доступу визначається в межах політики підготовки до оприлюднення журналів, як-от «Наука та метрика», що видається науковою бібліотекою СумДПУ ім. А. С. Макаренка.

Перспективами подальших досліджень означеної проблематики має бути вивчення ступеня задоволеності користувачів бібліотек ЗВО сервісами та продуктами відкритого доступу, визначення критеріїв ефективності реалізації практик відкритої науки в цифровому комунікаційному просторі.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Білоус, В. С. (2019, 28–29 травня). Наукометричні дослідження та бібліометричні технології у діяльності університетської бібліотеки. В *Сучасна бібліотека: проблеми, досвід та вектори розвитку* [Матеріали конференції] (с. 5–10). Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету.
- Бруй, О. (2016, 25 жовтня). *Відкритий доступ до наукової інформації: хто, для чого і як* [Слайди PowerPoint]. <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/17904>
- Верховна Рада України. (1995, 27 січня). *Про бібліотеки і бібліотечну справу* (Закон № 32/95-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>
- Верховна Рада України. (2014, 1 липня). *Про вищу освіту* (Закон № 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Гончаренко, О. Л., & Хемчян, І. І. (Уклад.). (2022). *Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2022*. ТВОРИ.
- Драч, І. (2022). Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду з реалізації політики і процедур імплементації концепції «Відкрита наука» в університетах. В В. Луговий & О. Петроє (Ред.), *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду з підвищення дослідницької спроможності університетів України в умовах війни та повоєнного відновлення у контексті імплементації концепції «Відкрита наука»* (с. 24–38). Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.
- Кабінет Міністрів України. (2016, 23 березня). *Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»* (Розпорядження № 219-р). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-р>
- Кабінет Міністрів України. (2022, 8 жовтня). *Про затвердження національного плану щодо відкритої науки* (Розпорядження № 892-р). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text>
- Калюжна, Н. (2021, 18–19 листопада). Роль постійних ідентифікаторів у забезпеченні відкритого доступу до наукових публікацій. В *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* [Матеріали конференції] (с. 133–134). Харківська державна академія культури. <http://eprints.rclis.org/42741/1/THE%20ROLE%20OF%20PERSISTENT%20IDENTIFIERS.pdf>
- Калюжна, Н. (2023). Упровадження принципів відкритого доступу в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 6(1), 149–159. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283984>

- Копанева, В., & Костенко, Л. (2021). Система репозитаріїв України. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 61, 115–127. <https://doi.org/10.15407/np.61.115>
- Ярошенко, Т. (2021). Відкритий доступ, відкрита наука, відкриті дані: як це було і куди йдемо: (до 20-ліття Будапештської ініціативи Відкритого доступу). *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 8, 10–26. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247582>
- Ярошенко, Т., Сербін, О., & Ярошенко, О. (2022). Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>
- Banks, G. C., Field, J. G., Oswald, F. L., O'Boyle, E. H., Landis, R. S., Rupp, D. E., & Rogelberg, S. G. (2019). Answers to 18 Questions About Open Science Practices. *Journal of Business and Psychology*, 34(3), 257–270. <https://doi.org/10.1007/s10869-018-9547-8>
- European Commission. (2016). *Open innovation, open science, open to the world – A vision for Europe*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2777/061652>
- Hall, R. (2020, December 1). *Information Technology for Open Science: Innovation for Research*. EDUCAUSE Review. <https://er.educause.edu/articles/2020/12/information-technology-for-open-science-innovation-for-research>
- Heck, T., Peters, I., Mazarakis, A., Scherp, A., & Blümel, I. (2020). Open science practices in higher education: Discussion of survey results from research and teaching staff in Germany. *Education for Information*, 36(3), 301–323. <https://doi.org/10.3233/EFI-190272>
- Heck, T., & Heudorfer, A. (2018). Die Offenheit der wissenschaftlichen Ausbildung: Potenziale von offenen Lehr-/Lernpraktiken für forschendes Lernen. *Medien Pädagogik*, 32, 72–95. <https://doi.org/10.21240/mpaed/32/2018.10.25.X>
- UNESCO. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://doi.org/10.54677/MNMF8546>

REFERENCES

- Banks, G. C., Field, J. G., Oswald, F. L., O'Boyle, E. H., Landis, R. S., Rupp, D. E., & Rogelberg, S. G. (2019). Answers to 18 Questions About Open Science Practices. *Journal of Business and Psychology*, 34(3), 257–270. <https://doi.org/10.1007/s10869-018-9547-8> [in English].
- Bilous, V. S. (2019, May 28–29). Naukometrychni doslidzhennia ta bibliometrychni tekhnologii u diialnosti universytetskoï biblioteki [Scientific research and bibliometric technologies in the activities of the university library]. In *Suchasna biblioteka: problemy, dosvid ta vektory rozvytku* [Modern library: problems, experience and development vectors] [Conference proceedings] (pp. 5–10). Scientific Library National University of Pharmacy [in Ukrainian].
- Brui, O. (2016, October 25). *Vidkrytyi dostup do naukovoï informatsii: khto, dlia choho i yak* [Open access to scientific information: who, why and how] [PowerPoint slides]. <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/17904> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016, March 23). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotechnoi spravy na period do 2025 roku "Iakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy"* [On approval of the Library Development Strategy for the period up to 2025 "Qualitative changes in libraries for sustainable development of Ukraine"] (Order No. 219-r). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, October 8). *Pro zatverdzhennia natsionalnoho planu shchodo vidkrytoi nauky* [On approval of the national plan for open science] (Order No. 892-r). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Drach, I. (2022). Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu z realizatsii polityky i protsedur implementatsii kontseptsii "Vidkryta nauka" v universytetakh

- [Analysis of the leading domestic and foreign experience in the implementation of policies and procedures for the implementation of the "Open Science" concept in universities]. In V. Luhovyi & O. Petroie (Eds.), *Analiz providnoho vitchyznianoho ta zarubizhnoho dosvidu z pidvyshchennia doslidnytskoi spromozhnosti universytetiv Ukrainy v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia u konteksti implementatsii kontseptsii "Vidkryta nauka"* [Analysis of the leading domestic and foreign experience in increasing the research capacity of Ukrainian universities in the conditions of war and post-war reconstruction in the context of the implementation of the "Open Science" concept] (pp. 24–38). Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- European Commission. (2016). *Open innovation, open science, open to the world – A vision for Europe*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2777/061652> [in English].
- Hall, R. (2020, December 1). *Information Technology for Open Science: Innovation for Research*. EDUCAUSE Review. <https://er.educause.edu/articles/2020/12/information-technology-for-open-science-innovation-for-research> [in English].
- Heck, T., Peters, I., Mazarakis, A., Scherp, A., & Blümel, I. (2020). Open science practices in higher education: Discussion of survey results from research and teaching staff in Germany. *Education for Information*, 36(3), 301–323. <https://doi.org/10.3233/EFI-190272> [in English].
- Heck, T., & Heudorfer, A. (2018). Die Offenheit der wissenschaftlichen Ausbildung: Potenziale von offenen Lehr-/Lernpraktiken für forschendes Lernen [The openness of scientific education: Potentials of open teaching/learning practices for research-based learning]. *Medien Pädagogik*, 32, 72–95. <https://doi.org/10.21240/mpaed/32/2018.10.25.X> [in German].
- Honcharenko, O. L., & Khemchian, I. I. (Comps.). (2022). *Naukovo-informatsiina ta sotsiokulturna diialnist providnykh osvitiianskykh bibliotek – 2022* [Scientific, information and socio-cultural activities of leading educational libraries – 2022]. TVORY [in Ukrainian].
- Kaliuzhna, N. (2021, November 18–19). Rol postiiynykh identyfikatoriv u zabezpechenni vidkrytoho dostupu do naukovykh publikatsii [The role of persistent identifiers in fostering open access to research papers]. In *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku* [Cultural studies and social communications: innovation strategies of development] [Conference proceedings] (pp. 133–134). Kharkiv State Academy of Culture. <http://eprints.rclis.org/42741/1/THE%20ROLE%20OF%20PERSISTENT%20IDENTIFIERS.pdf> [in Ukrainian].
- Kaliuzhna, N. (2023). Uprovadzhennia pryntsyypiv vidkrytoho dostupu v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku [Open access principles implementation in Ukraine: current state and future perspectives]. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 6(1), 149–159. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.6.1.2023.283984> [in Ukrainian].
- Kopanieva, V., & Kostenko, L. (2021). Systema repozytariiv Ukrainy [System of repositories of Ukraine]. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, 61, 115–127. <https://doi.org/10.15407/np.61.115> [in Ukrainian].
- UNESCO. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://doi.org/10.54677/MNMH8546> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1995, January 27). *Pro biblioteki i bibliotechnu spravu* [On libraries and librarianship] (Law No. 32/95-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014, July 1). *Pro vyshchu osvitu* [On higher education] (Law No. 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T. (2021). Vidkrytyi dostup, vidkryta nauka, vidkryti dani: yak tse bulo i kudy ydemo: (do 20-littia Budapeshtskoi initsiatyvy Vidkrytoho dostupu) [Open access, open science, open data: how it was and where we are going (to the 20th anniversary of the Budapest Open access declaration)]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 8, 10–26. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247582> [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T., Serbin, O., & Yaroshenko, O. (2022). Vidkryta nauka: rol universytetiv ta bibliotek u suchasnykh zminakh naukovo komunikatsii [Open science: the role of universities and libraries in modern changes in scientific communication]. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 5(2), 277–292. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132> [in Ukrainian].

UDC 027.7:[004:001.103-025.28

Vladyslav Kasian,

*PhD in Philosophy, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: 0000-0003-0539-4531
e-mail: kasjanvv@gmail.com*

Valerii Kushnarov,

*PhD in Cultural Studies, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
ORCID: 0000-0003-3037-1841,
e-mail: VKusnarov@ukr.net*

LIBRARIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE PREVALENCE OF OPEN SCIENCE PRACTICES

The aim of the article is to determine the state and directions for improving the implementation effectiveness of the open science concept in libraries of higher education institutions of Ukraine.

Research methods. To achieve the set goal and solve the tasks, content analysis, systematic approach, methods of analysis and synthesis, generalization and systematization are used.

Scientific novelty. On the basis of the formed sample of 12 libraries of Ukrainian higher education institutions (HEIs), the thematic range of electronic resources and services of institutional repositories is identified, as well as the methodical and regulatory support for their functioning is characterized. The article highlights peculiarities of implementing the basic principles of open science by libraries of Ukrainian HEIs, additionally, reveals the reserves for developing an open information space for scientists and education seekers.

Main conclusions. Based on the analysis of Ukrainian and foreign researchers' scientific works, the contribution of scholars to the formation of conceptual foundations of open science as a communication phenomenon, which is of key importance for the development of the digital society and knowledge society in total, is established. A number of priority tasks that need to be solved are formulated: improving the means of technological support for institutional repositories; providing libraries of HEIs with open access to subscribed resources and abstract bibliographic databases, as well as collections of digitized publications included in the State Register of National Cultural Heritage of Ukraine; providing educational materials in open access (disciplines programs, lectures notes, meetings protocols, didactic materials, etc.); elaborating and implementing a number of information, library and educational methodologies of scientific interaction with different categories of users. The significance of the resource potential of modern practices in HEIs libraries in prevalencing the achievements of open science is substantiated and summarized; the current state of implementing the open science concept in Ukrainian HEIs is determined. Prospects for further research include testing different aspects of the open access implementation; development of open science tools and services by HEIs libraries.

Keywords: open science; open access; research infrastructure; scientific library; library of the institution of higher education; higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2023 р.

УДК 09-049.34:004]:[002(094):008(477)
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293570

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОЦИФРУВАННЯ КНИЖКОВИХ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНИ

*Михайло Колеко,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: ronreal7@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8468-1082*

Метою статті є аналіз законів України, постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства культури та інформаційної політики України в контексті визначення ними нормативно-правових засад роботи із книжковими пам'ятками України, вивчення урегульованості питання оцифрування книжкової спадщини України як інструменту її збереження та популяризації.

Методи дослідження гуртуються на поєднанні методів аналізу та синтезу в їх діалектичній взаємодії, методів емпіричного і теоретичного дослідження, системно-структурного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні наявності в чинній нормативно-правовій базі України правових підстав для впровадження технології оцифрування книжкових пам'яток України, напрацювання шляхів наближення правового поля України в частині оцифрування рідкісних книг до нормативів ЄС.

Основні висновки. Книжкові пам'ятки України мають велике значення для формування національної ідентичності. Запит на формування стійкої української ідентичності зріс після повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року. За цих умов захист духовних надбань України, без оперття на які неможливо сформувати національну ідентичність, став питанням національної безпеки. В умовах активного формування цифрового суспільства можливості для збереження, вивчення та представлення в сучасному культурному полі культурних пам'яток стрімко зростають. Технологія оцифрування є дійовим інструментом збереження та захисту книжкових пам'яток, відкриває шлях до їх безперешкодного просування в сучасному інформаційному просторі. Наголошено на важливості захисту книжкових пам'яток України шляхом впровадження технології оцифрування в умовах російсько-української війни. Встановлено, що наявна нормативно-правова база закладає правове підґрунтя для оцифрування книжкових пам'яток. З'ясовані перспективи вдосконалення правового поля України в частині його наближення до стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: збереження культурної спадщини; книжкові пам'ятки; оцифрування книжкових пам'яток; Закон України «Про культуру»; Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»; Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей».

ВСТУП

Непересічна роль, яку Україна відіграє нині у відстоюванні принципів демократії, співіснування світового співтовариства на гуманістичних засадах, у збереженні його моральних підвалин, збільшує увагу державних діячів, науковців та широкої громадськості до артефактів духовної культури українців, зокрема, до книжкових пам'яток. Зростає популярність як сучасної української книги, так і книжкових видань, що відтворюють історію становлення книгодрукування в Україні, висвіт-

люють перебіг державотворчих процесів на її теренах. Це зацікавлення не лише данина суспільно-політичним реаліям. Українська книга має свою давню історію, є унікальною як своїм змістовим наповненням, так і поліграфічним оформленням. Запит на вивчення української духовної культури потребує врегулювання як законодавчого забезпечення збереження книжкових пам'яток, так і питання популяризації книжкової продукції, зокрема унікальних видань, за кордоном, напрацювання такого досвіду, його вивчення та поширення. Впровадження технологій оцифрування книжкових пам'яток відкриває нові можливості у напрямку збереження, вивчення та популяризації цінних артефактів. З огляду на особливий статус, який мають книжкові пам'ятки, потребує вивчення питання нормативно-правового супроводу такої діяльності. Євроінтеграційні процеси, що активно тривають в Україні, актуалізують вивчення та модернізацію нормативно-правової бази в контексті її наближення до європейського правового поля. Наявні законодавчі ініціативи мають отримати широке обговорення, напрацювання перспектив їх вдосконалення, зважаючи на реальну практику впровадження. Особливого зосередження при роботі із книгою потребують видання, які, беручи до уваги їх непересічну матеріальну та духовну цінність, називають «книжковими пам'ятками». На окреме вивчення заслуговує аналіз нормативно-правового підґрунтя роботи з такими виданнями.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Нормативно-правове забезпечення видання, розповсюдження та збереження книг, функціонування книжкового ринку України неодноразово було предметом вивчення науковців. Цьому присвячені монографії Г. Ковальчук (2004) та Т. Курило (2014), статті Ю. Бондаря (2011), Л. Дубровіної і Г. Ковальчук (2016), І. Копистинської (2013), К. Лобузіної, Г. Ковальчук і Н. Заболотної (2009), О. Мельничук (2021) та інших дослідників. Правове врегулювання зберігання книжкової інформації вивчає Т. Агеєнко (2021), до аналізу законодавства України в частині роботи бібліотек із книжковими пам'ятками вдаються В. Акуленко (1992) та О. Греськів (2017). Втім, увага науковців зосереджена переважно на вивченні правового підґрунтя видавничої діяльності та аналізі процесів функціонування книжкової індустрії. Натомість нагальним є цілісний аналіз нормативно-правового забезпечення України в частині визначення засад роботи із книжковими пам'ятками з огляду на нагальність такої діяльності та постійне оновлення її методологічної складової. Окремого вивчення потребує врегулювання на законодавчому рівні створення цифрових копій унікальних і рідкісних видань, оскільки саме цей напрям роботи є найбільш дійовим інструментом збереження та популяризації книжкових пам'яток як унікальних артефактів світової культури. Питання наявного в Україні та світі досвіду оцифрування культурної спадщини та його правових засад частково висвітлюють науковці Л. Приходько (2020), О. Шевченко та В. Спрінсян (2022), М. Шевченко (2019) та ін., роль електронних бібліотек у збереженні культурної спадщини аналізують О. Анісімова та Ю. Ребреньок (2023). Втім, правові основи оцифрування книжкової продукції не були предметом самостійного вивчення. Слід відзначити вагомий внесок у підготовку такої роботи, який став можливим у результаті плідної взаємодії бібліотекарів, науковців та широкої громадськості зі створення електронної бази книжкових пам'яток України, групування нормативно-правового забезпечення роботи із книжковими пам'ятками

на відповідному ресурсі, що підготувало необхідне юридичне та організаційне забезпечення такої роботи (*Нормативно-правове забезпечення*, б.д.).

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів України в контексті визначення ними юридичних підстав роботи із книжковими пам'ятками України, вивчення урегульованості питання оцифрування книжкової спадщини як інструменту її збереження та популяризації.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження ґрунтується на вивченні законів України («Про культуру», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей»), наявних у відкритому доступі (після повномасштабного вторгнення росії на територію України в лютому 2022 року питання збереження культурних цінностей, зокрема, і книжкових пам'яток, отримало гриф секретності як державна таємниця, що має особливе значення) постанов Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства культури та інформаційної політики України. Методологія дослідження передбачає поєднання методів аналізу та синтезу в їх діалектичній взаємодії, методів емпіричного та теоретичного дослідження, системно-структурного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Книжкові пам'ятки – унікальні артефакти національної та світової культури, про збереження яких дбають на законодавчому рівні. Будь-яка книга, що має особливу цінність і належить до об'єктів, яким присвоєно статус культурної (книжкової) пам'ятки, стає надбанням не лише національної, але і світової культури. Ю. Горбань (2018) із покликанням на Г. Ковальчук зазначає, що термін «книжкова пам'ятка» вживається як синонімічний до терміна «рідкісна та цінна книги» (с. 6). Використання першого робить акцент на культурно-історичній цінності, яку мають такі книги, ставить унікальні та цінні книги в один ряд з іншими пам'ятками культури.

В Україні діє національний стандарт «Книжкові пам'ятки. Загальні вимоги» (Держспоживстандарт України, 2008), введений у жовтні 2008 року. В ньому визначено види книжкових пам'яток, прописана процедура їх обліку, вимоги до зберігання та використання. Систематизований облік книжкових пам'яток України прописаний у Державному реєстрі національного культурного надбання (розділ «Книжкові пам'ятки України»), який уведений у дію Постановою Кабінету Міністрів України у серпні 1992 року (Кабінет Міністрів України, 1992). Як зазначає Т. Курило (2014), «У ... Державному реєстрі національного культурного надбання ... подано перелік об'єктів, які становлять виняткову історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність» (с. 70). Дослідниця з покликанням на міжнародний досвід пропонує класифікацію культурних цінностей: історичні, наукові, художні та документальні, до яких відносить книжкові цінності (Курило, 2014, с. 74). Згідно з Положенням про Державний реєстр національного культурного надбання, Міністерство культури та інформаційної політики України чи інші центральні органи виконавчої влади, що мають компетенцію державного управління в галузі обліку і охорони пам'яток історії та культури, здійснюють внесення об'єктів національного культурного надбання до Державного реєстру. Процедура обліку

книжкових пам'яток визначена Міждержавним стандартом «Бібліотечна статистика» (*Бібліотечна статистика*, 2002).

Стаття 54 Конституції України на законодавчому рівні визначає цінність пам'яток культури. «Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами» (Верховна Рада України, 1996).

Варто погодитися з думкою Т. Курило (2014), яка пише: «слід відзначити намагання при розробці та прийнятті українського законодавства спиратись на визначені загальнолюдські цінності та правила і перенести їх дію в новостворюване українське правове поле» (с. 34). Дослідниця зазначає, що «в Україні під охороною держави перебувають понад 140 тисяч нерухомих пам'яток історії та культури» (Курило, 2014, с. 33).

Нормативно-правові засади, згідно з якими здійснюється зберігання, вивчення, перевезення, реставрація тощо культурних цінностей, визначені законами України, постановами Кабінету Міністрів України та наказами Міністерства культури та інформаційної політики України. Від часу відновлення української незалежності 1991 року було прийнято низку законів та постанов, які регулювали і регулюють роботу із книжковими пам'ятками. Їх, зокрема, аналізує та систематизує О. Греськів (2017). Зосередимо увагу на нормативно-правових документах, які є чинними нині.

Базовим є Закон України «Про культуру», прийнятий Верховною Радою України 2010 року (поточна редакція Закону датована серпнем 2023 року), він регулює функціонування сфери культури, визначає засади збереження та розповсюдження культурної спадщини, встановлює правові основи діяльності в сфері культури.

Стаття 2, ч. 1 констатує, що «Законодавство України про культуру складається з Конституції України, цього Закону та інших законів, що регламентують діяльність у сфері культури, міжнародних договорів з питань культури, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів». Законодавство України регулює «діяльність у сфері... охорони національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини», а також будь-яку іншу «діяльність, основною метою якої є створення, збереження, розповсюдження і використання культурних цінностей, культурної спадщини та культурних благ» (Верховна Рада України, 2010).

Державна політика у сфері культури ґрунтується на визнанні культури «одним з основних факторів самобутності українського народу» (Верховна Рада України, 2010), спрямована на захист та збереження культурної спадщини, визнання пріоритетності гуманістичних засад. Держава дбає про гарантування доступу громадян до культурних цінностей, реалізації їх прав у напрямку культурного та мистецького розвитку, спрямовує свої зусилля на пропагування української культури загалом та окремих її артефактів за межами України. Стаття 3 Закону України «Про культуру» визначає, що однією із засад державної політики є «підтримка діяльності у сфері культури, пов'язаної з виготовленням і розповсюдженням електронних та друкованих медіа, аудіо- та аудіовізуальної продукції, розробленням комп'ютерних технологій та підвищенням їх потенціалу для розширення доступу та залучення громадськості до діяльності у сфері культури» (Верховна Рада України, 2010). Ці положення визначають базові правові засади оцифрування культур-

ної спадщини, зокрема книжкових пам'яток як одного з її різновидів. Як зазначає Т. Агеєнко, «все більшої актуальності набувають питання збереження інформації в умовах нових технологій, коли реальністю стає можливість її миттєвого копіювання, розсилки, тиражування» (Агеєнко, 2021, с. 28).

Охорона культурної спадщини та культурних цінностей є одним із базових пріоритетів державної політики у сфері культури. Закон України «Про культуру» передбачає, що громадяни України мають право на збереження та розвиток культурної самобутності, «доступ до культурних цінностей, культурної спадщини і культурних благ», «користування документами Національного архівного фонду України або їх копіями; ознайомлення з музейними колекціями, що належать до державної частини Музейного фонду України; користування фондами бібліотек, що належать до Державного бібліотечного фонду України» (Верховна Рада України, 2010). Передбачено, що порядок використання зазначених фондів встановлює законодавець. Зі свого боку, громадяни (як фізичні, так і юридичні особи), органи виконавчої влади та місцевого самоврядування зобов'язані дотримуватися законодавства, дбати про збереження культурних цінностей, «примноження національного культурного надбання, сприяти охороні культурної спадщини» (Верховна Рада України, 2010). Однією з основних у сфері культури встановлена діяльність, спрямована на «створення, збереження, охорону, використання та популяризацію національного культурного надбання» (Верховна Рада України, 2010).

Держава серед іншого передбачає підтримку вітчизняних виробників у сфері культури. Таку діяльність здійснює, зокрема, Український культурний фонд, підтримуючи проекти, спрямовані на популяризацію української культури в Україні та за її межами. Культурно-мистецькі заходи та проекти, що є суспільно важливими, також підтримуються на рівні центральних органів виконавчої влади.

Стаття 16 Закону України «Про культуру» передбачає, що збереження культурної спадщини, культурних цінностей та культурних благ, охорону культурної спадщини забезпечують органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. Унікальні культурні цінності вносяться до Державного реєстру національного культурного надбання відповідно до процедури, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. «Збереження Музейного фонду України, Державного бібліотечного фонду України, Національного архівного фонду України» забезпечується органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Документи на об'єкти культурної спадщини та інформація про культурні цінності, так само, як і документи на них, зберігаються «шляхом створення страхового фонду документації» (Верховна Рада України, 2010). Згідно зі ст. 6, громадяни України мають право на «доступ до культурних цінностей, культурної спадщини і культурних благ» (Верховна Рада України, 2010).

Інноваційна діяльність у сфері культури, різновидом якої є оцифрування книжкових пам'яток, згідно з положеннями ст. 20 Закону України «Про культуру», підтримується державою, яка створює умови для її проведення. Розділ 8 (статті 33–34) визначає, що держава сприяє культурному співробітництву, міжнародному культурному обміну, спрямовує свою діяльність та підтримує діяльність окремих інституцій у частині популяризації української культури за кордоном. Водночас це має обмеження в частині продажу чи приватизації пам'яток культури, архівних документів, цінних матеріалів бібліотечних фондів. Ст. 20 у ч. 3 встанов-

лює, що «не підлягають приватизації ...пам'ятки державної частини Музейного фонду України» (Верховна Рада України, 2010).

В Законі не зустрічається словосполучення «книжкова (-і) пам'ятка (-и)», натомість ідеться про «національне культурне надбання»: «національне культурне надбання – сукупність унікальних культурних цінностей, об'єктів культурної спадщини, що мають виняткове історичне значення для формування культурного простору України». Згідно із Законом, книжкові пам'ятки є частиною такого надбання. Так само не зустрічається термін «оцифрування книжкових пам'яток», втім, закладено правове підґрунтя для такої діяльності. Як зазначає дослідниця Л. Приходько (2020), «оцифрування культурної спадщини надає нові можливості для її збереження, презентації, удоступнення та використання нинішніми й майбутніми поколіннями» (с. 121).

Особливий статус та цінність книжкових пам'яток визначений і Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», який був прийнятий Верховною Радою України 1995 року. Сфера його дії охоплює функціонування бібліотек як культурних та інформаційних установ, визначає засади їх функціонування та статус наявних фондів. Зазначено, зокрема, що «Бібліотечний фонд національної бібліотеки України є національним культурним надбанням українського народу, невід'ємною складовою частиною культурної спадщини та перебуває під охороною держави» (Верховна Рада України, 1995). Зауважено, що документи та книжкові екземпляри (колекції), які є особливо цінними, «включаються до Державного реєстру національного культурного надбання України згідно з положенням, яке затверджується Кабінетом Міністрів України», наявні в бібліотеках архівні документи «входять до складу Національного архівного фонду» (Верховна Рада України, 1995). Для цих документів встановлено особливий режим зберігання, використання, охорони. Бібліотеки, що мають у своїх фондах особливо цінні та рідкісні видання, згідно зі ст.19 цього Закону, мають дбати про їх належне зберігання, несуть відповідальність за їх облік та реєстрацію. Видання, що вносяться до Державного реєстру національного культурного надбання, згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», потребують особливого зберігання та використання, для них встановлюється особливий режим охорони, чітко прописується протокол переміщення, зокрема й за межі України.

Законом встановлено, що бібліотеки можуть здійснювати міжнародне співробітництво з метою наукових досліджень, організації та проведення виставок, конференцій тощо. Дослідження та популяризація на міжнародному рівні культурних пам'яток України може бути предметом такої взаємодії. В Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» не йдеться про книжкові пам'ятки, натомість визначено особливий статус цінних видань, якими, поза сумнівом, є книжкові пам'ятки. Оцифрування як напрям діяльності бібліотеки також не прописаний цим Законом, що можна пояснити більш пізньою у порівнянні з датою його прийняття появою зазначеної технології. Втім, неодноразовим прецедентом є процедура внесення правок до законів, а відкритість такого шляху вдосконалення законодавчої бази надає можливість у майбутньому законодавчо врегулювати процеси цифровізації культурних пам'яток, що активно тривають і є на часі.

Більш детально правові засади роботи із книжковими пам'ятками в частині їх переміщення прописані в Законі України «Про вивезення, ввезення та повернен-

ня культурних цінностей», який спрямований на охорону культурної та книжкової спадщини. У статті 1. Закону визначені такі терміни, як «культурні цінності», «колекції культурних цінностей», «вивезення культурних цінностей», «ввезення культурних цінностей», «повернення культурних цінностей». Зокрема, зазначено, що культурні цінності – «об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України», та уточнено, що такими є «старовинні книги та інші видання, що становлять історичну, художню, наукову та літературну цінність, окремо чи в колекції; манускрипти та інкунабули, стародруки, архівні документи, включаючи кіно-, фото- і фонодокументи, окремо чи в колекції» (Верховна Рада України, 1999). Стаття 3 Закону детально визначає, що культурними є цінності, створені на території України громадянами України чи інших держав, виявлені на території України, ввезені на територію України, придбані за згодою країни походження цінностей, отримані в дарунок. Культурними цінностями України є також такі, які перетнули кордон України у незаконний спосіб або були тимчасово вивезені чи евакуйовані з України. Культурні цінності, що були вивезені з території України у незаконний спосіб, охороняються Законом України та підлягають поверненню. Організацію, здійснення та контроль за ввезенням та вивезенням культурних цінностей в Україну здійснює «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей» (Верховна Рада України, 1999). Законом прописані межі його повноважень, встановлені організаційно-правові засади його діяльності, обумовлений стандарт свідоцтва, яке видається на культурну цінність, що перетинатиме кордон, встановлений порядок оформлення права на вивезення культурних цінностей. Такий порядок торкається процедури вивезення культурних цінностей усіма громадянами, включно з тими, які мають дипломатичний імунітет. Водночас статтею 14 Закону визначений перелік тих культурних цінностей, які не підлягають вивезенню; такими, зокрема, є внесені до Державного реєстру національного культурного надбання, Національного архівного фонду та Музейного фонду України. Культурні цінності, що ввозяться на територію України, згідно зі статтею 21, мають бути зареєстровані у встановленому Законом порядку. Закон прописує порядок та процедуру тимчасового ввезення та вивезення культурних цінностей, наприклад, із метою їх участі у виставках, для реставрації чи проведення наукових досліджень. Слід зазначити, що суб'єктом, права якого захищені цим Законом, є і культурні цінності інших держав, що ввозяться чи транзитом перетинають кордон України. Термінологічний вжиток, закріплений цим Законом, відповідає часу розробки тіла Закону та його прийняття в основній редакції. Базовим терміном, яким оперує законодавець у ньому, є «культурна цінність». Словосполучення «культурні пам'ятки» чи «книжкові пам'ятки» не вживаються, втім, визначення терміна «культурні пам'ятки», що надається в Законі, включає ті культурні об'єкти, які визначаються як пам'ятки культури.

Базовим документом, який деталізує положення зазначених законів, є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання». Цей документ визначає порядок занесення об'єктів, «що становлять виняткову цінність з огляду історії, культури, етнології чи науки» (Кабінет Міністрів України, 1992). У Постанові зазначено,

що порядок занесення «об'єктів національного культурного надбання» встановлюється Міністерством культури України, діяльність Міністерства передбачає взаємодію з іншими органами державної влади, «до компетенції яких належать функції державного управління в галузі обліку і охорони пам'яток історії та культури», а правила охорони та використання визначаються «інструкціями відповідних центральних органів державної виконавчої влади», які є обов'язковими для виконання як для окремих громадян, так і для організацій (Кабінет Міністрів України, 1992). Як окремі громадяни, так і державні інституції, у власності яких перебувають об'єкти культурного надбання, зобов'язані дбати про їх збереження. Пунктом 7 Постанови передбачено: «Вивезення об'єктів, занесених до Державного реєстру, за межі України забороняється. Винятком може бути лише їх тимчасове експонування за кордоном з дозволу в кожному окремому випадку відповідного органу» (Кабінет Міністрів України, 1992). Як бачимо, з огляду на збереження культурного надбання України, дією Постанови суттєво обмежено переміщення культурних цінностей через державний кордон. Втім, зважаючи на активізацію євроінтеграційних процесів, значне зростання рівня культурної мобільності у світі, збільшується нагальність культурних взаємодій. Якнайширше запровадження цифрових технологій до процесів збереження культурних цінностей відкриває нові можливості до таких міжкультурних взаємодій.

Терміни «пам'ятки культури» та «книжкові пам'ятки» в тексті Постанови не вживаються, натомість використовуються терміни «пам'ятки історії» (він має таке визначення: «будинки, споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з найважливішими історичними подіями в житті народу, розвитком науки, техніки, культури, життям і діяльністю видатних діячів») та «документальні пам'ятки» (ним позначаються «унікальні акти державності, інші важливі архівні матеріали, кіно-, фото- і фонодокументи, старовинні рукописи, рідкісні друківані видання») (Кабінет Міністрів України, 1992).

Нормативно-правовими документами, які визначають правила та порядок роботи із книжковими пам'ятками, є накази центрального органу виконавчої влади у сфері культури (Міністерства культури України, Міністерства культури і мистецтв України, Міністерства культури і туризму України, Міністерства культури, молоді та спорту України, нині – Міністерство культури та інформаційної політики України).

Серед великої кількості наказів, прийнятих Урядами України та спрямованих на захист культурної спадщини, у контексті розкриття теми дослідження заслуговують на розгляд кілька урядових документів.

У наказі Міністерства культури України від 14 червня 2016 р. № 437 «Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання» вперше серед нормативних документів зустрічається термін «книжкові пам'ятки» як синонім до визначення, яким оперували раніше: «рукописні книги, рідкісні і цінні видання, окремі книжкові колекції» (Міністерство культури України, 2016). У документі розрізнено одиничні книжкові пам'ятки та колекції. До перших віднесено: 1) всі рукописні книги та їх фрагменти, що були створені до кінця XVII століття, унікальні книги, створені від XVIII століття; 2) стародруки (книги XV–XVIII століть), серед яких у тексті наказу виділено наступні групи: інкунабули (книги, які були

видані в Європі у XV столітті), палеотипи (книги, які були надруковані в Європі на початку XVI століття), глаголичні видання (книги, надруковані глаголицею впродовж XV–XX століть), видання латинським шрифтом (книги та періодика, надруковані латиницею у 1551–1800 рр.), видання кириличним шрифтом (книги, надруковані у 1551–1800 рр.), видання гражданським шрифтом (книги та періодичні видання, надруковані у Російській імперії у 1708–1800 рр.), інші стародруки (книги та періодичні видання, надруковані у XV–XVIII ст. будь-яким іншим шрифтом, відмінним від згаданих); 3) українські видання (книги та періодичні видання, надруковані українською мовою будь-де у 1801–1922 рр., та книги, надруковані будь-якою іншою мовою у 1801–1860 рр. на території сучасної України); 4) окремі найцінніші видання або примірники видань (прижиттєві видання, перші примірники видань письменників, діячів культури і мистецтва, науковців, теоретиків науки, нелегальні видання та ті, що свого часу були заборонені цензурою, видавничі фальсифікати, книги, що виконані у будь-якій нетрадиційній техніці, із залученням нетипових для видавничої сфери матеріалів, книги, що містять автографи, належали до приватних колекцій відомих діячів науки чи культури тощо. Книги цієї групи, зі свого боку, поділено на українські, іноземні та російські видання (Міністерство культури України, 2016).

Наказом встановлено кураторів фондоутримувачів книжкових пам'яток. Відповідно до того, якому органу державної влади підпорядкована та чи інша установа, що містить у своїх фондах рідкісні та цінні видання (бібліотека, музей, навчальна чи наукова установа), ними є: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна історична бібліотека України, Національна медична бібліотека України та Національна сільськогосподарська бібліотека України. На бібліотеки, що мають книжкові пам'ятки, покладений обов'язок здійснити опис цінних книг (у наказі прописані форми опису окремих книжкових пам'яток та їх колекцій), напрацювати списки видань, які потрібно включити до Державного реєстру (прийняття такого рішення покладене на Міністерство культури України). Для роботи з відбору цінних книг фондоутримувачі мають створити експертні групи.

Наказ Міністерства культури України від 30 жовтня 2014 р. № 919 «Про затвердження Положення про Експертну комісію з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання» визначає, що «експертна комісія з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання є консультативним дорадчим колегіальним органом Мінкультури, який утворюється для забезпечення відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань (книжкових пам'яток) для включення до Державного реєстру національного культурного надбання» (Міністерство культури України, 2014). Експертна комісія включає представників бібліотек, музеїв, наукових установ, залучає за потреби до роботи консультантів, працює на громадських засадах та підпорядковується Міністерству культури України.

В проаналізованих нормативно-правових документах визначений особливий статус книжкових пам'яток, встановлені ключові засади роботи з ними. Це формує правове підґрунтя, що має бути покладене в основу запровадження новітніх технологій, які можуть і мають бути залучені до збереження культурної спадщини. Як слушно зауважує О. Мельничук (2021), «чинне нормативно-правове

регулювання характеризується майже повною відсутністю законодавства у сфері електронного книговидання» (с. 59). Оцифрування книжкових пам'яток – це дійовий та вкрай перспективний шлях не лише до їх збереження. Новітні технології дозволяють відтворити погано збережені фрагменти, відкривають шлях для залучення до вивчення книжкових пам'яток великого кола дослідників без обмежень, які має робота з архівними документами та фондами рідкісних видань. Технології оцифрування дозволяють не лише створити цифрові копії рідкісних книг, але й широко їх популяризувати серед наукової спільноти та громадськості. Цифрові копії книжкових пам'яток нині є інструментами культурної дипломатії. Такі книги стають бажаними культурними експонатами на міжнародних виставках, що відбуваються в межах різноманітних заходів культурного та державного значення. Як зазначає Т. Курило (2014), «розширення міжнародного культурного, наукового та іншого співробітництва України з іншими державами передбачає обмін культурними цінностями, проведення гастролей, виставок, експозицій» (с. 85). Книжкові пам'ятки України промовисто засвідчують, що наша країна має потужний історико-культурний потенціал, який демонструє її близькість до Європи, що може бути цікавим для усього цивілізованого світу.

Варто погодитися з думкою Ю. Бондаря (2011) про те, що «Національна інформаційна сфера, видавнича справа потребує подальшої законодавчої підтримки» (с. 123). Перспективним напрямом вдосконалення законодавчо-правового поля, у якому функціонують інформаційна сфера та сфера культури, є його синхронізація із правовими нормами, що діють у Європі. Л. Приходько (2020) зазначає: «важливе значення для побудови правової основи оцифрування об'єктів культурної спадщини ... мали положення Директиви 2001/29/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» (с. 119), а також вказує на інші документи ЄС, які заклали підвалини врегулювання питання оцифрування книжкових пам'яток: «Рекомендація 2006/585/ЄС про оцифрування та онлайн-доступ до культурного матеріалу і збереження у цифровій формі» від 24 серпня 2006 р. (Commission Recommendation 2006/585/EC of 24 August 2006 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation) та «Рекомендація С (2011) 7579 від 27 жовтня 2011 р. про оцифрування та онлайн-доступ до культурного матеріалу і збереження у цифровій формі» (Commission Recommendation (2011/711/EU) of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation)» (Приходько, 2020, с. 121). Цікаві напрацювання містить у собі і доповідь Комітету мудреців, групи експертів, які працюють в Європейській комісії з питань онлайн-доступу до культурної спадщини, «Нове відродження», що була оприлюднена в січні 2011 року (Comité des Sages, 2011). Видається нагальним впровадження напрацювань, закріплених цими документами, у правову практику України.

Питання захисту книжкових пам'яток та актуальність їх цифровізації є особливо нагальним в умовах війни, що була розв'язана проти України російською федерацією і спрямована на тотальне знищення української культури та української ідентичності. Об'єкти культури, пам'ятки культури за цих умов стали однією з головних мішеней ворога. Відповідно до Конвенції ЮНЕСКО про захист культурних цінностей (Організація Об'єднаних Націй, 1954), в разі збройного кон-

флікту заподіяна культурним цінностям шкода є злочином проти усього людства, адже культура кожного народу є ваговою частиною світової культурної спадщини. Слід зазначити, що принципи захисту культурних цінностей та обґрунтування необхідності їх збереження у випадку розгортання збройного конфлікту були прописані і в інших міжнародних документах: Гаазькій конвенції 1899 р., Гаазькій конвенції 1907 р., у Вашингтонському Пакті 1935 р. Згідно з офіційними даними Міністерства культури та інформаційної політики України (2023), станом на березень 2023 року у результаті російської агресії в Україні постраждали 1373 об'єкти культурної інфраструктури, з них 528 бібліотек, 69 музеїв.

Збереження книжкових пам'яток України за таких умов є завданням вкрай актуальним. Правове врегулювання процесів оцифрування книжкових пам'яток та їх організаційне забезпечення є дійовим шляхом збереження цих пам'яток культури, що мають велике значення не лише для народу України, але й для усього світового культурного співтовариства.

ВИСНОВКИ

Книжкові пам'ятки України мають неоціненне значення для становлення самосвідомості українців, формування стійкої національної ідентичності. Запит на формування української ідентичності зріс після повномасштабного вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року, захист духовних надбань України як конститууючих складників цього процесу стало питанням національної безпеки. Впровадження новітніх технологій, що дозволяють збільшити наявні можливості збереження та популяризації книжкових пам'яток, зокрема, технології оцифрування, є дійовим інструментом збереження та захисту книжкових пам'яток, який відкриває шлях до їх безперешкодного просування в сучасному інформаційному полі. Створення та використання цифрових копій книжкових пам'яток має як юридичні, так і організаційні обмеження, має здійснюватися з дотриманням вимог та нормативів, закріплених у чинному законодавстві. В ході дослідження проаналізовані закони України, постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства культури та інформаційної політики України. Встановлено, що наявна нормативно-правова база закладає правове підґрунтя для оцифрування книжкових пам'яток, втім, потребує доопрацювання з огляду на доцільність залучення новітніх цифрових технологій до роботи з рідкісними виданнями. Зокрема, технологія оцифрування не згадується в нормативно-правових актах України, неврегульованим лишається питання юридичного захисту книжкових пам'яток у процесі її впровадження як інструменту збереження та популяризації. З'ясовані перспективи вдосконалення правового поля України в цій частині у напрямку його наближення до стандартів Євросоюзу.

Предметом подальшого вивчення науковців має стати напрацювання дійових механізмів, що можуть бути покладені в основу прийняття нормативно-правових документів, які б урегулювали захист, збереження, використання книжкових пам'яток України у цифровому суспільстві. З огляду на інтеграцію України в Європейський культурний простір, подальшого додаткового вивчення потребує напрацювання шляхів представлення європейських книжкових пам'яток в Україні, а також врегулювання цих процесів на нормативно-правовому рівні.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Агесенко, Т. М. (2021). Розповсюдження та зберігання книжкової інформації: інформаційно-правовий аспект. *Правові новели*, 13(2), 27–36. <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.2.04>
- Акуленко, В. І. (1992). *Становлення і розвиток законодавства про охорону і використання пам'яток культури в Україні (1917-1991 рр.)* [Дисертація кандидата юридичних наук, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького].
- Анісімова, О., & Ребреньук, Ю. (2023). Роль електронних бібліотек у збереженні і доступності культурної спадщини. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 50–61. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282662>
- Бібліотечна статистика. Міждержавний стандарт ГОСТ 7.20-2000*. (2002). Сумська центральна міська бібліотека ім. Т. Шевченка. <https://libsumy.com/wp-content/uploads/2019/08/Mizhderzhavnyj-standart-GOST-7.20-2000-Bibliotechna-statystyka.pdf>
- Бондар, Ю. В. (2011). Правове забезпечення національного книговидання у контексті міжнародного досвіду. *Інформація і право*, 3(3), 117–123. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39037/16-Bondar.pdf?sequence=1>
- Верховна Рада України. (1995, 27 січня). *Про бібліотеки і бібліотечну справу* (Закон № 32/95-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>
- Верховна Рада України. (1996, 28 червня). *Конституція України* (Закон № 254к/96-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Верховна Рада України. (1999, 21 вересня). *Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей* (Закон № 1068-XIV). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>
- Верховна Рада України. (2010, 14 грудня). *Про культуру* (Закон № 2778-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
- Горбань, Ю. І. (2018). *Зберігання книжкових пам'яток як культурних цінностей у бібліотеках України* [Монографія]. Видавництво Ліра-К.
- Греськів, О. (2017). Книжкові пам'ятки в ретроспективному фонді бібліотеки як об'єкти державного реєстру національного надбання: нормативно-правові та організаційно-методичні засади. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, 9, 342–360. <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/2017/JRN/PDF/18.pdf>
- Держспоживстандарт України. (2008). *Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Книжкові пам'ятки. Загальні вимоги* (ДСТУ ГОСТ 7.87:2008).
- Дубровіна, Л., & Ковальчук, Г. (2016). Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Бібліотечний вісник*, 1, 3–11.
- Кабінет Міністрів України. (1992, 12 серпня). *Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання* (Постанова № 466). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text>
- Ковальчук, Г. І. (2004). *Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах* [Монографія]. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
- Копистинська, І. М. (2013). Функціонування книжкового ринку України в умовах переходу від планової до ринкової економіки. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*, 8, 295–301.
- Курило, Т. В. (2014). *Правова сторона культурної спадщини України* [Монографія]. Новий світ – 2000. <https://bit.ly/3uwQX1k>
- Лобузін, К., Ковальчук, Г., & Заболотна, Н. (2009). Створення електронних колекцій книжкових пам'яток у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (на

- прикладі почаївських стародруків). *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*, 24, 145–153.
- Мельничук, О. В. (2021). Державне регулювання книговидавничої діяльності в Україні: організаційно-правовий аспект. *Наукові перспективи*, 8(14), 51–63. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-8\(14\)-51-63](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-8(14)-51-63)
- Міністерство культури та інформаційної політики України. (2023, 4 квітня). *Через російську агресію в Україні постраждали вже 1373 об'єкти культурної інфраструктури*. <https://mcpip.gov.ua/news/cherez-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdaly-vzhe-1373-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury/>
- Міністерство культури України. (2014, 30 жовтня). *Про затвердження Положення про Експертну комісію з відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання* (Наказ № 919). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1449-14#Text>
- Міністерство культури України. (2016, 14 червня). *Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання* (Наказ № 437). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16#Text>
- Нормативно-правове забезпечення*. (б.д.). Книжкові пам'ятки України. Взято 10 липня 2023 з <https://kr.nlu.org.ua/zakon>
- Організація Об'єднаних Націй. (1954, 14 травня). *Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (укр/рос)* (Протокол № 995_722). Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722
- Приходько, Л. (2020). Оцифрування об'єктів культурної спадщини за нормативно-правовими документами Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав. *Архіви України*, 1, 104–131. <https://doi.org/10.47315/archives2020.322.104>
- Шевченко, М. О. (2019). Критерії відбору документів для оцифрування історико-культурної спадщини України. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації*, 54, 73–81. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.054.07>
- Шевченко, О. В., & Спрінсян, В. Г. (2022). Електронні документи в складі цифрової спадщини сучасного суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 49–55. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2022.266968>
- Comité des Sages. (2011). *The New Renaissance* (Report). <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/48962-new-renaissance-the.pdf>

REFERERENCES

- Aheienko, T. M. (2021). Rozpovsiudzhennia ta zberihannia knyzhkovoї informatsii: informatsiino-pravovyi aspekt [Distribution and storage of book information: information and legal aspect]. *Legal Novels*, 13(2), 27–36. <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.2.04> [in Ukrainian].
- Akulenko, V. I. (1992). *Stanovlennia i rozvytok zakonodavstva pro okhoronu i vykorystannia pamiatok kultury v Ukrainy (1917-1991 rr.)* [Formation and development of legislation on the protection and use of cultural monuments in Ukraine (1917-1991)] [PhD Dissertation, Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences Ukraine] [in Ukrainian].
- Anisimova, O., & Rebreniuk, Yu. (2023). Rol elektronnykh bibliotek u zberezheni i dostupnosti kulturnoi spadshchyny [The role of electronic libraries in cultural heritage saving and accessibility]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 11, 50–61. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282662> [in Ukrainian].
- Bibliotechna statystyka. Mizhderzhavnyi standart HOST 7.20-2000* [Library statistics. Interstate standard GOST 7.20-2000]. (2002). Sumska tsentralna miska biblioteka

- im. T. Shevchenka. <https://libsumy.com/wp-content/uploads/2019/08/Mizhderzhavnyj-standart-GOST-7.20-2000-Bibliotechna-statystyka.pdf> [in Ukrainian].
- Bondar, Yu. V. (2011). Pravove zabezpechennia natsionalnogo knyhovydannia u konteksti mizhnarodnogo dosvidu [Legal support of national book publishing in the context of international experience]. *Information and Law*, 3(3), 117–123. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39037/16-Bondar.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (1992, August 12). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnyi reiestr natsionalnogo kulturnoho nadbannia* [On approval of the Regulation on the State register of national cultural heritage] (Resolution No. 466). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Comité des Sages. (2011). *The New Renaissance* (Report). <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/48962-new-renaissance-the.pdf> [in English].
- Derzhspozhyvstandart Ukrainy. (2008). *Systema standartiv z informatsii, bibliotechnoi ta vydavnychoi spravy. Knyzhkovi pamiatky. Zahalni vymohy* [System of standards for information, library and publishing. Book monuments. General requirements] (DSTU GOST 7.87:2008) [in Ukrainian].
- Dubrovina, L., & Kovalchuk, H. (2016). Rozvytok elektronnykh informatsiinykh resursiv rukopysnoi ta knyzhkovi spadshchyny v Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [The development of digital information resources of manuscript and book heritage in Vernadsky National Library of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 1, 3–11 [in Ukrainian].
- Horban, Yu. I. (2018). *Zberihannia knyzhkovykh pamiatok yak kulturnykh tsinnosti u bibliotekakh Ukrainy* [Storage of book monuments as cultural values in libraries of Ukraine] [Monograph]. Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Hreskiy, O. (2017). Knyzhkovi pamiatky v retrospektyvnomu fondi biblioteki yak obiekty derzhavnogo reiestru natsionalnogo kulturnoho nadbannia: normatyvno-pravovi ta orhanizatsiino-metodychni zasady. *Proceedings of Vasyl Stefanyk National Scientific library of Ukraine in Lviv*, 9, 342–360. <https://www.lsl.lviv.ua/wp-content/uploads/Z/Z2017/JRN/PDF/18.pdf> [in Ukrainian].
- Kopystynska, I. M. (2013). Funktsionuvannia knyzhkovoho rynku Ukrainy v umovakh perekhodu vid planovoi do rynkovoï ekonomiky [Functioning of Ukraine book market in the transition from planned to market economy]. *Scientific Informative herald of Ivano-Frankivsk University of Law Named after King Danylo Halytskyi*, 8, 295–301 [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H. I. (2004). *Knyzhkovi pamiatky (ridkisni ta tsinni knyzhky) v bibliotechnykh fondakh* [Book monuments (rare and valuable books) in library collections] [Monograph]. V. I. Vernadsky National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Kurylo, T. V. (2014). *Pravova storona kulturnoi spadshchyny Ukrainy* [The legal side of the cultural heritage of Ukraine] [Monograph]. Novyi svit – 2000. <https://bit.ly/3uwQX1k> [in Ukrainian].
- Lobuzina, K., Kovalchuk, H., & Zabolotna, N. (2009). Stvorennia elektronnykh kolektsii knyzhkovykh pamiatok u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (na prykladi pochavskykh starodrukiv) [Creation of electronic collections of book monuments in the Vernadsky National Library of Ukraine (on the example of Pochaiv old printed books)]. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, 24, 145–153 [in Ukrainian].
- Melnychuk, O. V. (2021). Derzhavne rehuliuвання knyhovydavnychoi diialnosti v Ukraini: orhanizatsiino-pravovyi aspekt [Organizational and legal aspects of state regulation of book-publishing activities]. *Scientific Perspectives*, 8(14), 51–63. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-8\(14\)-51-63](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-8(14)-51-63) [in Ukrainian].
- Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (2023, April 4). *Cherez rosiisku ahresiiu v Ukraini postrazhdaly vzhe 1373 obiekty kulturnoi infrastruktury* [As a result of Russian aggression in Ukraine, 1,373 objects of cultural infrastructure have been damaged]. <https://>

- mcip.gov.ua/news/cherez-rosijsku-agresiyu-v-ukrayini-postrazhdaly-vzhe-1373-obyekty-kulturnoyi-infrastruktury/ [in Ukrainian].
- Ministry of Culture of Ukraine. (2014, October 30). *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ekspertnu komisiuu z vidboru rukopysnykh knykh, ridkisnykh i tsinnykh vydan z bibliotechnykh fondiv do Derzhavnoho reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia* [On Approval of the Regulation on the Expert commission for the selection of manuscripts, rare and valuable publications from library collections to the State register of national cultural heritage] (Order No. 919). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1449-14#Text> [in Ukrainian].
- Ministry of Culture of Ukraine. (2016, June 14). *Pro zatverdzhennia Poriadku vidboru rukopysnykh knykh, ridkisnykh i tsinnykh vydan do Derzhavnoho reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia* [On approval of the Procedure for selection of manuscripts, rare and valuable publications to the State register of the national cultural heritage] (Order No. 437). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16#Text> [in Ukrainian].
- Normatyvno-pravove zabezpechennia* [Regulatory and legal support]. (n.d.). Knyzhkovi pamiatky Ukrainy. Retrieved July 10, 2023, from <https://kp.nlu.org.ua/zakon> [in Ukrainian].
- Prykhodko, L. (2020). Otsyfruvannia ob'ektiv kulturnoi spadshchyny za normatyvno-pravovymy dokumentamy Yevropeiskoho Soiuzu u sferi avtorskoho prava i sumizhnykh prav [Digitization of the cultural heritage objects in accordance with the european union copyright and related rights legislation]. *Archives of Ukraine, 1*, 104–131. <https://doi.org/10.47315/archives2020.322.104> [in Ukrainian].
- Shevchenko, M. O. (2019). Kryterii vidboru dokumentiv dlia otsyfruvannia istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy [Document selection criteria for digitizing the historical and cultural heritage of Ukraine]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications, 54*, 73–81. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.054.07> [in Ukrainian].
- Shevchenko, O. V., & Sprinsian, V. H. (2022). Elektronni dokumenty v skladi tsyfrovoyi spadshchyny suchasnoho suspilstva [Electronic documents as part of digital heritage of modern society]. *Library Science. Record Studies. Informology, 3*, 49–55. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2022.266968> [in Ukrainian].
- United Nations. (1954, May 14). *Protokol pro zakhyst kulturnykh tsinnosti u vypadku zbroinoho konfliktu (ukr/ros)* [Protocol for the protection of cultural property in the event of armed conflict (ukr/rus)] (Protocol No. 995_722). Verkhovna Rada of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722 [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1995, January 27). *Pro biblioteky i bibliotechnu spravu* [On libraries and librarianship] (Law No. 32/95-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1996, June 28). *Konstytutsiia Ukrainy* [The Constitution of Ukraine]. (Law No. 254k/96-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1999, September 21). *Pro vyvezennia, vvezennia ta povnennia kulturnykh tsinnosti* [On export, import and return of cultural values] (Law No. 1068-XIV). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2010, December 14). *Pro kulturu* [On culture] (Law No. 2778-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> [in Ukrainian].

UDC 09-049.34:004]:[002(094):008(477)

Mykhailo Koleko,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: ronreal7@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8468-1082

REGULATORY AND LEGAL BASES OF DIGITALISING BOOK MONUMENTS OF UKRAINE

The aim of the article is to analyze the laws of Ukraine, the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Orders of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine in the context of their defining the normative and legal bases of working with book monuments of Ukraine. The article studies the settlement of the issue of Ukrainian book heritage digitization as a tool for its preservation and popularization.

Research methods involve a combination of analysis and synthesis methods in their dialectical interaction, as well as methods of empirical and theoretical research, and system and structural analysis.

The scientific novelty of the study consists in highlighting the presence of legal grounds in the current regulatory and legal base of Ukraine for the implementation of the technology of digitalizing Ukrainian book monuments, and working out ways to bring the legal field of Ukraine closer to the EU standards in terms of rare books digitization.

Main conclusions. Book monuments of Ukraine are of great importance for the national identity formation. The demand for the formation of a stable Ukrainian identity has increased after the full-scale russian invasion of Ukraine in 2022. Under these conditions, the protection of the spiritual heritage of Ukraine has become a matter of national security, taking into account the fact that it is impossible to form a national identity without it. In conditions of the active formation of a digital society, the opportunities for preservation, study and presentation of cultural monuments in the modern cultural sphere grow rapidly. Digitization technology is an effective tool for preservation and protection of book monuments, opens the way to their unhindered promotion in modern information space. In this article, the importance of protecting book monuments of Ukraine through the digitization technology introduction in conditions of the russian-Ukrainian war is emphasized. It is established that the existing regulatory and legal bases ground the legitimate foundation for the book monuments digitization. The prospects for improving the legal sphere of Ukraine in terms of its approximation to the standards of the European Union are clarified.

Keywords: preservation of cultural heritage; book monuments; digitization of book monuments; Law of Ukraine “On Culture”; Law of Ukraine “On Libraries and Library Matters”; Law of Ukraine “On export, import and return of cultural values”.

Стаття надійшла до редакції 27.07.2023 р.

**БІБЛІОТЕЧНА
ТА АРХІВНА ПРАКТИКА:
ІНФОРМАЦІЙНІ
ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ**

**LIBRARY
AND ARCHIVE PRACTICE:
INFORMATIONAL
AND SOCIO-CULTURAL ASPECTS**

УДК 021.6:316.77]:[005.336.2:159.943.7]:02
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293571

SOFT SKILLS ЯК ВЕКТОР МЕЙНСТРИМУ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ГАЛУЗІ

*Ольга Івашкевич,
аспірантка,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: iem240377@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6839-7855*

Метою статті є висвітлення потенціалу, актуальності, практичної цінності soft skills як складової успіху бібліотек та окреслення алгоритму дій задля покращення практичного застосування надпрофесійних навичок у поліфункціональній діяльності бібліотечної галузі; визнання можливостей і продуктів софт-компетенцій нагальними в період супротиву російському вторгненню та конкурентоспроможними у середовищі цифрового суспільства.

Методи дослідження ґрунтуються на ефективності застосування загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: аналізу, синтезу, логічного методу, термінологічного аналізу, структурно-генетичного, системно-комплексного, аспектного аналізу та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в розширеному аналізі застосування елементів soft skills у формуванні новаційних моделей відносин бібліотека–користувач з урахуванням цивілізаційних викликів, воєнного стану в країні, а також із акцентом на ключові аспекти актуальності сьогодення: виклики, категорії, потреби, підходи та моделі.

Основні висновки. У роботі досліджена ресурсність складових soft skills як невід’ємна опція успіху. Розглянуті напрацювання і потенціал використання скілів для нарощення темпів трендовості та розкриття можливостей у бібліотечній галузі. Доведено, що практика та креативність застосування на постійній і тривалій основі складових soft skills у бібліотеках є особливо актуальними у період воєнного стану; ефективно затребуваними, згідно з теорією покоління; формують новий фокус; предметно лідирують у бібліотечно-інформаційній галузі; запобігають як професійному, так і галузевому деструктивізму. Вищезазначене – це знаковість трансформації бібліотек з урахуванням бібліотечних практик та модифікації бібліотечної діяльності. Обґрунтовано подальші ключові пріоритети та визначено акценти для подолання перепон на шляху успіху бібліотечного фахівця при ефективності застосування soft skills.

Ключові слова: скіли; soft skills; м’які технології; неспеціалізовані та надпрофесійні навички; соціальні компетенції; софт-компетенції; профнавички; застосування soft skills у роботі бібліотек; практика тьюторингу; динаміка скілів у бібліотечно-інформаційній галузі.

ВСТУП

В одному зі стратегічних напрямків мобілізаційного спрямування діяльності бібліотек України, відповідно до Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», яку схвалив Кабінет Міністрів України (2016), фігурує поняття «Розвиток ефективних комунікацій», що є аргументованим планом дій візії бібліотечної галузі. Утім, на шляху амбіційних цілей та поетапних напрямків існують проблеми, зокрема модернізація і тенденції інноваційного розвитку публічних бібліотек України. Окремо – нерозуміння потенціалу та перспектив надпрофесійних навичок, невміння вибудовувати міжзв’язковість софт-компетенції–бібліотека, враховувати сучасні запити суспільства, форми роботи, лавірувати в практиці, зважаючи на воєнний

стан у державі, тощо. Вирішити цю ситуацію допоможе насамперед глибинне розуміння сутності, потенціалу відповідно до першості м'яких навичок серед інших опцій, складових успіху. Завдяки цьому наявні вміння формувати та доводити до суспільства пріоритетність книгозбірень на противагу іншим засобам і джерелам інформації, побудова алгоритму подолання перешкод для практичного застосування soft skills та досягнення покращення, вміння застосовувати скіли для створення іміджу бібліотеки, розробки стратегії, тактики, новаторства тощо.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Методологічним підґрунтям дослідження став чималий обсяг публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців щодо різних аспектів м'яких навичок для забезпечення і трансформації інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек України в реаліях сьогодення. Дослідження таких науковців, як А. Бугайчук (2019), В. Візнюк (2020), В. Загуменна та О. Кузьменко (2020, 2021, 2022; Загуменна, 2019), Н. Самолюк (2021), О. Сербін та Є. Кулик (2019), Н. Хараджян, І. Закарлюка та Ю. Кулінка (2021), М. Цілина (2023) та ін., на вісті сьогодення і не лише в розрізі новачності наукових напрацювань стану об'єкта дослідження, а є дороговказом для успішної модифікації вищезазначеного середовища вітчизняних бібліотек, аргументованим підґрунтям для визначення подальших кроків та практики дій на користь бібліотечно-інформаційному середовищу публічних бібліотек України.

Мета статті – обґрунтування потенціалу та доведення перспективності м'яких навичок як кластера успіху бібліотечно-інформаційної галузі в умовах часу і відповідно до вимог століття; роз'яснення складових платформи успіху, інструментів звершення в бібліотеках України.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи дослідження концентрувалися на системних, узагальнюючих теоретико-практичних засадах органічності поєднання загальних (методи аналізу та синтезу, логічний і термінологічний) та спеціальних (порівняльний, інформаційний) методів наукового дослідження. За допомогою оглядово-аналітичного методу опрацьовано наявні теоретичні надбаня із теми цього дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Пандемія, воєнні події, екологічна та економічна кризи, різногалузеві зрушення, міграційні процеси тощо стали викликом державі, суспільству і кожному громадянину, каталізатором змін у різних галузях діяльності, тими трансформаційними процесами, які торкнулися і бібліотечної галузі. Ці проблеми актуалізували низку питань: концепція місії (мова саме про процес формування мети на основі врахування особливостей виконавців діяльності); стратегія планування; бачення майбутнього тощо, але, на жаль, в єдності деструкції комплексу особистісних якостей: комунікація, емпатійність, критичне (інноваційне) мислення, відновлювальність (мова саме про професійну психосоматику) та концентрування тощо. Яке рішення? Алгоритм змін – успішні особисті якості, розвинуті індивідуальні характеристики, або «гнучкі» навички soft skills (далі – SS).

Здається, ніби лише кілька років тому з'явився певний тренд на SS, але це далеко не так. М'які навички існували завжди. Проте на них не так суттєво на-

голошували та не об'єднували в одну категорію. Звідси й виникло чимало міфів про розвиток і формування soft skills. Гнучкість та стійкість, адаптація, пошук нових можливостей, варіативність дій, відповідальність за власну відбудову, і все це в надзвичайних умовах сьогодення, – йдеться про соціально-комунікативні, «м'які» навички (від англ. soft skills) (Бугайчук, 2019).

Отже, серед навичок XXI ст. можна виокремити SS – комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою; hard skills – вузькоспеціалізовані навички, які діють у сталих умовах і в межах однієї професії, професійні вміння та знання людини (знання іноземної мови, швидкий друк, математичні обчислення, вміння керувати автомобілем тощо); digital skills – цифрові навички, які виникли в зв'язку із глобальною діджиталізацією та цифровізацією нашого світу. Лише soft skills, які пов'язані з особистими навичками людини (високі комунікаційні здібності, стресостійкість, позитивне мислення, самоорганізація, вміння постійно навчатися, вміння довгостроково планувати, командна робота тощо), універсальні та забезпечують 85 % досягнення успіху в будь-якій професії, на відміну від професійних навичок, які становлять лише 15 % (Юрченко, 2020; «Соціально-комунікативні навички», б.д.; *Що take hard skills*, 2020).

Отже, SS спрямовані на власне осмислення, глибинне розуміння причинно-наслідкових внутрішніх і зовнішніх процесів (особисте інтелектуальне управління, регулювання, основою якого є емпатія); переможну роботу із власними кризами (мова про розвинений емоційний інтелект, який плідний лише в тандемі з конкретними діями, які мають приносити особисте задоволення, а оточенню користь); усвідомлене спонукання до діяльності в найважчі періоди; здатність вибудовувати стосунки (це і важливість розуміти, і вміння поєднувати незалежність мислення, ефективність роботи в команді); делегування (мова про людину-комунікатора, яка об'єднує нові напрямки, інших особистостей, тому що все найцікавіше на перетині; розуміння та знання, як правильно розподіляти свій час, уникати метушні, щоб досягти успіхів у реалізації запланованого, відповідно до професійної сфери); емпатичну підтримку, емпатійність (розуміння стану іншої людини, її емоцій) – здатність ставати на місце іншої людини з метою зрозуміти її почуття і погляди та використовувати це розуміння, щоб скеровувати свої дії (я розумію тебе, твої емоції і зараз тут із тобою); корегування рівнів емпатії в особистісному просторі (емпатичні люди, емоційно-чуйні, не агресивні, але водночас схильні до відсутності розуміння і захисту власних кордонів, і навпаки, деємпатичні – агресивні, егоцентричні щодо власних кордонів та до інших).

Друга група м'яких навичок (тайм-менеджмент; планування; бажання; проєктний менеджмент; персональна економіка; презентація себе світу) – це тенденція до структурності знань про себе і їх застосування на практиці, практичні дії. Зупинимось на кожній окремо. Зокрема, тайм-менеджмент – це навичка, коли є наявність усвідомлення ціни свого часу (техніка управління часом), правила і принципи, що допомагають його організувати, та бажання побудувати збалансоване життя, досягти максимальної ефективності в будь-якій справі, робити якомога більше, мінімізувавши часові витрати, та знизити рівень стресу людини. Це і про поставлення правильної мети (фокусування і мотивація, час та першо-

чергові потреби), і безперечно про результативність (так би мовити «коефіцієнт трудомісткості», розподілення справ у часі). Отже, і про чіткі цілі, замір проміжних результатів і конкретні підсумки для подальшого зростання.

Тайм-менеджмент і є *soft skills* – ця навичка формується лише в практичній діяльності, відповідно легко модифікується та коректується тощо; потребує конкретної ситуації для застосування; повільно засвоюється. Навички тайм-менеджменту сприяють подоланню перепон на шляху своєчасного виконання завдань: прокрастинація (важливе на потім, легше – зараз за швидкістю результату); перфекціонізм (прагнення до досконалості і власна прискіпливість до результату). В правилах тайм-менеджменту ефективність не у швидкості чи обсягах виконаної роботи, а в результативності – звільненні від другорядності, неважливості; розмежуванні власного та корпоративного, робочого, усуненні хронофагів – відволікаючих об'єктів. Вищезазначене стосується всіх видів тайм-менеджменту: корпоративного (розподілення керівниками завдань у команді та встановлення термінів їх виконання); особистісного (конкретна людина, її професійна діяльність, саморозвиток та самовдосконалення, особистий час тощо).

Глобальне планування, локальна дія – це система побудови гармонійного життя, коли плани відповідають цілям, а цілі – цінностям. Потрібно фокусувати людей на роботі та говорити про плани на майбутнє (відмова від ідеї «будувати плани марно»); планувати із чітко визначеними акцентами; постійно їх корегувати, навіть якщо доводиться міняти їх щодня. Ми не можемо занадто вплинути на ситуацію – це залежить не від нас, а від середовища, в якому ми перебуваємо, але в жодному разі не можна кидати свою галузь та колектив.

Інструментами методу планування є: ABCDE – розподіл справ на групи важливості; SMART – формулювання цілі та розподіл її на дрібніші завдання; матриця Ейзенхауера – сортування справ за критеріями важливості та терміновості; принцип Парето – «приблизно 80 % результатів приносить 20 % зусиль»; діаграма Ганта – візуальне відображення справ у вигляді календаря із зазначенням крайніх термінів тривалості та порядку виконання; метод «помідора» (*pomodoro*) – максимальна концентрація уваги на короткий період для виконання конкретного завдання («Соціально-комунікативні навички», б.д.).

Ще одна складова SS – бажання – це навичка про створення й інвестування часу/грошей у справді вартісні речі для особистісного успішного професійного майбутнього. Постановка амбітних цілей, які легше досягти, коли вони обґрунтовані внутрішньою мотивацією; складні (мотивовані); обмежені у часі. Дедлайн стимулює розширювати кордони можливостей і генерації мислення. Цілі, плани, мрії потрібно формулювати, фіксувати та поетапно реалізовувати у власній візії.

Навичка проєктний менеджмент, управління проєктами – здатність правильно розставляти пріоритети, управляти робочими процесами, знати принципи планування і тайм-менеджменту. Професії майбутнього, нові і перспективні, мають велику потребу саме в цій навичці (Ведишева, 2021).

Персональна економіка – навичка, при опануванні якої все зазначене стає реальним, з'являються прагнення розвиватися, інвестувати у вартісні речі, конкретика стосовно завтра: що і як заради мети.

Презентація себе світу передбачає такі складові: міжособистісну комунікацію; мистецтво публічних виступів (сторітелінг – захопливо й емоційно); критичне

мислення. Внутрішнє багатство треба навчитися відповідно презентувати (мовна естетика) й віддавати світу. Така самопрезентація – підвищення престижності, враження на оточуючих, зацікавленість, фокусування уваги на собі та власному іміджі. В цьому можуть допомогти такі види самопрезентації: класична – власне представлення та партизанська – коли розповідаємо про щось, словесна ілюстрація. Тут знадобиться розуміння не тільки «місця і часу» презентації, а і підготовлених фішок як своєрідного гачка для запам'ятовування та виділення на фоні інших.

Низка наступних soft skills: клієнтоорієнтованість – розуміння потреб користувача бібліотечних пропозицій та девайси максимальних рішень за потребами; знання іноземних мов; лідерство – першість і ведення колективу (стимулювання до мотивації та відповідальність за будь-який результат); командотворення – вміння відчувати і об'єднувати людей для спільної цілі стає надважливим; адаптивність і крос-функціональність – вчасна ситуаційна реакція, кризова орієнтованість, ситуаційне прогнозування і зміна алгоритму завдань; креативність – новаційна логічність творчості.

Якщо пропрацювати попередні навички, індивідуальна, фахова ініціативність акумулюється в максимальну, направлену на мету.

Потенціал SS для бібліотечно-інформаційної спільноти відкриває безмежні обрії пластичності в надскладний період, проєкцію динаміки успіху, змін. Бібліотекар виступає людиною-комунікатором, таким «транзистором» новацій і традицій, «хабом» тенденцій ери. Так, бібліотека Сумського державного університету провела онлайн-тренінг «Розвиток soft skills для реалізації потенціалу молодих вчених», який націлений на викладачів, науковців, співробітників і усіх зацікавлених, хто прагне інноваційного розвитку SS, а також на всіх, хто бажає дізнатися про нові технології управління проєктними командами та інструментами креативності у викладанні, особистісному бренді, застосуванні методів фокальних об'єктів, синектики, Scamper для генерування нових ідей, створенні інновацій для науки (Бібліотека Сумського державного університету, 2022). SS – це про внутрішню красу і її презентацію. Тому Львівська ОНПБ у своїй роботі ілюструє дуєт креативу і дій, а це власне задоволення і галузева користь. Книгозбірня провела тренінг «Soft skills – м'які навички сьогодення» для дітей ВПО, школярів міста, на долю яких випали чималі переживання, соціальна та психологічна травмованість (Кумецька, 2022). Така форма роботи бібліотеки на часі: важливо донести до дітей розуміння та розвиток саме м'яких, гнучких навичок – озвучити вголос думки щодо свого теперішнього життя, занять та висловити побажання на майбутнє. Нагальними в буремні часи є емпатичність, толерантність, культура поведінки, спілкування з виключенням проблемності. Це застосувала Миколаївська ОБЮ, провівши програму з арт-терапії, активного і цікавого дозвілля «Free-time», мета якої – надання комплексної психологічної, культурно-просвітницької підтримки жителям міста і ВПО (Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва, б.д.). Окремо потрібно зазначити роботу «Зелених бібліотек» в Україні – проєкт «Насіннєві бібліотеки». Це вже про командотворення, надважливе, вміння відчувати та об'єднувати людей для спільної цілі. В цьому задіяна і Житомирська обласна бібліотека. Охочі можуть надіслати насіння для вирішення продовольчої безпеки жителям країни, постраждалим фермерським господарствам тощо. Крім проєкту, в бібліотеці також працює гурток ЕКОstation «М'ята»; проходять зустрічі-практи-

ки посіву рослин «Бібліотеки насіння»; є книги з екології та набори настільних ігор для дітей, які в доступній формі допомагають розібратися в темі екології, інтерактивно пояснити складні речі і проблематику сьогодення, отже, застосувати SS – критично-аналітичний підхід до споживання інформації, відфільтрувати зайве (Рух «Зелені бібліотеки» в Україні, б.д.). Ілюстрація менторства – робота Миколаївської ОБЮ. Бібліофахівці в рамках проєкту «Здорові бібліотеки» українсько-швейцарського проєкту «Діємо для здоров'я» презентували онлайн-лекцію про профілактику – запоруку здоров'я «Як підтримувати здоров'я check-up для всіх» (обстеження організму для раннього виявлення небезпечних захворювань) (Жива сучасна бібліотека – БФ Бібліотечна країна, 2023). Для слухачів Університету третього віку у співпраці з Товариством Червоного Хреста провели захід «Відверто про таємне» для психосоціальної підтримки незахищених верств населення, ВПО. У проєктному менеджменті SS конкретизує розуміння завтрашніх дій задля досягнення мети. Приклад проєктного менеджменту бібліотеки – проведення освітнього курсу «Нові цифрові професії» UI/UX дизайнера для старшокласників міста. Крім того, бібліотеки розміщують оголошення для місцевої громади, ВПО, ветеранів та інвалідів АТО про допомогу від місцевих органів влади, міжнародних гуманітарних і благодійних фондів, хабів, грантодавців та фіндорів. SS-сторітелінг бібліотечно-інформаційних фахівців анонсує формування стрілецьких батальйонів із лютого 2023 р., проведення курсів, грантів, проєктів, зустрічей із представниками міжнародних, волонтерських організацій, консультування з медичними, юридичними спеціалістами, надходження книг тощо (Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва, б.д.; Мірошнікова, 2022; Радовська, 2022). Крім того, людська потреба в соціалізації (елемент SS) сягає піку. Зокрема, Львівська юнацька бібліотека ім. Р. Іваничука залучає місцевих жителів, ВПО для виготовлення окопних свічок військовим (Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, 2023). Отже, застосування уніфікованих навичок бібліотечним фахівцем, володіння SS стають тотожними і пришвидшують перемогу на всіх фронтах, у всіх галузях держави. Людська потреба в соціалізації наразі актуальна, тому перспективно запропонувати потенційним учасникам співпрацю у проєктах, програмах, формуванні нових ідейних платформ сьогодення і відповідно зміни в підходах до структуризації делегування.

Аналітики сходяться на думці, що до 2035 року люди і роботи порівну поділять між собою виконання трудових функцій (Мірошнікова, 2022). Тому в найближчому майбутньому, щоб залишатися затребуваними на ринку праці, вже недостатньо мати профільну освіту і досвід роботи у своїй сфері. І хоча в Україну практика оцінювання профнавичок у сучасному сенсі прийшла не так давно, й оцінити їх у конкретних показниках вкрай важко, однак розвинути – реально (*Що таке hard skills*, 2020). Для цього потрібно на законодавчому рівні створити під керівництвом уряду департамент, який відповідатиме за ефективну співпрацю, та в перспективі узгодити практичну площину дії державного сектора, регіональної влади, роботодавців, освітян та інших зацікавлених сторін. У співпраці зазначені суб'єкти виконавчої влади повинні розробити коротко- та довготривалу стратегію для подолання кризи і відповідних дій, закріпити певні візії з урахуванням геополітичних змін, міжнародних тенденцій та перспектив, ввести в штат посади тьютора, коуча, психолога, креативного менеджера. У межах вищезазначеного за-

провадити практичні тренінги з тьюторингу, де акцентувати орієнтир на клієнта, якість послуг, інноваційність, активність, конструктивізм, пластичність до змін, толерантність, гідність та повагу, а отже, «повне занурення» у спеціальність. Таким чином не лише увявити реалії професії, а й усвідомити, чи підходить саме ця робота, практична профорієнтація. І такий симбіоз системи та елементів навчання фокусується на кожну окрему галузь, бібліотечну зокрема. Лайфхак цієї опції – систематична практика «be my shadow», формула зростання, власна експертиза оцінки. Починаючи зі школи, слід розвивати м'які навички. Власна щоденна праця – власна аналітика, прагнення удосконалюватися; дійовий баланс жорстких (які гарантують надалі успішну профдіяльність) та м'яких (ситуативні вміння, знання, навички в будь-якій роботі) навичок – це необхідна ситуаційна потреба кожного і загальна на рівні держустанов та інституцій. Побудувати програму слід так, щоб практично засвоювати універсальні, базові м'які навички, які допомагають досягти успіху в будь-якій професії з урахуванням специфіки роботи у воєнний період. Вищезазначене передбачає в інформаційно-комунікаційному середовищі професійний мейнстрім, самоорганізацію, цілепокладання, стратегічне мислення, teamwork тощо. І все це про елемент візії галузі – майбутніх спеціалістів публічних бібліотек України. На виконавчому рівні – це важелі доступу до SS всіх установ та інституцій, а в індивідуальному порядку – і працівників всіх форм власності, і всіх соціальних верств населення в альтернативному форматі.

ВИСНОВКИ

Ресурсність м'яких технологій, актуальність їх можливостей і варіативність застосування скілів набувають безмежних перспектив для динамічного розвитку, конкурентоспроможності та новацій у бібліотечній галузі, сприяють державній політиці щодо досягнення результатів у розвитку бібліотечної справи в Україні. Стає зрозумілим, що переваги майбутнього за навичками, які вагоміші за знання, вузькопрофесійні навички; вартісність soft skills не можна набути швидко. Отже, попит буде на навички, що транслітерують нові технології, а не конкурують із ними, і насамперед це сфера людського: почуттів і стосунків, емпатії і творчості, візії і новацій. Людська особистість стає безцінним ресурсом у цифрову еру. Нові виклики дають нову проєкцію щодо SS, актуалізують вміння розподіляти життя, час, сили задля результативності та запобігають професійному вигоранню бібліотекаря, розвивають здатність працювати в умовах форс-мажору, дотримуватися дедлайну, сприяють комунікабельності, креативності, лідерству. Тому необхідно цілеспрямовано розвивати soft skills як місійну частину нового часу, часу систем та технологій штучного інтелекту цифрового суспільства.

Більш успішним буде той бібліотекар, який при глобальних змінах ролі і поліфункціональності книгозбірень набуває нових навичок, розширить спеціалізацію у своїй професії: коуч-консультант, SMM-спеціаліст, event-менеджер тощо. Той, хто розуміється на командній роботі, набуває вміння, планує варіанти та підходи, опановує знання, ефективний у цілях, відчувається впевнено, самодостатньо, комфортно. Отже, сучасний бібліотечно-інформаційний фахівець знає, застосовує та пластично акумулює переваги soft skills як в особистій, так і в кар'єрній сфері, відповідно й впливає на життя в країні.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бібліотека Сумського державного університету. (2022, 18 липня). *Розвиток Soft Skills для реалізації потенціалу молодих вчених*. <https://library.sumdu.edu.ua/uk/kalendar-podii/2501-rozvitok-soft-skills-dlya-realizatsiji-potentsialu-molodikh-vchenikh-trening.html>
- Бугайчук, А. (2019). Soft skills vs Hard skills у чому різниця? *Школа*, 6, 10–23.
- Ведишева, А. (2021, 30 квітня). *Soft skills. М'які навички для успішної кар'єри майбутнього*. TAS life. <https://taslife.com.ua/blog/soft-skills>
- Візнюк, В. (2020). Soft skills бібліотечного лідера. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 4(22), 8–10.
- Жива сучасна бібліотека – БФ Бібліотечна країна. (2023, 14 лютого). *Як підтримувати здоров'я: check-up для всіх*. Facebook. <https://fb.me/e/2G5C31p8X/>
- Загуменна, В. (2019). Адвокація як важливий напрям діяльності сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*, 4, 25–28.
- Загуменна, В. В., & Кузьменко, О. І. (2022). Інформаційно-аналітична діяльність як наукова та навчальна дисципліна: еволюція, тенденції розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 102–107. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269817>
- Кабінет Міністрів України. (2016, 23 березня). *Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»* (Розпорядження № 219-р). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>
- Кузьменко, О. І., & Загуменна, В. В. (2020). Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 24–31. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2020.227084>
- Кузьменко, О. І., & Загуменна, В. В. (2021). Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 38–44. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715>
- Кумецька, О. В. (2022, 1 липня). *Про м'які навички («Soft skills») дітям війни*. Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека. <https://lonpb.lviv.ua/3/23-23/1715-1715.html>
- Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва. (б.д.). *Головна*. Взято 18 травня 2023 з <https://bit.ly/3RhtaMx>
- Мірошнікова, А. (2022, 19 грудня). *Навички майбутнього: мегатренди в освіті до 2035 року*. Освіторія. <https://osvitoria.media/experience/doslidzhennya-chomu-osobystist-staye-tsinnym-instrumentom/>
- Радовська, В. (Упоряд.). (2022). *Проект «Дія. Цифрова освіта» в бібліотеках Збаразької ТГ*. Публічна бібліотека Збаразької міської ради. <http://www.zbarazh-library.com.ua/writen/expert/dia.pdf>
- Рух «Зелені бібліотеки» в Україні. (б.д.). *Головна* [Сторінка Facebook]. Facebook. Взято 19 травня 2023 з <https://www.facebook.com/green.library.ukraine/>
- Самолук, Н. М. (2021). Soft та hard skills на ринку праці: сутність та складові. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*, 4(96), 275–294. <https://doi.org/10.31713/ve4202122>
- Сербін, О., & Кулик, Є. (2019). Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 3, 56–70. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668>
- Соціально-комунікативні навички. (б.д.). В *Вікіпедія*. Взято 15 травня 2023 з <https://bit.ly/3P4pAm9>
- Хараджян, Н., Закарлюка І., & Кулінка, Ю. (2021). Формування soft skills як основного складника конкурентоспроможного фахівця. *Наукові записки Бердянського дер-*

- жавного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 3, 223–233. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2021-1-3-223-233>
- Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. (2023, 27 січня). *Виготовлення окопних свічок у Львівській юнацькій бібліотеці імені Романа Іванчука* [Відео]. Facebook. <https://fb.watch/iR1FRD0VtP/>
- Цілина, М. (2023). Формування soft skills і компетенцій у здобувачів вищої освіти як підґрунтя адаптації майбутніх фахівців до професійної діяльності. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 156–166. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282675>
- Що таке hard skills і soft skills: як нас оцінює роботодавець. (2020, 10 вересня). Освітній хаб міста Києва. <https://eduhub.in.ua/news/shcho-take-hard-skills-i-soft-skills-yak-nas-ocinyuye-robotodavec>
- Юрченко, О. (2020, 21 серпня). *12 м'яких навичок, важливих для щасливого життя, та як їх розвинути*. Освіторія. <https://osvitoria.media/experience/12-m-yakyh-navychok-vazhlyvi-dlya-shhaslyvogo-zhyttya-ta-yak-yih-rozvynuty/>

REFERENCES

- Buhaichuk, A. (2019). Soft skills vs Hard skills u chomu riznytsia [Soft skills vs. Hard skills, what's the difference]? *Shkola*, 6, 10–23 [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016, March 23). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotechnoi spravy na period do 2025 roku "Iakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy"* [On approval of the Library Development Strategy for the period up to 2025 "Qualitative changes in libraries for sustainable development of Ukraine"] (Order No. 219-r). Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Kharadzhan, N., Zakarliuka, I., & Kulinka, Yu. (2021). Formuvannia soft skills yak osnovnoho skladnyka konkurentospromozhnoho fakhivtsia [Formation of soft skills as the main component of a competitive professional]. *Scientific Papers of Berdiansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*, 3, 223–233. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2021-1-3-223-233> [in Ukrainian].
- Kharkiv Korolenko State Scientific Library. (2023, January 27). *Vyhotovlennia okopnykh svichok u Lvivskii yunatskii bibliotetsi imeni Romana Ivanychuka* [Making trench candles in the Lviv Roman Ivanichuk Youth Library] [Video]. Facebook. <https://fb.watch/iR1FRD0VtP/> [in Ukrainian].
- Kumetska, O. V. (2022, July 1). *Pro miaki navychky ("Soft skills") ditiam viiny* [About soft skills for children of war]. Lvivska oblasna naukovo-pedahohichna biblioteka. <https://lonpb.lviv.ua/3/23-23/1715-1715.html> [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. I., & Zahumenna, V. V. (2020). Biblioteka yak sotsiokulturnyi publichnyi prostir: transformatsiini zminy [Library as sociocultural public space in conditions of transformation]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 24–31. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2020.227084> [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. I., & Zahumenna, V. V. (2021). Transformatsiia ta rozshyrennia funktsii bibliotek u suchasnomu tsyfrovomu prostori [Transformation and expansion of library functions in the modern digital space]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 38–44. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715> [in Ukrainian].
- Miroshnikova, A. (2022, December 19). *Navychky maibutnoho: mehatrendy v osviti do 2035 roku* [Skills of the future: megatrends in education until 2035]. Osivtoriiia. <https://osvitoria.media/experience/doslidzhennya-chomu-osobystist-staye-tsinnym-instrumentom/> [in Ukrainian].

- Mykolaiivska oblasna biblioteka dlia yunatstva. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved May 18, 2023, from <https://bit.ly/3RhtaMx> [in Ukrainian].
- Radovska, V. (Comp.). (2022). *Proiekt "Diia. Tsyfrova osvita" v bibliotekakh Zbarazkoi TH* [Project "Action. Digital education" in the libraries of Zbarazka TC]. Publichna biblioteka Zbarazkoi miskoi rady. <http://www.zbarazh-library.com.ua/written/expert/dia.pdf> [in Ukrainian].
- Rukh "Zeleni biblioteky" v Ukraini. (n.d.). *Holovna* [Home] [Facebook page]. Facebook. Retrieved May 19, 2023, from <https://www.facebook.com/green.library.ukraine/> [in Ukrainian].
- Samoliuk, N. M. (2021). Soft ta hard skills na rynku pratsi: sutnist ta skladovi [Soft and hard skills in the labor market: essence and components]. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering. Economic sciences*, 4(96), 275–294. <https://doi.org/10.31713/ve4202122> [in Ukrainian].
- Serbin, O., & Kulyk, Ye. (2019). Profesiine vdoskonalennia bibliotekariv v umovakh neobkhidnosti yakisnykh zmin haluzi [Professional development of librarians due to the necessity of qualitative changes of the branch]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 3, 56–70. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668> [in Ukrainian].
- Shcho take hard skills i soft skills: yak nas otsiniuie robotodavets* [What are hard skills and soft skills: how the employer evaluates us]. (2020, September 10). Osvitnii khab mista Kyieva. <https://eduhub.in.ua/news/shcho-take-hard-skills-i-soft-skills-yak-nas-ocinyuye-robotodavec> [in Ukrainian].
- Sotsialno-komunikatyvni navychky [Social and communicative skills]. (n.d.). In *Wikipedia*. Retrieved May 15, 2023, from <https://bit.ly/3P4pAm9> [in Ukrainian].
- Sumy State University Library. (2022, July 18). *Rozvytok Soft Skills dlia realizatsii potentsialu molodykh vchenykh* [Development of Soft Skills to realize the potential of young scientists]. <https://library.sumdu.edu.ua/uk/kalendar-podii/2501-rozvytok-soft-skills-dlya-realizatsiji-potentsialu-molodikh-vchenikh-trening.html> [in Ukrainian].
- Tsilyna, M. (2023). Formuvannia soft skills i kompetentsii u zdobuvachiv vyshchoi osvity yak pidgruntia adaptatsii maibutnykh fakhivtsiv do profesiinoi diialnosti [Soft skills and competences formation of higher education recipients as an adaptation basis to professional activity of future specialists]. *Ukrainian Journal on Library and Information Sciences*, 11, 156–166. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282675> [in Ukrainian].
- Vedysheva, A. (2021, April 30). *Soft skills. Miaki navychky dlia uspishnoi kariery maibutnoho* [Soft skills. Soft skills for a successful career of the future]. TAS life. <https://taslife.com.ua/blog/soft-skills> [in Ukrainian].
- Vizniuk, V. (2020). Soft skills bibliotechnoho lidera [Soft skills of a library leader]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 4(22), 8–10 [in Ukrainian].
- Yurchenko, O. (2020, August 21). *12 miakykh navychok, vazhlyvykh dlia shchaslyvoho zhyttia, ta yak yikh rozvynuty* [12 soft skills important for a happy life and how to develop them]. Osvitoria. <https://osvitoria.media/experience/12-m-yakyh-navychok-vazhlyvi-dlya-shhaslyvogo-zhyttia-ta-yak-yih-rozvynuty/> [in Ukrainian].
- Zahumenna, V. (2019). Advokatsiia yak vazhlyvyi napriam diialnosti suchasnoi biblioteky [Advocacy as an important activity of the modern library]. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 25–28 [in Ukrainian].
- Zahumenna, V. V., & Kuzmenko, O. I. (2022). Informatsiino-analitychna diialnist yak naukova ta navchalna dystsyplina: evoliutsiia, tendentsii rozvytku [Information and analytical activity as a scientific and educational discipline: evolution, development trends]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 102–107. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269817> [in Ukrainian].
- Zhyva suchasna biblioteka – BF Bibliotechna kraina. (2023, February 14). *Yak pidtrymuvaty zdorovia: check-up dlia vsikh* [How to maintain health: check-up for everyone]. Facebook. <https://fb.me/e/2G5C31p8X/> [in Ukrainian].

UDC: 021.6:316.77]:[005.336.2:159.943.7]:02

Olga Ivashkevych,
PhD Student,
National Academy of Managerial Staff
of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: iem240377@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6839-7855

SOFT SKILLS AS A MAINSTREAM VECTOR IN THE LIBRARY INDUSTRY

The aim of the article is to highlight the potential, relevance and practical value of soft skills as a component of the success of libraries, as well as to outline the algorithm of actions to improve the practical application of extra-professional skills in the multifunctional activities of the library industry; to recognize capabilities and products of soft competencies as urgent in the period of resistance to the Russian invasion and competitive in the digital society environment.

Research methods are based on the effectiveness of the application of general scientific and special methods, in particular: methods of analysis, synthesis, logical method, terminological analysis, structural and genetic method, system and complex method, aspect analysis, etc.

Scientific novelty of the study consists in an extended analysis of soft skills elements application in the formation of innovative models of library–user relations, taking into account civilizational challenges, the military state in the country, as well as the emphasis on key aspects of today’s relevance: challenges, categories, needs, approaches and models.

Main conclusions. The study examines the resourcefulness of soft skills components as integral options of success. Developments and the potential of using skills to increase the pace of trendiness and reveal opportunities in the library industry are considered. It has been proven that the practice and creativity of applying soft skills components in libraries on a permanent and long-term basis are especially relevant during the period of martial law; effectively demanded according to the theory of generations; form a new focus; have substantive leadership in the library and information industry; prevent both professional and industry destructiveness. The above is the significance of the libraries transformation, taking into account library practices and modifications of library activity. Further key priorities are grounded, as well as emphases for overcoming obstacles on the way to the library specialist’s success in the effective application of soft skills are substantiated.

Keywords: skills; soft skills; soft technologies; non-specialized and ultra-professional skills; social competencies; soft competencies; professional skills; application of soft skills in the work of libraries; tutoring practice; dynamics of skills in the library and information industry.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2023 р.

УДК 336.714(100):021.9(477)
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293573

СУЧАСНИЙ ФАНДРЕЙЗИНГ У БІБЛІОТЕКАХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Марина Цілина,

*кандидатка філологічних наук, доцентка,
Київський національний університет*

*культури і мистецтв
(Київ, Україна)*

e-mail: macilin@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5339-5147

Мета статті – з'ясувати специфіку фандрейзингу в бібліотеках зарубіжних країн і визначити перспективи для подальшого упровадження такої діяльності в Україні.

Методи дослідження – сукупність загальнонаукових методів вивчення проблематики. У процесі опрацювання фахової і профільної літератури та визначення теоретичної основи наукової розвідки було застосовано оглядово-аналітичний метод, за допомогою системного методу проаналізовано окремі зарубіжні практики бібліотечного фандрейзингу. Використання методу індукції дало можливість провести узагальнення і зробити висновки щодо упровадження досвіду інших країн у бібліотечні установи України. Наукова стаття ґрунтується на принципах об'єктивності та цілісності.

Наукова новизна полягає у визначенні основних форм і засобів сучасної фандрейзингової взаємодії у сфері бібліотечної діяльності.

Основні висновки. Значну роль у фандрейзинговій співпраці у бібліотечній сфері відіграють налагоджені зв'язки у галузі культури країн, оскільки взаємна підтримка і фандрейзингове фінансування посилюють національний ґрунт будь-якої держави в іншій країні. Ефективно сприяють благодійництву проведення різних заходів: конференцій, семінарів, концертів, зборів, а також активне залучення соціальних мереж, створення окремих вебсторінок на сайтах бібліотек. ЄС надає багато як прямих, так і непрямих фінансових можливостей для розвитку книгозбірень на своїх теренах. ESIF є найважливішим джерелом європейського непрямого фінансування. У сучасній Україні здійснюється активна інтеграція вітчизняного контенту книгозбірень до європейського простору, що, зокрема, доводить фандрейзингова діяльність проєктів «Українська книга без кордонів» і «Бібліотекарі України та Німеччини – разом до Перемоги».

Сподіваємось, що наявні приклади міжнародної співпраці у бібліотечній галузі послугують зразком для втілення подальших подібних проєктів на вітчизняному ґрунті й водночас для популяризації української книги за кордоном. Загалом фандрейзинг у бібліотечній діяльності у сучасному світі – перспективна справа інвестування в майбутню духовність.

Ключові слова: європейські структурні та інвестиційні фонди; фандрейзинг у бібліотечній діяльності; принцип безкорисності; принцип благодійності; принцип добровільності.

ВСТУП

У XXI столітті функціонування і діяльність бібліотек світу все більше потребує фандрейзингових асигнувань. Мова йде не про обов'язковість такого фінансування, а радше про своєрідний вияв поваги до цієї бюджетної сфери шляхом залучення додаткових приватних коштів. Не менш актуальним цей аспект є для України, оскільки, по-перше, збереження культури під час війни стає питанням виживання нації, а по-друге, досвід фандрейзингу зарубіжних країн стане у пригоді для прискорення євроінтеграційних процесів у нашій країні на шляху вступу до Європейського Союзу. Необхідним є вивчення специфіки фандрейзингу

в бібліотечній діяльності задля можливості залучення додаткових коштів до українських бібліотек, аби зберегти цю духовну галузь у період воєнних дій і надалі.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Фандрейзинг є складовою бібліотечного маркетингу. Поняття фандрейзингу тлумачиться так: англ. *fundraising* від *fund* – фонд та *raising* – підняття, пошук ресурсів для реалізації або підтримки проектів або організацій («Фандрайзинг», б.д.). У сучасній українській мові є два варіанти написання цього слова – «фандрейзинг» і «фандрайзинг». Підтримуємо перший варіант і думку Я. Роголіна (б.д.) про те, що саме така транслітерація відповідає правильній вимові англійського слова *raise* – залучати, збирати. У контексті суспільних відносин як *фандрейзинг* слід розглядати дію, спрямовану на залучення допомоги для тих, хто її потребує. Тобто принципи благодійності (добровільність і безкорисність) також можна застосувати до фандрейзингу. Принцип добровільності полягає в тому, що громадсько значуща діяльність може здійснюватися за власним бажанням, а не за чимось наказом. За принципом безкорисності залучення ресурсів відбувається не для власного збагачення, а для вирішення громадських проблем. Необхідно зазначити, що ідеться не тільки про залучення, але і про об'єднання ресурсів кількох сторін. Організація, що займається фандрейзингом, може залучати зовнішні ресурси від донорів, спонсорів. Окрім цього, вона вкладає і свої внутрішні ресурси.

Фандрейзинг для бібліотек полягає в пошуку і залученні додаткових джерел фінансування. Бібліотеки самі шукають спонсорів, добродійців і меценатів, які не є байдужими до культурних надбань людства. Діяльність більшості бібліотек світу пов'язана з пожертвами багатих людей у вигляді книжок, грошей на будівництво бібліотек, із меценатами, відкриттям та існуванням бібліотек на членські внески.

В Україні питання фандрейзингу в діяльності бібліотек науковці почали активно досліджувати з кінця ХХ – початку ХХІ століття, зокрема О. Башун (1998, 1999), Л. Комаринська (2007), А. Соколова та О. Чернявська (2013).

У сучасних наукових розвідках розглянуто міжнародні бібліотечні організації як форму міжнародного бібліотечного співробітництва (Прокопенко, 2017), проаналізовано інформаційний ринок як сферу фандрейзингової діяльності бібліотек (Сисова, 2022b) та з'ясовано зміни бібліотечного фандрейзингу, зумовлені війною (Сисова, 2022a).

Як зазначає О. Башун (б.д.), «організація фандрейзингу передбачає пошук потенційних джерел фінансування, обґрунтування потреби в коштах і у зв'язку з інтересами донорів, формування, підтримку і розвиток зв'язків із донорами, формування громадської думки на користь підтримки діяльності організації». Дослідниця виокремила основні етапи фандрейзингу й окреслила стратегії.

На думку Л. Комаринської (2007), найперспективнішим джерелом додаткового фінансування бібліотек є міжнародні фонди, що через оголошення конкурсів на підставі поданих проектів підтримують пріоритетні напрями розвитку держави, серед яких є й культура (с. 141). Найбільш активно підтримує бібліотеки в Україні Міжнародний фонд «Відродження».

Міжнародне бібліотечне співробітництво розглядається як системна діяльність, яку здійснюють урядові і неурядові організації, установи і заклади, групи осіб або окремі особи у двох чи більше країнах задля сприяння розвитку бібліотечно-

інформаційного і пов'язаних із ним видів обслуговування, бібліотечної справи і бібліотечної професії загалом на взаємовигідних засадах (Прокопенко, 2017).

Міжнародні зв'язки, що здійснюються будь-якою бібліотекою України, визначено наявною законодавчою базою: Законом України «Про культуру» (Верховна Рада України, 2010), розд. VIII «Міжнародні культурні зв'язки», ст. 33; Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (Верховна Рада України, 1995), розд. XI «Міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної справи», ст. 31 та ін. Нормативно-правовою основою фандрейзингу в нашій країні є Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (Верховна Рада України, 2012), у якому чітко вказано основні напрямки благодійництва, передбачено організаційну структуру благодійних організацій, форми допомоги. Благодійництво може здійснюватися як одноразово, так і систематично. Закон також регулює податкові пільги для того, хто займається благодійництвом.

Метою статті є з'ясування специфіки фандрейзингу в бібліотеках зарубіжних країн і визначення перспектив для подальшого упровадження такої діяльності в Україні.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використано сукупність наукових методів, а саме: аналіз, системний метод та індукцію. У процесі опрацювання фахової і профільної літератури та визначення теоретичної основи наукової розвідки було застосовано оглядово-аналітичний метод, за допомогою системного методу проаналізовано окремі зарубіжні практики бібліотечного фандрейзингу. Використання методу індукції дало можливість провести узагальнення і зробити висновки щодо упровадження досвіду інших країн у бібліотечні установи України. Наукова стаття ґрунтується на принципах об'єктивності та цілісності.

Джерельною основою дослідження стали публікації у фахових і профільних виданнях, контент вебсайтів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як відомо, США тримають пальму першості у фандрейзинговій діяльності, де вироблена цілком звична для громадян система дарування. У бібліотечній справі у цьому напрямі здійснюється постійний пошук ресурсів для реалізації або підтримки проєктів. Досить успішним заходом, що дає змогу дослідити загальні інтереси, поспілкуватися з тими, хто успішно збирає гроші для своїх бібліотек, і почути думки інших експертів зі збору коштів є Міжнародна конференція зі збору коштів публічних бібліотек (*About IPLFC*, n.d.), що у 2023 році відбулася в Центральній бібліотеці м. Остін (Техас). Кожна із таких щорічних конференцій, що проводяться із 2017 року, пропонує насичений інформацією порядок денний із сесіями, які охоплюють важливі теми фандрейзингу, такі як ефективна пряма поштова розсилка та стратегії цифрового фандрейзингу, правильний обмін повідомленнями в сучасному політичному і соціальному кліматі, як перетворити виклики фандрейзингу на успіх. До того ж змінюються місця проведення заходів. Перша конференція відбулася в Сіетлі, штат Вашингтон, у 2017 році, наступні – у Денвері, штат Колорадо, у 2018 році та у Калгарі, штат Альберта, Канада, у 2019 році. Потім через пандемію COVID-19 конференція набула віртуального

формату, що призвело до ще більшої кількості учасників у 2020, 2021 та 2022 роках. Крім того, у мережі Facebook існує група під назвою Міжнародний форум збору коштів для публічних бібліотек, що дає змогу практично реалізувати фандрейзингові проєкти. До того ж участь у подібних заходах не обмежується залученням лише громадян США (*About IPLFC, n.d.*).

Продовжуючи тему фандрейзингу в зарубіжних країнах, варто також згадати про Французьку бібліотеку в м. Бостон, що є некомерційною американською організацією, яка надає широкій громадськості недорогий доступ до мовних і культурних освітніх програм, активно сприяє відкриттю та оцінці інших не менш важливих культур (*French Library, n.d.*). Метою бібліотеки є об'єднання людей у французькому дусі радості життя, щоб поділитися ідеями, встановити взаємну повагу та міцну дружбу.

Установа містить другу за величиною приватну колекцію французьких книг, періодичних видань, DVD і компакт-дисків, доступних у Сполучених Штатах Америки. Школа пропонує мовні курси та програми для дорослих і дітей. Культурна програма демонструє багато аспектів франкомовної культури через численні лекції, концерти, кулінарні демонстрації, дегустації вин, художні виставки, святкові заходи тощо. Політичні та мистецькі діячі часто проводять бесіди у Французькій бібліотеці, що робить її центром французької культури в Бостоні. Водночас заклад заохочує фандрейтинг, зокрема подарунки Французькій бібліотеці, що можуть включати готівку, цінні папери, нерухомість, матеріальне особисте майно, таке як ювелірні вироби та твори мистецтва або будь-що інше, що має грошову вартість. Французьку бібліотеку можна зробити бенефіціаром полісу страхування життя, індивідуального пенсійного рахунку та інших рахунків, які дозволяють вказати бенефіціара. У багатьох випадках заплановані подарунки можуть забезпечити податкові/фінансові вигоди для дарувальника і його родини. Окрім цього, у Французькій бібліотеці є і волонтери, які допоможуть налагодити спілкування з іншими франкофілами, зрозуміти особливості французької культури, навчатимуть мові.

Щодо взаємного фандрейзингового обміну у сфері культури, то варто зазначити, що Американська бібліотека в м. Париж нещодавно відсвяткувала свій столітній ювілей. У відповідь на пандемію бібліотека успішно реалізувала нову ідею справді гібридної віртуальної справи. Урочистий захід став найважливішою подією року зі збору коштів для бібліотеки. Гала-концерт поєднав віртуальне програмування з одночасними невеликими вечерьми, організованими вдома прихильниками бібліотеки в Парижі та за його межами, оскільки вона бореться з фінансовими наслідками COVID-19. Інтерактивний онлайн-захід також включав аукціон і віртуальну прогулянку минулими десятиліттями бібліотеки на архівних кадрах, яких ніколи раніше не бачили і які зафіксували багато спогадів, документів і фотографій, що відстежують її багату історію (*Gerber, 2020*).

Роль цієї некомерційної бібліотеки виходить далеко за межі простого прокату книг і залишається символом американо-французьких відносин. Із моменту заснування бібліотека розширилася до найбільшої англomовної бібліотеки на європейському континенті. Вона обслуговує понад 80 000 відвідувачів щороку, які користуються великими ресурсами академічних, історичних і популярних матеріалів, доступних для позичання та консультацій. Бібліотека, будучи літературним центром, щороку проводить понад 70 безкоштовних публічних програм

і панелей, на яких виступають провідні автори, режисери, журналісти, громадські діячі та експерти. Ця установа ніколи не отримувала федерального фінансування та існує завдяки постійному збору коштів, благодійних подарунків і грантів. Їй вдалося створити відчуття маленької громади в центрі Парижа. Маючи понад 5000 членів різного віку та національностей, бібліотека є місцем для подолання розриву між Сполученими Штатами Америки та Францією. Вона продовжує служити гостинним притулком у Парижі, прославляти письмове слово та сприяти особистим зв'язкам. Після ремонту в 2016 році бібліотека стала затишнішою, поповнилася навчальними приміщеннями на мезоніні та нижніх рівнях, а також лаунжем для членів, де люди можуть зібратися, випити кави, переглянути газети та поспілкуватися. Учасники, які сумують за домом, можуть отримати доступ до поточних та архівних випусків «New York Times» онлайн. Доступні денні та тижневі абонементи (Gerber, 2020).

Загалом фандрейзинг є відносно новим у Франції, де більшість установ покладаються на державне фінансування. Значною подією кінця 2022 року стала реконструкція Національної бібліотеки Франції і фандрейзингова участь у ній меценатки ірландського походження Кари Леннон Казанова (Marlowe, 2022).

Дискусії щодо реконструкції історичної пам'ятки Рішельє почалися незабаром після відкриття сучасної філії бібліотеки Франсуа Міттерана у 1995 році. Леннон Казанова та її колеги ухвалили три важливі рішення: відкрити ділянку з великим новим просторим входом у сад; відновити Галерею Мазаріні на верхньому поверсі з італійськими бароковими фресками на стелі для її первісного використання як музею та знову відкрити Овальний зал для публіки після того, як доступ був обмежений протягом десятиліть.

Представники французької громадськості відреагували на початкову кампанію збору коштів для Salle Ovale та двох інших кімнат, пожертвувавши 1,8 млн євро.

Бібліотека особливо відзначила фінансову підтримку своїх американських донорів, які зробили третину приватних пожертв. Найбільший американський подарунок (1,2 млн євро) надійшов від Марка Піготта, бізнесмена і філантропа; іншими донорами виступили Фонд Леона Леві та Французьке товариство спадщини.

Основне фінансування все ж здійснювала французька держава. Міністерство культури Франції та Міністерство вищої освіти і наукових досліджень Франції виділили 255 млн євро на десятирічну реконструкцію.

Якщо продовжувати розгляд цієї теми в контексті Європейського Союзу, то варто зазначити, що у фандрейзинговій діяльності бібліотек визначну роль відіграє Європейське бюро бібліотечних, інформаційних та документаційних асоціацій (далі – EBLIDA), що є незалежною «парасольковою» асоціацією бібліотечних, інформаційних і документаційних асоціацій та установ Європи. У 2020 році EBLIDA створено Європейський дім цілей сталого розвитку, де запропоновано послуги, звіти та інструменти своїм членам. Зокрема, було опубліковано «Посібник для кандидатів на бібліотеку: Європейські структурні та інвестиційні фонди (далі – ESIF) 2021–2027» (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, 2021). Посібник EBLIDA містить посилання на вебсайти та ресурси, що є актуальними для бібліотекарів, які бажають отримати доступ до ESIF. Деякі європейські програми зарезервовані для спеціальних мереж; інші забезпечують лише фінансування на особливих умовах. Деякі програми наукового характеру

мають дослідницький компонент. Найповніший огляд європейських програм і фондів, які можуть бути актуальними для бібліотек, можна знайти в матриці EBLIDA. Отже, усього за вісім кроків, як вважає Джузеппе Вітіелло, директор EBLIDA, заявникам бібліотеки буде надано інформацію з перших рук про EBLIDA та національні ресурси щодо ESIF, вебсторінки ESIF та інтерактивні карти, передані Європейською Комісією, а також адреси людей, які можуть допомогти заявникам бібліотек у підготовці проєкту (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, n.d.).

ЄС надає багато фінансових можливостей, як прямих (Horizon, Erasmus тощо), так і непрямих. ESIF є найважливішим джерелом європейського непрямого фінансування. Вони націлені не лише на жорстку інфраструктуру (залізничні коридори, автомагістралі, широкосмугові дротові лінії зв'язку та субсидії для фермерів, і це лише деякі з них), але й на більш згуртовану Європу з урахуванням культурного виміру. Це можливість, якою бібліотеки не повинні нехтувати.

Основні переваги бібліотек, які звертаються до таких фондів:

- проєкти можуть охоплювати невеликі та майже необладнані бібліотеки, а також великі та технологічно обладнані бібліотеки;
- програми адмініструються на національному рівні, тому немає необхідності вдаватися до побудови комплексних мереж європейського рівня;
- бібліотеки, зокрема публічні, тісно пов'язані з місцевими громадами; ESIF діють на регіональному та місцевому рівнях і тому є ідеальною основою для їх розвитку;
- фінансування ESIF зазвичай становить третину всього бюджету ЄС.

У звіті, опублікованому у вересні 2020 року, EBLIDA запустило стратегію «Think The Unthinkable», яка складається зі створення порядку денного бібліотеки після COVID-19, що відповідає цілям сталого розвитку, фінансується через європейські структурні та інвестиційні фонди 2021–2027 (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, 2020). Реалізація цієї стратегії передбачала проведення дев'яти семінарів: три з них були загалом європейськи орієнтованими, а інші – організовано різними установами в шести країнах, а саме: Франції, Болгарії, Латвії, Нідерландах, Італії, Греції. Усі національні семінари використовували індивідуальний підхід, відповідаючи потребам конкретних бібліотек, також відбулося впровадження ESIF у кожній країні. Такі заходи покликані обмінюватися досвідом та пропонувати результативний підхід до членів EBLIDA.

Пряма увага та фінансування культури в ESIF діють на різних рівнях, та взаємодії між цими рівнями є важливим фактором у визначенні того, що відбувається на практиці. Є важливі відмінності в тому, як ESIF у принципі можуть підтримувати культуру. Ці відмінності виникають у способі, у який держави-члени сформували угоди про партнерство та формулювання операційних програм національного і регіонального рівнів. Для кращого розуміння ESIF упроваджено важливу концепцію: стратегія розумної спеціалізації. Регіональна стратегія інтелектуальної спеціалізації – це місцевий підхід, де держави-члени спираються на активи та ресурси, доступні регіонам, і вирішують конкретні питання, соціально-економічні виклики задля виявлення унікальних можливостей для розвитку і зростання.

Держави-члени вибирають тематичні цілі, для яких виділено найбільше коштів. Наступним етапом, який слід розглянути, є створення операційних програм

для кожного з фондів. Вони можуть приймати форму національних або регіональних операційних програм у більшому члені-державі або національні операційні програми в невеликих державах-членах. Наприклад, у Данії та Швеції національні можуть бути реалізовані з регіональними варіаціями. Деякі національні операційні програми присвячені певним політичним сферам, і невелика кількість була спеціально або частково присвячена культурі.

Бенефіціари ESIF охоплюють широкий спектр громадськості – від малих і середніх до великих підприємств, а також від державних органів до неурядових організацій та організацій громадянського суспільства. Такими бенефіціарами можуть бути університети, студенти, дослідники, громадські організації, фермери, а також посередницькі організації, які потім надаватимуть послуги безкоштовно або за субсидованою ставкою підприємств чи інших кінцевих бенефіціарів. Цей аспект розвитку ESIF є досить важливим для процесу отримання коштів.

Бібліотеки можуть рекламувати їх та отримати фінансування для проєктів, що входять до обраних національних і регіональних програм за країною, де вони розташовані, які відповідають конкретним цілям ESIF.

Перш ніж бібліотеки зможуть реалізувати проєкти ESIF, украй важливо мати відповідні програми фінансування, що забезпечуються місцевою владою. По-перше, дуже важливо, щоб бібліотеки постійно обговорювали й узгоджували з органами влади програми, які їм підходять. Кошти ESIF виділяються на основі угоди про партнерство, укладеної між Європейською комісією та державами-членами. Угоди про партнерство передбачають створення національного або регіонального підрозділу і були підписані у другій половині 2020 р. Керівники, які бажають використовувати ESIF, повинні перевірити, наскільки проєкти, орієнтовані на бібліотечні ініціативи, можуть відповідати їх основним цілям.

Наприклад, ESIF у 2014–2020 роках обрали регіони Іль-де-Франс і Сена-Сен-Дені. Регіон Іль-де-Франс отримав близько 480 мільйонів євро в 2014–2020 роках (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, n.d.). Програма розвитку регіону мала на меті вирішення чотирьох проблем: гармонійний розвиток місцевих територій і спрямованість на вразливі міські райони, соціальна та професійна інтеграція, посилення конкурентоспроможності регіону й екологічні виклики. Перша структура фонду сприяла соціальній інтеграції та боротьбі з бідністю і всіма формами дискримінації, куди було впроваджено фандрейзингові ініціативи Міської бібліотеки Монреа.

Міська бібліотека Монреа вдалася до ESIF, оскільки потребувала додаткової підтримки для своїх багатьох видів діяльності на додаток до звичайного фінансування, що надається містом, Міністерством культури та Національним книжковим центром. Запропонований установою проєкт спрямований на реінтеграцію дітей шкільного віку і залучив приблизно 100 000 євро протягом двох років за умови, що в разі успіху йому також будуть потрібні додаткові інвестиції.

Система публічних бібліотек є наріжним каменем берлінської системи освіти. Підтримка публічних міських бібліотек у Німеччині полягає в індивідуальному та неформальному навчанні, служить місцем для розширення і поживлення міського суспільства. Вони мають партнерські стосунки зі школами, дитячими садками, сімейними центрами, підприємствами і вирішують важливі питання, зокрема, соціально-економічні проблеми (наприклад, «цифровий розрив» і дефіцит медіа-

грамотності). Щоб утілити ці заходи в життя, було подано запит на фінансування в рамках ESIF 2007–2013 рр. за програмою «Ініціатива майбутнього для міських районів» (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, n.d.) у розмірі 6,67 млн євро з європейського фонду і ще 13,17 млн євро від землі Берлін. Завдяки ESIF у 2014–2020 роках було отримано додаткові 4 млн євро з європейського фонду. З 2007 року до сьогодні в публічних бібліотеках Берліна було профінансовано понад 45 проєктів різних районів міста. Проєкти стосуються творців (Berlin Mitte), медіаграмотності (Berlin FriedrichshainKreuzberg), діяльності з читання (Berlin Mitte), мовних та інших навичок (Berlin Spandau), інтеграції і сімейних бібліотек (Берлін Марцан-Геллерсдорф). Підтримка також надається структурним адаптаціям і проєктам оновлення обладнання та оснащення бібліотек для підвищення якості їх відвідування (наприклад, Центральна бібліотека Берліна – Американська меморіальна бібліотека та Берлін Марцан-Геллерсдорф).

Кожна країна-член Європейського Союзу має власні інституції та ідеї для втілення фандрейзингових проєктів. Наприклад, у Греції дві основні установи співпрацюють в інформуванні та реалізації таких проєктів для бібліотек, зокрема, Національна бібліотека Греції і Асоціація грецьких бібліотекарів та вчених з інформації. Обидві інформують грецьке суспільство про важливість Порядку денного сталого розвитку до 2030 року разом із грецькою державою, яка заохочує та підтримує його (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН, прийнята 25.09.2015, документ, що репрезентує новий план дій, метою якого є вивести світ на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку) (General Assembly, 2015).

У бібліотеках Латвії реалізація цілей розвитку та Порядку денного сталого розвитку до 2030 року реалізується через тісну співпрацю між Національною бібліотекою Латвії та Бібліотечною асоціацією Латвії. Обидві установи створили міцне партнерство в цілях розвитку впровадження, також співпрацюючи з Латвійською національною комісією у справах ЮНЕСКО та Латвійською національною комісією. Інформація та документи, пов'язані з питаннями діяльності бібліотек, доступні на сайтах Бібліотечної асоціації Латвії та Латвійського бібліотечного порталу.

У Нідерландах Alignment House/Bredelieb розробив план для публічних бібліотек із метою пошуку додаткових можливостей фінансування голландських бібліотек і підготовки зустрічі щодо бібліотечних проєктів.

Румунія ухвалила Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року та його 17 цілей, визначених Стратегією сталого розвитку Румунії до 2030 року (General Assembly, 2015). Національна асоціація бібліотекарів та публічні бібліотеки Румунії ініціювали переклад матеріалів щодо порядку денного ООН.

Можна наводити багато прикладів співпраці інституцій інших країн Європейського Союзу, однак звернемо вектори дослідження на інше, а саме перші кроки інтеграції українського контенту книгозбірень до європейського простору, зокрема в аспекті фандрейзингової діяльності. Завдяки проєкту «Українська книга без кордонів» вітчизняні книги з'явилися у Вроцлаві (Польща), Відні (Австрія), Лейпцигу, Віттенбергу (Німеччина), Стокгольмі (Швеція), Бледфорді (Великобританія). Понад 2000 книжок для дітей вже доставлено до бібліотек п'яти країн ЄС (*Ukrainian book without borders*, n.d.).

Також учасники проєкту намагаються підтримати «дрібні видавництва», які перервали постачання до книгарень. Кожна жертва, організована учасниками цього

фандрейзингу, – це крок до того, щоб українці мали доступ до книг. Мета проєкту – передати 10 000 українських книжок до бібліотек і культурних центрів за кордоном.

На жаль, не завжди вповні можна реалізувати ці завдання, однак навіть, здається, непомітні кроки стануть значним поступом у цій справі. Як приклад можемо навести Головну публічну бібліотеку Тронхейма (Норвегія), на полицях якої було лише 5 книжок одного з українських видавництв. Перед учасниками проєкту стояло завдання отримати понад 100 книг для цієї місцевої бібліотеки, на що потрібно було 400 доларів, які успішно зібрали.

Доставка до міст ЄС, де зараз тимчасово проживають українські біженці, таких як Варшава, Вільнюс, Берлін, Лейпциг, Рига, є також серед пріоритетних цілей згаданого задуму.

У сучасних умовах війни в Україні бібліотечні спільноти різних країн намагаються також долучитися до підтримки галузі. Наприклад, громадське об'єднання «Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації» згуртувало свої зусилля з німецькими спеціалістами Культурного фонду Ернста фон Сіменса і розпочало реалізацію проєкту «Бібліотекарі України та Німеччини – разом до Перемоги», що полягає в забезпеченні публічних бібліотек Рівненщини комп'ютерною технікою для надання відповідних послуг внутрішньо переміщеним особам, котрі опинилися на території Рівненської області внаслідок бойових дій (Сисова, 2022а, с. 33). Багато бібліотек змінили вектор своєї роботи і перетворились на центри надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам, гуманітарні та волонтерські центри, що активно допомагають постраждалим та ЗСУ. Окрім цього, було створено Фонд допомоги українським бібліотекарям «Бібліотечна країна» і сформовано окремий рахунок для підтримки фахівців, які опинилися у скрутних умовах.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи і узагальнюючи досвід фандрейзингу у сфері бібліотечної діяльності, можемо стверджувати, що:

- значну роль у такій співпраці відіграють налагоджені зв'язки у галузі культури країн, оскільки взаємна підтримка і фандрейзингове фінансування посилюють національний ґрунт своєї держави в іншій країні;

- ефективно сприяють благодійництву проведення різних заходів, конференцій, семінарів, концертів, зборів, а також активне залучення соціальних мереж, створення благодійних фондів, вебсторінок на сайтах бібліотек;

- ЄС надає багато як прямих, так і непрямих фінансових можливостей для розвитку книгозбірень на своїх теренах. ESIF є найважливішим джерелом європейського непрямого фінансування;

- у сучасній Україні здійснюється активна інтеграція вітчизняного контенту книгозбірень до європейського простору, що, зокрема, доводить фандрейзингова діяльність проєктів «Українська книга без кордонів» та «Бібліотекарі України та Німеччини – разом до Перемоги».

Сподіваємось, що наявні приклади міжнародної співпраці у бібліотечній галузі послугують зразком для втілення подальших подібних проєктів на вітчизняному ґрунті і водночас для популяризації української книги за кордоном. Загалом

фандрейзинг у бібліотечній діяльності у сучасному світі – перспективна справа інвестування в майбутню духовність.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Башун, О. (б.д.). *Фандрейзингова діяльність бібліотек. Етапи фандрейзингу*. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Взято 31 липня 2023 з http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/all_files/201703_artilces_field_dopmat_files/fandreyzingova_diyalnist_bibilotek.pdf
- Башун, О. В. (1998). *Фандрейзинг, або мистецтво збирання коштів*. Донецька державна обласна універсальна наукова бібліотека імені Н. К. Крупської.
- Башун, О. В. (1999). *Вплив маркетингу і фандрейзингу на трансформацію бібліотек*. Український культурологічний центр.
- Верховна Рада України. (1995, 27 січня). *Про бібліотеки і бібліотечну справу* (Закон № 32/95-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>
- Верховна Рада України. (2010, 14 грудня). *Про культуру* (Закон № 2778-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
- Верховна Рада України. (2012, 5 липня). *Про благодійну діяльність та благодійні організації* (Закон № 5073-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17?#top>
- Комаринська, Л. (2007). Фандрейзинг – поняття позабюджетного фінансування у бібліотеках Львова. *Вісник Львівського університету. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*, 2, 140–148.
- Прокопенко, Л. С. (2017). Міжнародні бібліотечні організації як форма міжнародного бібліотечного співробітництва. В *Міжнародна діяльність бібліотек як складова європейського вибору держави* [Матеріали конференції] (с. 45–48). Одеська національна наукова бібліотека.
- Рогалін, Я. (б.д.). *Що таке соціальний фандрейзинг, або як продати громаді участь у добрих справах*. Marketplace. Взято 8 серпня 2023 з <https://cd-platform.org/success-stories/2411-shcho-take-sotsialnyy-fandreyzynh-abo-iyak-prodaty-hromadi-uchast-udobrykh-spravakh>
- Сисова, Ю. (2022a). Бібліотечний фандрейзинг під час війни: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 30–34. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269786>
- Сисова, Ю. (2022b). Інформаційний ринок як сфера фандрейзингової діяльності бібліотек. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 5(2), 380–386. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270143>
- Фандрейзинг. (б.д.). В *Словник іншомовних слів*. Взято 8 серпня 2023 з <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=18846&action=show>
- Чернявська О. В., & Соколова А. М. (2013). *Фандрейзинг*. Центр учбової літератури.
- About IPLFC. (n.d.). International Public Library Fundraising Conference. Retrieved August 1, 2023, from <https://iplf-conference.org/#register2023>
- European Bureau of Library, Information and Documentation Associations. (n.d.). *Fundraising – General and Structural. Funds*. Retrieved July 29, 2023, from <http://www.eblida.org/publications/fundraising-general-structural-funds.html>
- European Bureau of Library, Information and Documentation Associations. (2020). *Think the Unthinkable. A post Covid-19 European Library Agenda meeting Sustainable Development Goals and funded through the European Structural and Investment Funds (2021-2027)* (Report). https://www.eblida.org/Documents/Think_the_unthinkable_a_post_Covid-19_European_Library_Agenda.pdf

- European Bureau of Library, Information and Documentation Associations. (2021). *A Guide for Library Applicants: European Structural and Investment Funds 2021–2027*. https://www.eblida.org/Documents/EBLIDA_European_Structural_Investment_Funds_2021-2027_Guide_for_Library_Applicants.pdf
- French Library. (n.d.). *Support Our Community Programs*. Retrieved July 28, 2023, from <https://frenchlibrary.org/donations/>
- General Assembly. (2015, September 25). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* (Resolution No. A/RES/70/1). United Nations. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>
- Gerber, B. (2020, October 12). American Library in Paris Centennial Gala. *France Today*. <https://francetoday.com/travel/practical-information/american-library-in-paris-centennial-gala/>
- Marlowe, L. (2022, November 26). The Dún Laoghaire-born woman raising millions for France's national library. *The Irish Times*. <https://www.irishtimes.com/abroad/2022/11/26/the-dun-laoghaire-born-woman-raising-millions-for-frances-national-library/>
- Ukrainian book without borders*. (n.d.). #bookwithoutborders. Retrieved July 31, 2023, from <https://bookwithoutborders.com/>

REFERENCES

- About IPLFC*. (n.d.). International Public Library Fundraising Conference. Retrieved August 1, 2023, from <https://iplf-conference.org/#register2023> [in English].
- Bashun, O. (n.d.). *Fandreizynhova diialnist bibliotek. Etapy fandreizynhu* [Fundraising activities of libraries. Stages of fundraising]. V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Retrieved July 31, 2023, from http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201703_artilces_field_dopmat_files/fandreizingova_diyalnist_bibilotek.pdf [in Ukrainian].
- Bashun, O. V. (1998). *Fandreizynh, abo mystetstvo zbyrannia koshtiv* [Fundraising, or the art of collecting funds]. Donetska derzhavna oblasna universalna naukova biblioteka imeni N. K. Krupskoi [in Ukrainian].
- Bashun, O. V. (1999). *Vplyv marketynhu i fandreizynhu na transformatsiiu bibliotek* [The impact of marketing and fundraising on library transformation]. Ukrainian Center of Cultural Studies [in Ukrainian].
- Cherniavska O. V., & Sokolova A. M. (2013). *Fandraizynh* [Fundraising]. Tsentri uchbovoi literatury [in Ukrainian].
- European Bureau of Library, Information and Documentation Associations. (n.d.). *Fundraising – General and Structural. Funds*. Retrieved July 29, 2023, from <http://www.eblida.org/publications/fundraising-general-structural-funds.html> [in English].
- European Bureau of Library, Information and Documentation Associations. (2020). *Think the Unthinkable. A post Covid-19 European Library Agenda meeting Sustainable Development Goals and funded through the European Structural and Investment Funds (2021-2027)* (Report). https://www.eblida.org/Documents/Think_the_unthinkable_a_post_Covid-19_European_Library_Agenda.pdf [in English].
- European Bureau of Library, Information and Documentation Associations. (2021). *A Guide for Library Applicants: European Structural and Investment Funds 2021–2027*. https://www.eblida.org/Documents/EBLIDA_European_Structural_Investment_Funds_2021-2027_Guide_for_Library_Applicants.pdf [in English].
- Fandraizynh [Fundraising]. (n.d.). In *Slovník inshomovnykh sliv* [Dictionary of foreign language words]. Retrieved August 8, 2023, from <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=18846&action=show> [in Ukrainian].

- French Library. (n.d.). *Support Our Community Programs*. Retrieved July 28, 2023, from <https://frenchlibrary.org/donations/> [in English].
- General Assembly. (2015, September 25). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* (Resolution No. A/RES/70/1). United Nations. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement> [in English].
- Gerber, B. (2020, October 12). American Library in Paris Centennial Gala. *France Today*. <https://francetoday.com/travel/practical-information/american-library-in-paris-centennial-gala/> [in English].
- Komarynska, L. (2007). Fandreizynh – poniattia pozabiudzhethnoho finansuvannia u bibliotekakh Lvova [Fundraising – the concept of extra-budgetary funding in Lviv libraries]. *Visnyk of the Lviv University. Series Bibliology, Library Studies and Information Technologies*, 2, 140–148 [in Ukrainian].
- Marlowe, L. (2022, November 26). The Dún Laoghaire-born woman raising millions for France's national library. *The Irish Times*. <https://www.irishtimes.com/abroad/2022/11/26/the-dun-laoghaire-born-woman-raising-millions-for-frances-national-library/> [in English].
- Prokopenko, L. S. (2017). Mizhnarodni bibliotechni orhanizatsii yak forma mizhnarodnoho bibliotechnoho spivrobitnytstva [International library organizations as a form of international library cooperation]. In *Mizhnarodna diialnist bibliotek yak skladova yevropeiskoho vyboru derzhavy* [International activities of libraries as a component of the European choice of the state] [Conference proceedings] (pp. 45–48). Odesa National Scientific Library [in Ukrainian].
- Rohalin, Ya. (n.d.). *Shcho take sotsialnyi fandreizynh, abo yak prodaty hromadi uchast u dobrykh spravakh* [What is social fundraising, or how to sell participation in good deeds to the community]. Marketplace. Retrieved August 8, 2023, from <https://cd-platform.org/success-stories/2411-shcho-take-sotsialnyy-fandreizynh-abo-iak-prodaty-hromadi-uchast-u-dobrykh-spravakh> [in Ukrainian].
- Sysova, Yu. (2022a). Bibliotechnyi fandraizynh pid chas viiny: aktualni problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Library fundraising during the war: current problems and ways to solve them]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 30–34. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269786> [in Ukrainian].
- Sysova, Yu. (2022b). Informatsiynyi rynek yak sfera fandreizynhovoii diialnosti bibliotek [Information market as a sphere of libraries' fundraising activities]. *Digital platform: information technologies in sociocultural sphere*, 5(2), 380–386. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270143> [in Ukrainian].
- Ukrainian book without borders*. (n.d.). #bookwithoutborders. Retrieved July 31, 2023, from <https://bookwithoutborders.com/> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1995, January 27). *Pro biblioteki i bibliotechnu spravu* [On libraries and librarianship] (Law No. 32/95-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2010, December 14). *Pro kulturu* [On culture] (Law No. 2778-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2012, July 5). *Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii* [On charity work and charity organizations] (Law No. 5073-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17?#top> [in Ukrainian].

UDC 336.714(100):021.9(477)

Maryna Tsilyna,
PhD in Philological Sciences, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: macilin@ukr.net
ORCID: 0000-0001-5339-5147

MODERN FUNDRAISING IN LIBRARIES OF FOREIGN COUNTRIES

The aim of the article is to find out the specifics of fundraising in libraries of foreign countries, and determine prospects for further implementation of such activities in Ukraine.

Research methods combine a set of general scientific methods of studying problems. In the process of studying professional and profile literature and determining the theoretical basis of scientific research, the survey-analytical method was applied. With help of the systematic method, single foreign practices of library fundraising were analyzed. The use of the induction method made it possible to generalize the studied material and draw conclusions about the implementation of experience of other countries in Ukrainian library institutions. The scientific article is based on the principles of objectivity and integrity.

Scientific novelty consists in defining the main forms and means of modern fundraising interaction in the field of library activity.

Main conclusions. A significant role in fundraising cooperation in the library field is played by well-established ties in the sphere of international culture, as mutual support and fundraising financing strengthen the national base of any state in another country. Various events holding, such as conferences, seminars, concerts and meetings, as well as active involvement of social networks, creation of separate web pages on library websites, effectively contribute to charity. The EU provides many direct and indirect financial opportunities for the development of book collections on its territory. ESIF are the most important source of European indirect funding. In modern Ukraine, the domestic content of book collections is actively integrated into the European space, which, in particular, proves the fundraising activity of “Ukrainian book without borders” and “Librarians of Ukraine and Germany – together to Victory” projects.

We hope that the existing examples of international cooperation in the library industry serve as a model for the implementation of further similar projects on the domestic base, and, at the same time, for the popularization of Ukrainian books abroad. In general, international fundraising in library activities in modern world is a promising investment in future spirituality.

Keywords: European structural and investment funds; fundraising in library activities; the principle of disutility; the principle of charity; the principle of voluntariness.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2023 р.

**БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА
ОСВІТА**

LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION

УДК 001.102+02+930.25]:378.147.091.33-027.22-048.78
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293574

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 ІБАС У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Надія Бачинська,
кандидатка педагогічних наук, професорка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: n.bachynska17@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3912-7108

Метою статті є визначення поетапного удосконалення професійних компетентностей в умовах практики здобувачами першого рівня освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до стандарту та освітньо-професійних програм, розроблених кафедрою інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв.

Методи дослідження базувались як на загальнонаукових, так і спеціальних методах. Застосування аналізу та синтезу дало можливість проаналізувати теоретичне підґрунтя дослідження. Системний і структурно-функціональний методи дозволили всебічно розглянути особливості організації практики на різних освітніх рівнях. Аргументація висновків і наукових положень здійснена із використанням методу узагальнення та контент-аналізу.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні поетапного формування компетентностей в умовах практики здобувачами першого рівня освіти відповідно до Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», а також освітньо-професійних програм «Менеджер бібліотечно-інформаційних систем і технологій», «Документознавець, менеджер органів державної влади та місцевого самоврядування», розроблених на кафедрі інформаційних технологій.

Основні висновки. Перший бакалаврський рівень вищої освіти передбачає опанування здобувачами освітньо-професійної програми, обов'язковою складовою якої є ознайомча, навчальна, виробнича та переддипломна практика. Процес проходження її спрямований на удосконалення, поглиблення та розвиток професійних компетентностей, що формуються під час засвоєння теоретичного матеріалу і практичних занять.

Організація практики на відповідних базах, зокрема в бібліотеках, архівах, інформаційно-аналітичних закладах та інших документально-комунікаційних установах, має ряд переваг та сприяє розвитку інтегральної, загальних та професійних компетентностей.

Ефективність набуття студентом професійних компетентностей залежить від різноманітних факторів, які включають: якість практики, навчальну програму та підтримку керівників, активність здобувача, відповідність практики навчальним цілям, зворотний зв'язок та самооцінку, що, зі свого боку, допомагає майбутнім фахівцям підготуватися до успішної кар'єри, розширює їхні можливості та підвищує впевненість у власних здібностях.

Ключові слова: ознайомча практика; навчальна практика; виробнича практика; переддипломна практика; здобувач освіти; освітньо-професійна програма; стандарт; професійні компетентності; спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

ВСТУП

Практика здобувачів освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (далі – спеціальність 029) є однією з найважливіших складових навчального процесу, що спрямована на розвиток професійних компетентностей у майбутніх фахівців. Сучасні цифрові трансформації в суспільстві інтенсивно впливають на зміст вищої освіти, зумовлюючи необхідність збільшення у ній частки практичної підготовки та забезпечення професійно орієнтованого навчання з метою становлення здобувачів як творчих, ініціативних, самодостатніх особистостей і професіоналів.

Всі види практики – ознайомча, навчальна, виробнича, переддипломна (далі – практика) реалізуються шляхом співпраці кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв із бібліотечно-інформаційними, інформаційно-аналітичними центрами та документно-комунікаційними установами. Завдяки чітко організованій практиці відбувається поглиблення отриманих здобувачами знань із освітніх компонент, що вивчаються, та удосконалення набутих компетентностей.

Нині актуалізується розроблення нових підходів до організації проходження практики здобувачами вищої освіти з метою підготовки конкурентоздатних професіоналів, а також вироблення у них цифрової та медіаграмотності, напрацювання навичок роботи з електронними інформаційними ресурсами, підвищення інтересу до професії, розвитку творчих здібностей та умінь. Вищезазначене потребує вирішення завдань зі створення ефективних організаційних засад проходження практики як невід'ємної компоненти вищої освіти відповідно до сучасних вимог.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

У наукових публікаціях, присвячених проблемі організації практики здобувачів освіти, окреслюються різні підходи до її змісту, організації, оцінки результатів та ролі у підготовці професіоналів. У наукових працях із цієї тематики підкреслюється необхідність набуття освітою інноваційного характеру та підвищення практичності знань, відзначається роль науково-педагогічних працівників та доцільність їх неперервної професійної освіти (Зязюн, 2000). Проблемні питання практичної підготовки та шляхи вдосконалення її організаційних засад досліджували М. Васирина та В. Майборода (2010). Професіоналізація студентів проаналізована О. Бутиліною та А. Кудринською (2015), автори звернули увагу на модифікацію практичної підготовки у відповідності до динамічних змін, які відбуваються у суспільстві, оволодіння студентами вміннями та навичками прийняття рішень у найрізноманітніших ситуаціях невизначеності та суперечностей. Мотивацію та стимулювання здобувачів освіти до навчання запропоновано А. Коноваленко (2007), яка наголосила на необхідності зосередження уваги з результатів практики на процесі її проходження шляхом зміни вимог до змісту звіту та запровадження чіткого контролю за студентами з боку керівників.

Р. Лісна і В. Тригуб (2012) визначили специфіку формування та поняття «професійна компетенція» як комплекс знань, умінь і навичок, що здобуваються в процесі практики. Слушною є думка Л. Рябовол (2019), яка зазначає, що практика студентів на виробництві не тільки допомагає набутти необхідних знань, умінь та навичок, а сприяє формуванню мотивації до навчання, оскільки студенти зму-

шені знаходити шляхи вирішення реальних проблем, що виникають у процесі роботи бази практики. Вплив виробничої практики на формування професійних компетентностей майбутнього фахівця, а також зарубіжний досвід у цій сфері проаналізовано Д. Колтишевою (2019) та О. Жук (2013).

Аналіз представлених та інших робіт свідчить про те, що в науковому дискурсі проблема організації та проходження практики на першому освітньому (бакалаврському) рівні підготовки здобувачів освіти є предметом уваги дослідників різних галузей знань.

Зміст, особливості організації практики здобувачів освіти спеціальності 029 проаналізовано в наукових розвідках В. Бабича, Н. Бачинської, І. Гузій, І. Давидової, Г. Ермолаєвої, Л. Прокопенко, З. Свєрдлик, С. Шуляк та ін.

Зокрема, у своїх статтях, виступах на наукових конференціях В. Бабич наголошував, що підготувати висококваліфікованих фахівців можливо лише спільними зусиллями факультету та провідних установ бібліотечно-інформаційної галузі. З метою наближення навчального процесу до умов і потреб виробництва, підвищення якості навчального процесу на факультеті слід розвивати творчі зв'язки, укладати угоди з бібліотеками та установами щодо співпраці у підготовці майбутніх фахівців (Бабич, 1991). Зміни у підходах до організації практики окреслила І. Давидова (2004).

В наукових публікаціях останніх років розкриваються проблеми, які виникають під час проходження різних видів практики (Прокопенко, 2018, 2019а, 2019б), вплив практики на формування професійних компетентностей (Свєрдлик, 2017), особливості набуття знань, умінь та навичок (Гузій, 2020). Проходження практики на базі бібліотек і визначення переваг побудови тісних взаємозв'язків бібліотек та університету для підвищення ефективності освітнього процесу розкрила С. Шуляк (2021).

Становлення студента як професіонала під час проходження виробничої практики визначила Н. Бачинська (2022), акцентуючи увагу на її ролі у професіоналізації – процесі становлення фахівця, невід'ємною частиною якої є бачення своєї професії у тісному взаємозв'язку з багатьма соціальними складниками, знання вимог до професії, усвідомлення її змісту, швидка орієнтація серед виробничих завдань та здатність їх вирішувати в суспільних мінливих умовах. Авторка наголосила: «практика як структурна складова освітньо-професійного простору ЗВО відповідає початковому етапу професіоналізації і є процесом залучення особистості до професійної діяльності та вдосконалення в одному з її напрямів, є засобом адаптації студентів до професійної діяльності, сприяє розвитку професійної культури, інноваційності професійної діяльності, освоєнню професійних цінностей, ідентифікації поведінки з нормами професійної етики» (Бачинська, 2023).

Таким чином, нами визначено, що науковий доробок у сфері проходження практики здобувачами освіти у різних галузях є значним, проте організація та проведення практики спеціальності 029, її специфіка на сьогодні мало досліджені, що обумовлює необхідність проведення подальшого вивчення особливостей, організаційних засад і її ролі у формуванні професійних компетентностей майбутнього фахівця.

У процесі дослідження було проаналізовано наукові праці, нормативно-правові акти, які регулюють питання організації практики здобувачів, а також локальні нормативні акти Київського національного університету культури і мистецтв (далі – КНУКіМ).

Метою статті є визначення поетапного поглиблення професійних компетентностей в умовах практики здобувачами першого рівня освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до стандарту та освітньо-професійних програм, розроблених кафедрою інформаційних технологій КНУКіМ.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При підготовці цієї статті використовувались як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Застосування методу аналізу та синтезу дало можливість проаналізувати стан наукової розробленості проблеми організації практики здобувачів освіти та узагальнити джерельну базу дослідження. Системний і структурно-функціональний методи дозволили всебічно розглянути особливості організації практики здобувачів освіти. Метод прогнозування дав змогу окреслити шляхи удосконалення організаційних засад проходження практики. Аргументація висновків і наукових положень здійснена із застосуванням методу узагальнення та контент-аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Практика є важливою складовою набуття професійних вмінь і навичок здобувачами освіти, оскільки надає їм можливість поглиблювати, перевіряти та використовувати набуті теоретичні знання, практичний досвід і поетапно здійснювати входження в професію.

Установи культури, документно-комунікаційні та інформаційно-комунікаційні заклади, що є базами практики у співпраці із закладами вищої освіти, мають спільний інтерес щодо якісної та ефективної організації підготовки майбутніх фахівців, адже шляхом об'єднання навчальних цілей і потреб баз практики можна забезпечити результативну підготовку здобувачів освіти, мотивувати їх удосконалювати свої знання, набувати досвід та розвивати інтерес до обраної професії.

Визначаючи бази практики за спеціальністю 029, відповідно до освітньо-професійних програм, за якими здійснюється підготовка фахівців, керівництво кафедри інформаційних технологій КНУКіМ укладає угоди з тими установами та закладами, які є потенційними роботодавцями і входять у число стейкхолдерів освітньо-професійної програми. Як правило, це бібліотечно-інформаційні, інформаційно-аналітичні центри, документно-комунікаційні установи. Зауважимо на основних моментах проходження практики на відповідній базі:

- по-перше, здобувачі мають змогу використовувати свої теоретичні знання у виробничих ситуаціях, що допомагає усвідомити їх практичне застосування;
- по-друге, практиканти отримують можливість розвивати свої професійні та комунікаційні навички (робота в команді, розв'язання виробничих проблем), що сприяє їхній підготовці до майбутньої професійної кар'єри;
- по-третє, відбувається знайомство із фахівцями галузі, є можливість встановлювати контакти та створювати мережу професійних зв'язків;
- по-четверте, практика дозволяє отримати реалістичне уявлення про обрану професію, ознайомитись із повсякденною роботою у цій галузі, її викликами та можливостями.

Отже, база практики виступає основою для удосконалення та розвитку професійних компетентностей як інтегральних, загальних, так і спеціальних, які формуються

у здобувачів під час вивчення компонент освітньо-професійної програми, що значно підвищує конкурентоспроможність майбутнього фахівця на ринку праці.

Перелік професійних компетентностей, які має набути здобувач, визначені робочими програмами кожного окремого виду практики відповідно до освітньо-професійної програми та базується на стандартах вищої освіти.

Так, стандартами вищої освіти за спеціальністю 029 першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 № 1378, визначено інтегральну, загальні та спеціальні компетентності (Міністерство освіти і науки України, 2018).

Зокрема, інтегральна компетентність передбачає «здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів інформаційної, бібліотечної та архівної справи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов» (Міністерство освіти і науки України, 2018).

До загальних компетентностей відносяться: здібність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; знання і розуміння предметної області та професійної діяльності; вміння спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, а також іноземною мовою; навички використання інформаційних і комунікативних технологій; ініціативність у пошуку, опрацюванні та аналізі інформації з різних джерел; спроможність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; можливість працювати в команді; майстерність спілкування із представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності); бажання реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свободи людини і громадянина в Україні; здатність зберігати та примножувати моральні, культурні наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (Міністерство освіти і науки України, 2018).

Інтегральна та загальні компетентності, які визначені Стандартом, здобуваються та закріплюються під час проходження всіх видів практики, як-от ознайомча, навчальна, виробнича та переддипломна. Щодо спеціальних компетентностей, то їх формування відбувається під час вивчення компонент освітньо-професійної програми, практика ж слугує їх засвоєнню, удосконаленню та поглибленню.

Як приклад наведемо удосконалення компетентностей згідно з освітньо-професійними програмами: «Менеджер бібліотечно-інформаційних систем і технологій», «Документознавець, менеджер органів державної влади та місцевого самоврядування». Зокрема, під час ознайомчої практики на першому курсі здобувачі знайомляться з діяльністю бази практики, при цьому закріплюють знання освітніх компонент, передбачених в ОПП першого року навчання, а саме: «Вступ до фаху», «Бібліотекознавство», «Інформаційні системи, технології та мережі» та інші. Метою ознайомчої практики здобувачів I курсу є знайомство з історією підприємства, організації, закладу, його структурою і основними видами діяльності.

Результатом – усвідомлення майбутньої сфери діяльності, вдосконалення та розширення отриманих теоретичних знань із загальних та спеціальних дисциплін; збільшення мотивації студентів до навчання (Вчена рада Київського національного університету культури і мистецтв, 2019).

Метою навчальної практики, яку проходять студенти на другому курсі, є підготовка здобувачів до майбутньої роботи шляхом набуття професійних знань та практичних вмінь, напрацювання навичок самостійно приймати рішення під час виконання робочих завдань. Зміст навчальної практики включає виконання практикантами різного виду робіт, серед яких: ознайомлення студентів з основними напрямками діяльності та структурою бази практики, з'ясування специфіки роботи її підрозділів; вивчення методів та технологій опрацювання та зберігання документів; оволодіння навичками ведення документації.

В процесі навчальної практики компетентності, сформовані під час лекційних та практичних занять освітніх компонент «АСОД», «Стандартизація та сертифікація за фаховим спрямуванням», «Автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи», «Документні ресурси бібліотек», «Нормативне забезпечення діяльності діловодних і архівних служб», «Практикум роботи з документами», «Теорія і практика референтської діяльності», удосконалюються, поглиблюються, розвиваються у відділах національних, державних, обласних універсальних, міських публічних бібліотек, таких як каталогізування, лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових систем, інформаційних технологій, формування документних ресурсів та ін. Серед спеціальних компетентностей, що зазначені у Стандарті, під час навчальної практики удосконалюються ті, які відповідають діяльності відділів, де проходять практику здобувачі, а саме: здатність здійснювати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, розповсюдження та надання в користування інформації та знань у будь-яких форматах; вміння використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту та носіїв; спроможність використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології, програмне забезпечення, мережеві та мобільні технології для вирішення професійних завдань; здібність аналізувати закономірності розвитку, документно-інформаційних потоків та масивів як штучно створеної підсистеми соціальних комунікацій; можливість використовувати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, організувати електронні бібліотеки та архіви (Міністерство освіти і науки України, 2018).

Метою виробничої практики, яка здійснюється на третьому курсі, є формування у здобувачів професійних навичок, умінь приймати самостійні рішення на конкретній ділянці роботи в реальних виробничих умовах при виконанні обов'язків, властивих їх майбутній професії, організаційно-управлінській і суспільній діяльності. Реалізуються поставлені перед практикою цілі шляхом самостійного вивчення діяльності організацій, підприємств і установ. Завданням виробничої практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення циклу дисциплін (Вчена рада Київського національного університету культури і мистецтв, 2019).

Проходячи виробничу практику, здобувачі працюють у відділах довідково-інформаційного обслуговування, документів іноземними мовами, електронної бібліотеки, обслуговування користувачів, соціально-культурної діяльності, чи-

тальних залах, науково-бібліографічному тощо, закріплюючи знання з таких компонент, як «Інформаційний сервіс», «Бібліографічна діяльність», «Інформаційно-аналітична діяльність», «Дистантне бібліотечне обслуговування», «Електронне урядування та електронна демократія», «Електронний документообіг», «Теорія і практика архівної справи», «Спеціальні системи документації» та інших. Вони удосконалюють сформовані компетентності, серед яких першочерговими є: вміння підтримувати ділову комунікацію з усіма суб'єктами інформаційного ринку, користувачами, партнерами, органами влади та управління, засобами масової інформації; здатність впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг, підвищення якості інформаційного обслуговування користувачів інформаційних, бібліотечних та архівних установ; здібність проєктувати та створювати документно-інформаційні ресурси, продукти та послуги; спроможність опанувати і використовувати технології електронного урядування та електронного документообігу.

На четвертому, завершальному курсі бакалаврату практика здебільшого відбувається у відділах бібліотек, діяльність яких пов'язана із функціями управління, науково-дослідною та методичною роботою. Здобувачі удосконалюють знання з таких компонент, як «Менеджмент бібліотечно-інформаційної діяльності», «Адвокація в галузі бібліотекознавства», «Консервація і збереження документів», «Інформаційний супровід державної політики», «Реклама інформаційних ресурсів», «Електронні бібліотеки», «Інформаційний консалтинг», «Інформаційний моніторинг», «Електронні послуги, в тому числі електронне адміністрування» та інших. При цьому вони розвивають наступні компетентності: здатність створювати чітку, стислу та точну управлінську документацію відповідно до чинних стандартів; вміння використовувати PR та інші прикладні соціокомунікаційні технології в умовах сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури; здібність адмініструвати соціальні мережі, електронні бібліотеки та архіви; спроможність створювати, наповнювати та забезпечувати функціонування веб-сайтів та веб-спільнот у мережі інтернет.

Протягом навчання на бакалавраті та під час проходження всіх видів практики для здобувачів є компетентності, які вони удосконалюють та поглиблюють із року в рік, серед яких ми виокремлюємо: здібність до подальшого навчання з високим рівнем автономності, постійного підвищення рівня інформаційної культури; вміння опанувати та застосовувати технології системного аналізу інформаційної діяльності.

Таким чином, набуття професійних компетентностей у процесі навчання та проходження практики за спеціальністю 029, що зазначені Стандартом, повною мірою опановуються та удосконалюються майбутніми фахівцями.

Водночас ми погоджуємось із думкою О. Матвієнко та М. Цивіна (2017), які зауважили, що існуючі стандарти не можуть охопити всі важливі вимоги до фахівця, і, незважаючи на те, що на сьогодні виникають нові ролі інформаційних фахівців, у зазначених документах вони не відображаються, а сформульований перелік вмінь є недостатнім. Адже його, на нашу думку, можна розширювати, удосконалювати відповідно до трансформації та модернізації інформаційних закладів, до прикладу надвичайно важливим є вміння взаємодіяти з різними категоріями користувачів.

Важливість формування комунікативних здібностей у здобувачів також підтверджує соціологічне онлайн-опитування в межах освітньо-наукового проєк-

ту «Випускник очима роботодавця», проведене кафедрою цифрових комунікацій та інформаційних досліджень Харківської державної академії культури (ХДАК), в якому доведено, що в сучасному суспільстві особливого значення набувають комунікація, спілкування, домовленості між людьми, взаємоповага, взаємодовіра. Це особливо важливо для випускників спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», які мають професійно комунікувати у фаховому і соціальному середовищах. Освітня діяльність стає загальним майданчиком для розвитку і здобувачів, і викладачів, і роботодавців на базі їхніх спільних зусиль, а професійна діяльність – простором, у якому поглиблюється комунікативна взаємодія молодих спеціалістів і роботодавців, котрі обопільно потребують особистісного і професійного зростання впродовж усього життя (Кушнарєнко & Соляник, 2023).

Одним із важливих завдань, яке стосується як особливостей проходження практики, так і навчання в цілому, є погодження професійних компетентностей, відображених в освітньо-професійних програмах із потенційними роботодавцями, які сьогодні, як зазначають Н. Кушнарєнко і А. Соляник (2023), перетворюються з пасивних споглядачів на активних учасників (стейкхолдерів) освітнього процесу, залишаючи за собою функцію оцінювання ступеня сформованості загальних і професійних компетенцій випускників.

Як зазначає О. Ющенко та В. Базар (2019), існують також дискусії щодо переліку необхідних навчальних дисциплін для підготовки фахівців спеціальності 029 та наявності чи відсутності доцільності зробити його єдиним та обов'язковим для всіх закладів вищої освіти. Виходячи із дослідження особливостей набуття професійних компетентностей здобувачами цієї спеціальності, проведеного спеціалістами, можна зробити висновок, що доцільно запроваджувати ті освітні компоненти, зміст яких відповідає вимогам сучасного ринку праці, до знань, умінь і навичок фахівця інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

При організації всіх видів практики для ефективного їх проходження з метою удосконалення, поглиблення та розвитку професійних компетентностей, керівники практики від кафедри із залученням керівників від баз-практики прагнуть до її якісної організації, що супроводжується робочою програмою та іншими нормативними документами, завдання в яких відповідають освітнім компонентам ОПП, процесу та діяльності структурних підрозділів бази практики, активізують та стимулюють здобувачів до активної участі у практиці, підтримують зворотний зв'язок із практикантами, а саме:

– *якість практики*, якщо здобувач бере активну участь у розв'язанні виробничих завдань, працює над реальними проектами під керівництвом досвідчених фахівців, це сприяє кращому розвитку його професійних компетентностей, що є свідченням якісної організації практики;

– *програма практики та підтримка керівників*, існування структурованої програми практики, спрямованої на розвиток певних компетентностей, може значно покращити її ефективність. Крім того, наявність компетентних керівників, які надають здобувачам кваліфіковані консультації, також важлива у засвоєнні необхідних знань і навичок;

– *активна участь здобувача*. Здобувач повинен бути активним, зацікавленим і виявляти ініціативу під час виконання завдань та здобуття знань. Чим активні-

ше здобувач залучається до практики, тим більше можливостей він має для набуття компетентностей;

– *відповідність практики навчальним цілям.* Практика повинна бути налаштована таким чином, щоб допомогти здобувачам розвивати певні компетентності, які є необхідними для їхньої майбутньої кар'єри. Якщо практика не відповідає навчальним цілям, вона може бути менш ефективною;

– *зворотний зв'язок від керівників та самооцінка.* Регулярний зворотний зв'язок від керівників та спостереження за власним прогресом можуть допомогти здобувачам усвідомити свої сильні та слабкі сторони. Це дає можливість сконцентруватися на поліпшенні навичок та продуктивно використовувати свій час у процесі практики.

Вбачається доцільним зобов'язати студентів у письмових звітах про практику висвітлювати проблеми, з якими вони стикаються, оскільки це допоможе відображати, аналізувати і вирішувати конкретні проблеми, удосконалювати навички та отримувати підтримку і зворотний зв'язок.

ВИСНОВКИ

Перший бакалаврський рівень вищої освіти передбачає опанування здобувачами освітньо-професійної програми, обов'язковою складовою якої є ознайомча, навчальна, виробнича та переддипломна практика. Процес проходження її спрямований на удосконалення, поглиблення і розвиток професійних компетентностей, що формуються під час засвоєння теоретичного матеріалу та практичних занять.

Організація практики на відповідних базах, зокрема в бібліотеках, архівах, інформаційно-аналітичних закладах та інших документально-комунікаційних установах, має ряд переваг, сприяє розвитку інтегральної компетенції, яка спрямовує на розв'язання складних спеціалізованих завдань і практичних проблем у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, загальних компетентностей. Серед них можливість розвивати свої професійні навички, зокрема, комунікацію, роботу в команді, креативне мислення, вміння вирішувати проблеми, можливість використання теоретичних знань у реальних ситуаціях, знайомство з фахівцями своєї галузі, отримання чіткого уявлення про обрану професію тощо. У процесі розвитку спеціальних компетенцій поглиблюються здатність до аналізу та систематизації інформації, вміння працювати з документами, використовувати інформаційні технології, комунікаційні та організаційні навички, здібність орієнтуватись на користувача, працювати в команді, опанування знанням професійної етики, навичок критичного мислення та розв'язання конкретних завдань.

Ефективність набуття студентом професійних компетентностей залежить від різноманітних факторів, які включають: якість практики, навчальну програму, підтримку керівників, активність здобувача, відповідність практики навчальним цілям, зворотний зв'язок та самооцінку, що, зі свого боку, допомагає майбутнім фахівцям підготуватися до успішної кар'єри, розширює їхні можливості та підвищує впевненість у власних здібностях.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бабич, В. С. (1991). Удосконалення практичної підготовки майбутніх спеціалістів – спільна турбота інституту і бібліотек. В *Сучасний читач і бібліотека* (с. 89–93). Державна бібліотека України.
- Бачинська, Н. (2022). Концептуальні основи розвитку спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український інформаційний простір*, 2(10), 280–292. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.270016>
- Бачинська, Н. (2023). Практична підготовка студентів як складова освітньо-професійного простору закладу вищої освіти: традиції та інновації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 79–85. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276772>
- Бутиліна, О. В., & Кудринська, А. І. (2015). Навчальна практика як чинник професіоналізації студентів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 1(68), 182–190.
- Василина, М., & Майборода, В. (2010). Актуальні проблеми практичної підготовки студентів вищої школи України. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 2, 233–237.
- Вчена рада Київського національного університету культури і мистецтв. (2019, 29 березня). *Положення про проведення практики студентів і аспірантів Київського національного університету культури і мистецтв* (Протокол № 48). Київський національний університет культури і мистецтв. https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/norm_documents/polozhennya_pro_provedenya_praktiki.pdf
- Гузій, І. С. (2020). *Інтегративний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи* [Дисертація доктора філософії, Національний університет «Львівська політехніка»].
- Давидова, І. О. (2004, 25–26 травня). Бібліотечна освіта: зміна моделей підготовки фахівців. В *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики* [Матеріали конференції] (с. 194–196). Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв.
- Жук, О. І. (2013). Професійна підготовка інженерів у США: традиції та інновації. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 2, 83–87.
- Зязюн, І. А. (Ред.). (2000). *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* [Монографія]. Віпол.
- Колтишева, Д. С. (2019). Зарубіжний досвід інтеграції виробничої практики у навчання. *Гуманітарний корпус*, 29, 55–56.
- Коноваленко, А. С. (2007). Проблеми мотивації студентів при проходженні виробничої практики в умовах формування економіки, заснованої на знаннях. В *Стратегії розвитку України в глобальній середі* [Матеріали конференції] (с. 88–90). <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/5582/1/0088-52-54.pdf>
- Кушнарченко, Н. М., & Соляник, А. А. (2023). Вектори розвитку ефективної співпраці освітян та працедавців у системі підготовки бібліотечних фахівців. *Вісник Харківської державної академії культури*, 63, 72–87. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.05>
- Лісна, Р. П., & Тригуб, В. О. (2012). Формування професійної компетенції у процесі практичного навчання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2(13), 330–334.
- Матвієнко, О., & Цивін, М. (2017). Проблеми професійного спрямування за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Вісник Книжкової палати*, 11, 29–33.
- Міністерство освіти і науки України. (2018, 12 грудня). *Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти* (Наказ № 1378). <https://mon.gov.ua/storage/>

- app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029-Inform.bibliot. ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf
- Прокопенко, Л. І. (2018, 30 листопада). Бібліотека як сучасна освітня платформа у практичній підготовці фахівців бібліотечно-інформаційної сфери. В *Бібліотека: місце традицій, простір інновацій* [Матеріали круглого столу] (с. 77–79). Видавничий центр КНУКіМ.
- Прокопенко, Л. І. (2019а). Ознайомча практика студентів кафедри інформаційних технологій як запорука професійного становлення майбутніх фахівців бібліотечної галузі. В *Стан та перспективи розвитку культурологічної науки* [Матеріали конференції] (с. 134–136). Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв. <http://libs.mfkukim.mk.ua/jspui/handle/123456789/1303>
- Прокопенко, Л. І. (2019b, 16–18 травня). Навчальна практика студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» як чинник формування інтересу до бібліотечно-інформаційної галузі. В *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* [Матеріали конференції] (с. 135–136). Видавництво Ліра-К.
- Рябовол, Л. Т. (2019). Професійна підготовка фахівців у закладах вищої освіти: деякі загальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*, 5, 307–313. <https://doi.org/10.33251/2522-1477-2019-5-307-313>
- Свердлик, З. М. (2017). Практикоорієнтоване викладання дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність» як спосіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 18–25.
- Шуляк, С. О. (2021, 17 листопада). Інтеграція теорії та практики як сегмент модернізації вищої бібліотечної освіти (на прикладі роботи ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»). В *Стан та перспективи розвитку культурологічної науки* [Матеріали конференції] (с. 41–43). Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв.
- Ющенко, Л. О., & Базар, В. О. (2019). Формування професійних компетентностей фахівців спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у ЗВО I-II рівнів акредитації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 84–90. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2019.189855>

REFERENCES

- Academic Council of the Kyiv National University of Culture and Arts. (2019, March 29). *Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv i aspirantiv Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv* [Regulations on the practice of students and postgraduate students of the Kyiv National University of Culture and Arts] (Protocol No. 48). Kyiv National University of Culture and Arts. https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/norm_documents/polozhennya_pro_provedenya_praktiki.pdf [in Ukrainian].
- Babych, V. S. (1991). Udoskonalennia praktychnoi pidhotovky maibutnix spetsialistiv – spilna turbota instytutu i bibliotek [Improvement of practical training of future specialists – a common concern of the institute and libraries]. In *Suchasnyi chytach i biblioteka* [Modern reader and library] (pp. 89–93). State Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Bachynska, N. (2022). Kontseptualni osnovy rozvytku spetsialnosti "Informatsiina, bibliotечna ta arkhivna sprava" [Conceptual foundations of the specialty "Information, library and archival affairs"]. *Ukrainian Information Space*, 2(10), 280–292. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.270016> [in Ukrainian].
- Bachynska, N. (2023). Praktychna pidhotovka studentiv yak skladova osvitno-profesiinoho prostoru zakladu vyshchoi osvity: tradytsii ta innovatsii [Practical training of students

- as a component of the educational and professional space of the Institution of higher education: traditions and innovations]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 79–85. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276772> [in Ukrainian].
- Butylina, O. V., & Kudrynska, A. I. (2015). Navchalna praktyka yak chynnyk profesionalizatsii studentiv [Educational practice as a factor of students' professionalization]. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 1(68), 182–190 [in Ukrainian].
- Davydova, I. O. (2004, May 25–26). Bibliotekna osvita: zmina modelei pidhotovky fakhivtsiv [Library education: changing models of specialist training]. In *Dokumentoznavstvo. Bibliotekoznavstvo. Informatsiina diialnist: problemy nauky, osvity, praktyky* [Documentary studies. Library science. Information activity: problems of science, education, practice] [Conference proceedings] (pp. 194–196). State Academy of Culture and Arts Management [in Ukrainian].
- Huzii, I. S. (2020). *Intehratyvnyi pidkhid do profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv informatsiinoi, biblioteknoi ta arkhivnoi spravy* [An integrative approach to the professional training of future specialists in information, library and archival affairs] [Doctoral Dissertation, Lviv Polytechnic National University] [in Ukrainian].
- Koltysheva, D. S. (2019). Zarubizhnyi dosvid intehratsii vyrobnychoi praktyky u navchannia [Foreign experience of integration of production practice in education]. *Humanitarian Corpus*, 29, 55–56 [in Ukrainian].
- Konovalenko, A. S. (2007). Problemy motyvatsii studentiv pry prokhozheni vyrobnychoi praktyky v umovakh formuvannia ekonomiky, zasnovanoi na znanniakh [Problems of motivating students during industrial practice in the conditions of the formation of a knowledge-based economy]. In *Strategii razvitiia Ukrainy v globalnoi srede* [Strategies for the development of Ukraine in a global environment] [Conference proceedings] (pp. 88–90). <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/5582/1/0088-52-54.pdf> [in Ukrainian].
- Kushnarenko, N. M., & Solianyuk, A. A. (2023). Vektory rozvytku efektyvnoi spivpratsi osvitan ta pratsedavtsiv u systemi pidhotovky biblioteknykh fakhivtsiv [Development vectors of effective cooperation between education field workers and employers in the training system of library specialists]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 63, 72–87. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.05> [in Ukrainian].
- Lisna, R. P., & Tryhub, V. O. (2012). Formuvannia profesiinoi kompetentsii u protsesi praktychnoho navchannia [Formation of professional competence in the process of practical training]. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(13), 330–334 [in Ukrainian].
- Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2017). Problemy profesiinoho spriamuvannia za spetsialnistiu "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava" [Problems of professional orientation in the speciality "Information, Library and Archival Affairs"]. *Bulletin of the Book Chamber*, 11, 29–33 [in Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018, December 12). *Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 029 "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava" dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity* [On approval of the standard of higher education in the speciality 029 "Information, Library and Archival Affairs" for the first (bachelor's) level of higher education] (Order No. 1378). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029-Inform.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf> [in Ukrainian].
- Prokopenko, L. I. (2018, November 30). Biblioteka yak suchasna osvitnia platforma u praktychnii pidhotovtsi fakhivtsiv bibliotekno-informatsiinoi sfery [The library as a modern educational platform in the practical training of library and information specialists]. In *Biblioteka: mistse tradytzii, prostir innovatsii* [Library: a place of tradition, a space for innovation] [Roundtable materials] (pp. 77–79). KNUCA Publishing Centre [in Ukrainian].
- Prokopenko, L. I. (2019a). Oznaiomcha praktyka studentiv kafedry informatsiinykh tekhnolohii yak zaporuka profesiinoho stanovlennia maibutnikh fakhivtsiv biblioteknoi haluzi

- [Introductory practice of students of the Department of Information Technology as a guarantee of professional development of future specialists in the library industry]. In *Stan ta perspektyvy rozvytku kulturolohichnoi nauky* [The state and prospects of development of cultural studies] [Conference proceedings] (pp. 134–136). Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts. <http://libs.mfknukim.mk.ua/jspui/handle/123456789/1303> [in Ukrainian].
- Prokopenko, L. I. (2019b, May 16–18). Navchalna praktyka studentiv spetsialnosti 029 "Informatsiina, biblioteczna ta arkhivna sprava" yak chynnyk formuvannia interesu do bibliotечно-informatsiinoi haluzi [Educational practice of students of specialty 029 "Information, library and archival work" as a factor in the formation of interest in the library and information field]. In *Informatsiia, komunikatsiia ta upravlinnia znanniamy v hlobalizovanomu sviti* [Information, communication and knowledge management in a globalized world] [Conference proceedings] (pp. 135–136). Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Riabovol, L. T. (2019). Profesiina pidhotovka fakhivtsiv u zakladakh vyshchoi osvity: deaki zahalni problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Professional training of specialists in higher education institutions: some general problems and ways of their solution]. *Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences*, 5, 307–313. <https://doi.org/10.33251/2522-1477-2019-5-307-313> [in Ukrainian].
- Shuliak, S. O. (2021, November 17). Intehratsiia teorii ta praktyky yak sehment modernizatsii vyshchoi bibliotечноi osvity (na prykladi roboty VP "Mykolaivska filiiia Kyivskoho natsionalnogo universytetu kultury i mystetstv") [Integration of theory and practice as a segment of the modernization of higher library education (on the example of the work of the VP "Mykolaiv Branch of the Kyiv National University of Culture and Arts")]. In *Stan ta perspektyvy rozvytku kulturolohichnoi nauky* [The state and prospects of the development of cultural science] [Conference proceedings] (pp. 41–43). Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].
- Sverdlyk, Z. M. (2017). Praktykooiientovane vykladannia dystsypliny "Informatsiino-analitychna diialnist" yak sposib formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z informatsiinoi, bibliotечноi ta arkhivnoi spravy [Practice-oriented teaching of the academic discipline "Informational and analytical activity" as a way of forming professional competence of future specialists in information, library and archival studies]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 18–25 [in Ukrainian].
- Vasylyna, M., & Maiboroda, V. (2010). Aktualni problemy praktychnoi pidhotovky studentiv vyshchoi shkoly Ukrainy [Actual problems of practical training of students of higher education in Ukraine]. *Problems of Modern Teacher Training*, 2, 233–237 [in Ukrainian].
- Yushchenko, L. O., & Bazar, V. O. (2019). Formuvannia profesiinykh kompetentnosti fakhivtsiv spetsialnosti "Informatsiina, biblioteczna ta arkhivna sprava" u ZVO I-II rivniv akredytatsii [Formation of professional competences of specialists in "Information, library and archive studies" in hei of i-ii levels of accreditation]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 84–90. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2019.189855> [in Ukrainian].
- Zhuk, O. I. (2013). Profesiina pidhotovka inzheneriv u SSHa: tradytsii ta innovatsii [Professional training of engineers in higher educational system of the USA: traditions and innovations]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu "Ukraina"*, 2, 83–87 [in Ukrainian].
- Ziazium, I. A. (Ed.). (2000). *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy* [Continuous professional education: problems, searches, prospects] [Monograph]. Vipol [in Ukrainian].

UDC 001.102+02+930.25]:378.147.091.33-027.22-048.78

Nadiia Bachynska,
PhD in Pedagogical Sciences, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: n.bachynska17@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3912-7108

IMPROVING THE PROFESSIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS OF THE SPECIALTY 029 IBAS (ILAS) IN THE PROCESS OF PRACTICE PERFORMING

The aim of the article is to determine step-by-step improving the professional competences of the first education level students in specialty 029 “Information, Library and Archival Studies” in conditions of the practice process, and in accordance with the standard, educational and professional programs elaborated by the Department of Information Technologies at Kyiv National University of Culture and Arts (KNUKIM/KNUCA).

Research methods are based on both general scientific methods and special ones. The use of analysis and synthesis makes it possible to analyze the theoretical research foundation. Systemic and structural-functional methods make it possible to comprehensively study the peculiarities of the practice organization at different educational levels. Argumentation of conclusions and scientific ideas is carried out using the method of generalization and content analysis.

The scientific novelty consists in substantiating the step-by-step competences formation in practice conditions by students of the first education level, in accordance with the Standard of Higher Education of Ukraine: the first level (a Bachelor’s degree), a field of study 02 Culture and Art, specialty 029 “Information, Library and Archival Studies”, as well as educational and professional programs developed at the Department of Information Technologies, namely, “Manager of Library and Information Systems and Technologies”, “Documentation Science Specialist, Manager of State and Local Authorities”.

Main conclusions. The first Bachelor’s degree of higher education requires students to master an educational and professional program. A mandatory component of this program is introductory, educational, productional and pre-diploma practice. The process of practice performing is aimed at improving, deepening and developing professional competencies that are formed during the assimilation of theoretical material and practical classes.

The organization of practice in appropriate bases, particularly, in libraries, archives, information and analytical institutions, and other documentary and communication establishments has a number of advantages, contributes to the development of integral, general and professional competences.

The effectiveness of the students’ acquisition of professional competencies depends on a variety of factors, which include these ones: the quality of practice, the training program and the tutors’ support, the students’ activity, the relevance of practice to educational goals, feedback and self-evaluation, which, in turn, help future specialists to prepare for a successful career, expand their opportunities, and increase confidence in their own abilities.

Keywords: introductory practice; educational practice; productional practice; pre-diploma practice; education seeker; educational and professional program; standard; professional competencies; specialty 029 “Information, Library and Archival Studies”.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2023 р.

УДК 378:[02+930.25]:378.4(477.411)КНУКиМ
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293577

**ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ
ОСВІТНЬОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«ІНФОРМАЦІЙНА,
БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА
СПРАВА» У КИЇВСЬКОМУ
НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ КУЛЬТУРИ
І МИСТЕЦТВ**

Оксана Матвієнко,
докторка педагогічних наук, професорка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: oxmix2017@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5772-848X

Михайло Цивін,
кандидат технічних наук, доцент,
Міжрегіональна академія управління персоналом
(Київ, Україна)
e-mail: tsyvin2012@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0312-5805

Світлана Хруц,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: svektor.ua@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9349-7762

Мета статті – на основі семантичного аналізу документального потоку наукових публікацій, тематично присвячених сфері бібліотечної і документно-інформаційної діяльності та підготовці фахівців відповідного профілю, виконати аналіз змістових аспектів наукових розвідок як основоположних ідей, покладених в основу формування науково-педагогічної школи освітньої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському національному університеті культури і мистецтв.

Методи дослідження – загальнонаукові методи пізнання (аналізу, синтезу, абстрагування). У дослідженні використано метод групування публікацій за певними ознаками, що дало змогу зробити висновки щодо особливостей кожної групи; застосовано системний підхід до розгляду функціонування освітньої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» як педагогічної системи.

Наукова новизна полягає у тому, що виділено актуальні кластери досліджень у науково-дослідній програмі освітньої спеціальності ІБАС у КНУКиМ, які концептуально окреслюють необхідні напрями наукового пошуку та подальшого системного формування науково-педагогічної школи підготовки фахівців документно-інформаційного профілю.

Основні висновки. Необхідною умовою функціонування науково-педагогічної школи освітньої спеціальності, її системоутворюючим чинником є науково-дослідна програма, яка визначається змістом освітньої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до чинного стандарту.

Кластери досліджень у науково-дослідній програмі формування науково-освітньої школи спеціальності ІБАС представлені у таких аспектах:

- виявлення теоретико-методологічних основ розвитку бібліотечної, документознавчої та архівної освіти;
- обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку інноваційних освітньо-професійних програм;

- розвиток предметного поля діяльності фахівця за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
 - наукові концепції, методики, підходи як складові конструювання системи предметних знань у освітній компоненті;
 - теоретико-методологічне обґрунтування змісту та методики викладання освітніх компонент навчального плану.
- Ключові слова.* науково-педагогічна школа; освітня спеціальність; бібліотечна, документознавча, архівна освіта; інноваційні освітньо-професійні програми.

ВСТУП

Із початку введення спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС) у 2015 р. її розвиток характеризувався низкою суперечностей, зокрема, між пропонованою структурою, що поєднала у собі різні освітні спеціальності та професії майбутнього фахівця, і нерозробленістю теоретико-методологічних основ її подальшого функціонування. Динамічні зміни у технологіях діяльності, цифровізація професійного середовища, зміна суспільних вимог до змісту підготовки фахівця загострили ці суперечності і потребували формування *науково-педагогічної школи освітньої спеціальності* ІБАС. Увага у цій статті локалізована на формуванні такої школи у Київському національному університеті культури і мистецтв, у якому традиції підготовки фахівців інформаційного профілю для документно-комунікаційних установ сягають понад півстоліття.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Діяльність кафедри інформаційних технологій КНУКіМ, яка є випусковою для спеціальності ІБАС, аналізовано у публікації Н. Бачинської (2023). Зокрема, завідувачка кафедрою звернула увагу на внесок колективів кафедр у становлення та удосконалення навчального процесу у різні роки, що сприяло якісній підготовці кадрів, їх відповідності запитам ринку праці. Акцентовано, що на сучасному етапі свого історичного розвитку київська науково-освітня школа інформаційної, бібліотечної та архівної справи зміцнює традиції, набуті за попередні роки, і формує прогресивне бачення перспектив підготовки фахівців для документно-комунікаційних установ на рівні кращих світових стандартів.

На основі детального аналізу наукових здобутків викладачів, аспірантів, студентів, напрямів досліджень, тематики дисертаційних робіт, публікаційної активності кафедри інформаційних технологій КНУКіМ, участі у наукових, науково-практичних конференціях Т. Новальською (2023) визначено основні етапи, упродовж яких розвивалась та удосконалювалась науково-дослідна діяльність кафедри – починаючи із 1968 р. й дотепер.

Питання інтеграції наукової та освітньої (педагогічної) діяльності у сфері вищої освіти є предметом наукових студій. Так, у статті І. Таможської (2021) визначено зміст поняття «науково-педагогічна діяльність», акцентовано, що вона пов'язана зі здійсненням впливу на об'єкт навчання під час конструювання знань, накопичених у галузі тієї науки, що викладається, з метою формування в них системи професійних знань, умінь та навичок.

У формуванні науково-педагогічних шкіл важливим аспектом є дослідницька компетентність викладача вищої школи, яка розглядається як інтегрована особистісно-професійна якість фахівця, що відображає мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією педагогічного дослідження, особистісно-значущими якостями дослідника, зокрема такими, як здатність до творчої та інноваційної діяльності (Сисоева & Козак, 2016).

На доцільності конструювання змісту освіти на засадах інтеграції наукових знань шляхом дидактичного обґрунтування та використання реально існуючих, природних суттєвих взаємозв'язків між поняттями, явищами, науками наголошено у дослідженні Л. Гризун (2009).

Ці та інші наукові праці є теоретико-методологічною основою нашого дослідження, **мета** якого – на основі семантичного аналізу документального потоку наукових публікацій, тематично присвячених сфері бібліотечної та документно-інформаційної діяльності і підготовці фахівців відповідного профілю, виконати аналіз змістових аспектів наукових розвідок як основоположних ідей, покладених в основу формування науково-педагогічної школи освітньої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському національному університеті культури і мистецтв.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні було застосовано загальнонаукові методи пізнання – аналізу, синтезу, абстрагування. Використано метод групування публікацій за певними ознаками, що дало змогу зробити висновки щодо особливостей кожної групи; застосовано системний підхід до розгляду функціонування освітньої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» як педагогічної системи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС) є педагогічною системою у багатоманітності взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, взаємодія яких підпорядкована досягненню єдиної мети навчання й виховання.

Поміж загальновизнаних у педагогічній науці виділяють такі умови створення й функціонування педагогічних систем (Внукова, 2015):

- педагогічні системи створюються тільки там і тоді, коли є усвідомлена потреба суспільства у вихованні або навчанні певної категорії людей, тобто коли суспільство ставить освітньо-виховну мету, яка обумовлює факт створення педагогічної системи;
- педагогічні системи виникають тоді, коли в суспільстві накопичена певна інформація, яка повинна стати предметом засвоєння;
- педагогічні системи можуть виникнути тоді, коли знайдені способи досягнення цілей, тобто знайдені засоби, форми й методи педагогічного впливу на певний контингент тих, хто навчається;
- педагогічна система може виникнути лише в тому випадку, якщо є педагоги, які відповідають цілям системи, володіють змістом освіти, засобами педагогічної комунікації, а також психологічними знаннями про об'єкт педагогічного впливу.

Розглядаючи освітню спеціальність, за якою здійснюється підготовка здобувачів освіти в університеті, у сукупності всіх її елементів та взаємозв'язків між ними як педагогічну систему, зазначимо, що реалізація вищенаведених умов можлива за єдності наукової та освітньої діяльності в університеті, зокрема, на випусковій кафедрі за певною спеціальністю.

У наших попередніх студіях (Матвієнко & Цивін, 2020) сукупність нового науково-педагогічного і методичного знання для системної реалізації в освітньо-виховному процесі у сфері підготовки фахівців певного напрямку та рівня кваліфікації визначено як *науково-педагогічну школу освітньої спеціальності*.

До продукту діяльності науково-педагогічної школи відносяться навчальні, методичні матеріали, наукові публікації, монографії, дисертації, а також зафіксоване в посібниках і підручниках науково-педагогічне знання та авторські методики викладання дисциплін, узагальнені в системних дослідженнях (дисертація і монографія) та викладені в наукових статтях міркування щодо розвитку науки, технологій і методик підготовки фахівців за відповідною спеціальністю. Ці матеріали в різних аспектах відображають предметне поле діяльності майбутнього фахівця, слугують теоретико-методологічною основою прогнозування та проектування перспективної моделі його підготовки та формування компетентностей, становлять *інформаційну модель науково-педагогічної школи освітньої спеціальності* в широкому розумінні – як соціально-освітнього явища в певній предметній сфері підготовки фахівців.

Необхідною умовою функціонування науково-педагогічної школи, її системоутворюючим чинником є *науково-дослідна програма* – сукупність і послідовність теорій, пов'язаних спільністю основоположних ідей та принципів.

Екстраполюючи цей термін на предмет нашого дослідження, приймемо, що науково-дослідна програма, яка забезпечує інтеграцію наукової та освітньої діяльності на кафедрі університету, рамково визначається змістом освітньої спеціальності ІБАС відповідно до стандарту і ґрунтується на взаємозв'язку таких складових: *освітньо-професійна програма підготовки (ОПП) – навчальні плани підготовки – зміст освітніх компонент підготовки майбутнього фахівця*.

Умовно можемо виділити такі кластери досліджень у науково-дослідній програмі спеціальності ІБАС у контексті інтеграції наукової та освітньої діяльності:

- виявлення теоретико-методологічних основ розвитку бібліотечної, документознавчої та архівної освіти;
- обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку інноваційних освітньо-професійних програм;
- розвиток предметного поля діяльності фахівця за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- наукові концепції, методики, підходи як складові конструювання системи предметних знань у освітній компоненті;
- теоретико-методологічне обґрунтування змісту та методики викладання освітніх компонентів навчального плану.

Закономірним результатом таких досліджень є пропозиції інновацій у змісті та спрямованості освітньо-професійних програм, оновлення робочих програм та

силабусів освітніх компонент, підготовка й видання навчально-методичної літератури з освітніх компонент навчального плану.

Усвідомлюючи неможливість охопити та проаналізувати у межах статті значний доробок, представлений у наукових публікаціях професорсько-викладацького складу, залученого у різні роки до підготовки фахівців з інформаційної, бібліотечної, документознавчої, архівної освіти, локалізуємо увагу на публікаціях останніх років, які відображають динамічні зміни у освіті документно-інформаційного профілю.

Дослідження, спрямовані на виявлення теоретико-методологічних основ розвитку бібліотечної, документознавчої та архівної освіти

Спеціальність ІБАС розвивається відповідно до динамічного розвитку предметних сфер діяльності – бібліотечна, архівна сфери, документаційне забезпечення управління, інформаційно-комунікативна діяльність. Від часу введення спеціальності (2015 р.) наукові розвідки професорсько-викладацького складу КНУКіМ щодо стану та перспектив її розвитку становлять значний за обсягом та предметний за змістом документальний потік публікацій. Так, у роботах Н. Бачинської (2018) окреслено характерні етапи розвитку бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, Т. Новальською і Н. Бачинською (2019) представлено історичні аспекти розвитку бібліотечної освіти у КНУКіМ, у статтях В. Бездрабко (2018, 2020) предметну увагу приділено архівній та документознавчій освіті.

Введення спеціальності ІБАС спонукало звернутись до проблем її подальшого розвитку у статтях О. Матвієнко і М. Цивіна (2016; Матвієнко, 2018), у тому числі, і стосовно змістового наповнення складової «інформаційна справа».

Дослідження, спрямовані на виявлення теоретико-методологічних основ розвитку бібліотечної, документознавчої та архівної освіти, історії їх становлення та розвитку, у контексті методології можна вважати дескриптивною (описовою) формою методологічного знання, у межах якої відбувається рефлексія вихідних підстав та передумов наукового пізнання, здійснювана, як правило, постфактум стосовно до наукових підходів, що виникають (Туриніна, 2018).

Слід зауважити, щодо сутності дескриптивної методології дослідники зазначають: «...говорячи про опис, маємо на увазі науково-пізнавальний опис – сукупність знань у певній сфері явищ, включаючи сюди також і теоретичне пояснення, коли йдеться не тільки про досвід, що розглядається, але й про внутрішній зміст (сутність) досліджуваних процесів» (Дубасенюк, 2012, с. 217).

Обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку інноваційних освітньо-професійних програм

Динамічний розвиток спеціальності ІБАС в умовах цифровізації всіх сфер соціальної практики характеризується пропозиціями міждисциплінарних інноваційних освітньо-професійних програм. Обґрунтування теоретико-методологічних основ їх реалізації відбувається відповідно до вимог ринку праці шляхом звертання до стандартів освіти за спеціальностями, у взаємодії з якими формується міждисциплінарне компетентнісне поле майбутнього фахівця.

Зокрема, у статтях О. Матвієнко та М. Цивіна (2021b) окреслено «цифрові професії» фахівця з інформаційних ресурсів, які є актуальними в умовах розвитку цифрового середовища, Н. Бачинською (2022a) проаналізовано традиційні й ін-

новаційні освітньо-професійні програми (ОПП) спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Пропозиції нових спеціалізацій і дидактичне обґрунтування вже уведених до навчального процесу ОПП предметно представлено у таких наукових розвідках:

– концептуальні підходи до підготовки інтернет-маркетолога окреслені у роботах Н. Бачинської, В. Касьяна, Т. Новальської (Новальська & Касьян, 2021; Новальська & Бачинська, 2022);

– теоретико-методологічне обґрунтування інноваційних за назвою та змістом ОПП у межах спеціальності ІБАС «Інтернет-журналістика та блогінг», «Медіакомунікації та діджитал продакшн», «Менеджмент веб-проектів, дизайн цифрового контенту» здійснено у статтях Н. Бачинської (2022b, 2022c, 2022d);

– пропозиції підготовки HR-менеджера та менеджера цифрових трансформацій із галузевою спеціалізацією у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності, а також обґрунтування спеціалізації документознавців у сфері управління документацією у цифровому середовищі умотивовані у статтях О. Матвієнко та М. Цивіна (2021a, 2021c).

Узагальнення висновків та результатів цих та інших наукових досліджень дало змогу розробити навчальні посібники «Вступ до фаху» для спеціалізацій «Документознавець, менеджер органів державної влади та управління», «Менеджер веб-контенту», «HR-менеджер» (Бачинська та ін., 2021a, 2021b, 2021c).

Наукові дослідження як складова конструювання системи предметних знань у освітній компоненті

Конструювання системи предметних знань освітніх компонент навчального плану є відображенням певних складових відповідної науки і має охоплювати поряд із класичними поняттями також фрагменти сучасних наукових досягнень, припускати цілеспрямовану реалізацію міждисциплінарних і внутрішньодисциплінарних зв'язків (Рахманов & Алпатова, 2017).

Зважаючи на змістові та структурні еволюції навчальних планів підготовки за спеціальністю ІБАС, у результаті яких змінювалась присутність тих або інших освітніх компонент, та враховуючи складність масштабного аналізу у межах статті, зупинимось на кількох прикладах наукових студій.

Тематика, порушена у аналізованих нижче статтях, відповідає змісту відповідних освітніх компонент, у яких формуються фахові компетентності при підготовці фахівця за спеціальністю ІБАС.

Так, у статтях В. Варенка (2021, 2022) та В. Варенка і З. Сverdлик (2019a, 2019b) висвітлено сучасні погляди на інформаційно-аналітичну діяльність, систематизовано та узагальнено знання про електронні комунікації в інформаційно-аналітичній діяльності з погляду сьогодення і перспектив їх використання, виявлено роль моделювання в інформаційних процесах із погляду розкриття латентної (прихованої) інформації та її вплив на прийняття ефективних рішень, представлено нові знання про операційну аналітику, проаналізовано конкретні автоматизовані аналітичні системи.

Розглянуте у статтях дослідників коло питань є підґрунтям конструювання системи сучасних предметних знань у освітній компоненті «Інформаційно-аналітична діяльність».

Студіювання документознавчої термінології в Україні у статтях М. Цілини (2020) є методологічною основою для всіх дисциплін документознавчого спрямування у формуванні фахової мови як сукупності всіх мовних засобів, які використовуються в комунікативній сфері з метою досягнення розуміння між всіма фахівцями документознавчої галузі.

Документознавчі студії З. Свєрдлик та Л. Пізнюк (2019; Свєрдлик, 2019), присвячені стану, змісту і видам сучасних документів у різних сферах соціальної практики, відповідають предмету вивчення дисциплін документно-інформаційного циклу і сприяють набуттю відповідних компетентностей здобувачами освіти.

Новітні практики Англії, Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки у сфері гарантування конфіденційності документа, основні рекомендації щодо захисту конфіденційної інформації, конфіденційні угоди, упроваджені за кордоном, системні заходи проти загроз, що виникають у процесі роботи з конфіденційними документами, досліджені у наукових розвідках М. Цілини (2022), є суттєво важливими для формування змісту навчальної дисципліни «Захист інформації» та відповідних компетентностей майбутнього фахівця.

Основні тенденції реінжинірингу електронного документообігу відповідно до розвитку сучасних цифрових технологій розглянуто у статті Л. Грінберг (2018). Зазначимо, що тематичні студії цього проблемного напрямку становлять системоутворюючу складову у змісті відповідної навчальної дисципліни та формуванні фахових компетентностей здобувачів освіти.

Науково-методичним підґрунтям змісту інноваційної освітньої компоненти «OSINT-технології», метою вивчення якої є освоєння теоретичних та організаційно-технологічних основ розвідки інформації по відкритих джерелах, її консолідації та формування умінь з оцінки одержаних результатів, слугують публікації О. Матвієнко та М. Цивіна (2023).

Теоретико-методологічні дослідження, безпосередньо пов'язані зі змістом та методикою викладання освітніх компонентів навчального плану

Досягнення цілей навчання, формування необхідних компетентностей, усунення суперечностей як змістового, так і методичного порядку у викладанні освітніх компонентів навчального плану потребують наукової обґрунтованості системи знань, навичок і умінь, визначених для кожної освітньої компоненти.

Нові освітні компоненти, що вводяться до навчальних планів підготовки за інноваційними ОПП, вимагають відповідного обґрунтування з погляду змісту та формування компетентнісного поля здобувача освіти.

Так, у статтях В. Касьяна (2021a, 2021b) представлені міркування щодо імплементації до змісту підготовки фахівців таких дисциплін, як «Маркетинг некомерційних суб'єктів», репрезентовано концептуальні основи викладання дисципліни «Інформаційний менеджмент». Наукові розвідки дослідника стали підґрунтям уведення до навчальних планів дисципліни «Інформаційний маркетинг».

Виявлення змістової та організаційно-комунікативної компонент практичної підготовки студентів представлено у наукових пошуках Л. Прокопенко (2021).

Розглянуті інші наукові публікації, доповіді та тези у матеріалах наукових міжнародних конференцій формують науково-методичне підґрунтя підготовки фахівців за спеціальністю ІБАС.

У представленій нами розвідці не проаналізовано такі напрями інтеграції наукової та освітньої діяльності, як наукові дослідження, що презентують інноваційний розвиток предметного поля діяльності майбутнього фахівця у системі документно-інформаційних комунікацій, системні наукові дослідження (кандидатські та докторські дисертації), а також підручники, навчальні посібники, практикуми, підготовлені представниками науково-освітньої школи КНУКіМ для навчання фахівців документно-інформаційного профілю. Вважаємо їх окремими напрямками подальшого наукового аналізу у наукових студіях колег та наших наукових пошуках.

Здійснений у цій статті попередній аналіз інтеграції наукової на освітньої діяльності професорсько-викладацького складу КНУКіМ у формуванні науково-педагогічної школи освітньої спеціальності ІБАС свідчить, що її науково-дослідна програма у всіх виділених кластерах досліджень є продуктивною і має всі можливості для подальшого розгортання.

ВИСНОВКИ

Необхідною умовою функціонування науково-педагогічної школи освітньої спеціальності, її системоутворюючим чинником є *науково-дослідна програма*, яка забезпечує інтеграцію наукової і освітньої діяльності на кафедрі університету, рамково визначається змістом освітньої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відповідно до чинного стандарту і ґрунтується на взаємозв'язку таких складових: суспільна потреба підготовки фахівця – освітньо-професійна програма підготовки – навчальні плани підготовки – зміст освітніх компонент підготовки майбутнього фахівця.

Умовними кластерами досліджень у науково-дослідній програмі формування науково-освітньої школи спеціальності ІБАС у контексті інтеграції наукової та освітньої діяльності є:

- виявлення теоретико-методологічних основ розвитку інформаційної, бібліотечної, документознавчої та архівної освіти;
- обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку інноваційних освітньо-професійних програм;
- розвиток предметного поля діяльності фахівця за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- наукові концепції, методики, підходи як складові конструювання системи предметних знань у освітній компоненті;
- теоретико-методологічне обґрунтування змісту та методики викладання освітніх компонент навчального плану.

Розглянуті у статті публікації за обсягом не вичерпують значний науковий доробок професорсько-викладацького складу КНУКіМ у царині інтегративного взаємозв'язку документно-інформаційної науки та освіти, однак свідчать про продуктивність формування науково-педагогічної школи спеціальності ІБАС та можливості подальшого розгортання цього процесу.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бачинська, Н. (2018). Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні: етапи розвитку та характерні ознаки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 57–67.
- Бачинська, Н. (2022a). Запровадження освітньо-професійних програм спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: традиції та інновації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 95–101. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269816>
- Бачинська, Н. (2022b). Освітньо-професійна програма «Інтернет-журналістика та блогінг»: міждисциплінарність у змісті спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 126–136. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269486>
- Бачинська, Н. (2022c). Освітньо-професійна програма «Медіакомунікації та діджитал продакшн»: концептуальні підходи до підготовки фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Вісник Харківської державної академії культури*, 62, 86–99. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.062.06>
- Бачинська, Н. (2022d). Освітньо-професійна програма «Менеджмент вебпроектів, дизайн цифрового контенту»: трудові функції та види діяльності майбутнього фахівця. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 5(2), 231–242. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270126>
- Бачинська, Н. (2023, 18–20 травня). Підготовка фахівців для документно-комунікаційних установ у Київському національному університеті культури і мистецтв (з нагоди 55-річного ювілею). В *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* [Матеріали конференції] (с. 15–18). Київський національний університет культури і мистецтв.
- Бачинська, Н. А., Матвієнко, О. В., & Цивін, М. Н. (2021a). *Документознавець, менеджер органів державної влади та управління: вступ до фаху*. Видавництво Ліра-К.
- Бачинська, Н. А., Матвієнко, О. В., & Цивін, М. Н. (2021b). *Менеджер веб-контенту: вступ до фаху*. Видавничий центр КНУКіМ.
- Бачинська, Н. А., Матвієнко, О. В., & Цивін, М. Н. (2021c). *HR-менеджер: вступ до фаху*. Видавничий центр КНУКіМ.
- Бездрабко, В. В. (2018). Архівна освіта в Україні: стан і перспективи. *Сумський історико-архівний журнал*, 31, 5–17. <https://doi.org/10.21272/shaj.2018.i31.p.5>
- Бездрабко, В. В. (2020). Актуальні проблеми документознавства в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 26–41. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2020.205365>
- Варенко, В. М. (2021). Операційна (онлайн) аналітика: реалії та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 35–41. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2021.229852>
- Варенко, В. М. (2022). Системні методи в аналітиці: практика і проблеми вибору. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 48–54. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257260>
- Варенко, В., & Сverdлик, З. (2019a). Дотримання законів формальної логіки під час аналізу інформації. *Вісник Книжкової палати*, 2, 37–40.
- Варенко, В., & Сverdлик, З. (2019b). Нестандартні методи збору інформації в аналітиці. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні наук*, 7, 11–25. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-7-11-25>
- Внукова, О. М. (2015). *Методологічні засади професійної освіти*. Київський національний університет технологій та дизайну.
- Гризун, Л. Е. (2009). *Дидактичні основи проектування модульної структури навчальної дисципліни на засадах інтеграції наукових знань* [Автореферат дисертації доктора педа-

- гогічних наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди].
- Грінберг, Л. Ф. (2018). Основні тенденції реінжинірингу документообігу в установах України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 80–86.
- Дубасенюк, О. А. (2012). Методологія, методика і методи організації науково-педагогічних досліджень. В Д. В. Чернілевський (Ред.), *Методологія наукової діяльності* (3-тє вид., с. 216–241). Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки.
- Касьян, В. (2021а). Маркетинг некомерційних суб'єктів: імплементація до змісту підготовки за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотечний вісник*, 2, 80–90.
- Касьян, В. (2021b). Проблемні контексти сучасної гуманітаристики: концептуальні основи змісту навчальної дисципліни «Інформаційний менеджмент». *Питання культурології*, 37, 159–168. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236017>
- Матвієнко, О. (2018). Бібліотечна освіта в Україні: «креативне руйнування» чи шлях до поступового зникнення? *Вісник Книжкової палати*, 11, 39–42.
- Матвієнко, О., & Цивін, М. (2016). Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: у пошуках «інформаційного фахівця». *Вісник Книжкової палати*, 10, 32–35.
- Матвієнко, О., & Цивін, М. (2020). Науково-педагогічні школи в документознавчій освіті: сучасні особливості формування й розвитку. *Вісник Книжкової палати*, 1, 23–28. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.1\(282\).23-28](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.1(282).23-28)
- Матвієнко, О., & Цивін, М. (2021а). Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності: галузева спеціалізація. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 14–22. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238774>
- Матвієнко, О., & Цивін, М. (2021b). «Цифрові» професії інформаційного фахівця: освітні перспективи і вимоги ринку праці. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 7, 58–70. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.7.2021.233279>
- Матвієнко, О., & Цивін, М. (2021с). HR-менеджер: професія «людина – знакова система» за освітньою спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Вісник Книжкової палати*, 7, 13–17.
- Матвієнко, О., & Цивін, М. (2023, 31 березня). Потенціал використання OSINT у проведенні заходів, пов'язаних з інноваційною розвідкою. В *Актуальні питання використання методів і засобів OSINT у роботі підрозділів захисту національної державності* [Матеріали Круглого столу] (Ч. 1, с. 32–35.). Національна академія Служби безпеки України.
- Новальська, Т. В. (2023, 18–20 травня). Основні етапи розвитку науково-дослідної діяльності кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв. В *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* [Матеріали конференції] (с. 18–20). Київський національний університет культури і мистецтв.
- Новальська, Т., & Бачинська, Н. (2019). Бібліотечно-інформаційна освіта в КНУКіМ в контексті історії (до 50-річного ювілею започаткування бібліотечно-інформаційної освіти в Київському національному університеті культури і мистецтв). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 124–132.
- Новальська, Т., & Бачинська, Н. (2022). Інтернет-маркетолог за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: функції і компетентності у конвергентних професійних практиках. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 125–136. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259187>
- Новальська, Т., & Касьян, В. (2021) Теоретико-методологічні засади підготовки інтернет-маркетолога за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 7, 71–82. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.7.2021.233297>

- Прокопенко, Л. І. (2021). Науково-педагогічна (асистентська) практика у підготовці магістрів інформаційної сфери: сутність та особливості. *Virtus*, 50, 115–119.
- Рахманов, В. О., & Алпатова, О. В. (2017). Конструювання змісту навчальних дисциплін для підготовки майбутніх інженерів в умовах освітньо-інформаційного середовища технічного університету. *Вісник Національного авіаційного університету. Педагогіка. Психологія*, 10, 118–124. <https://doi.org/10.18372/2411-264X.10.12517>
- Свердлик, З. (2019). Документно-інформаційне забезпечення соціальної відповідальності бізнесу в Україні. *Студії з архівної справи та документознавства*, 26–27, 114–122.
- Свердлик, З. М., & Пізнюк, Л. В. (2019). Організація діяльності банківських установ: документно-інформаційний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 82–88.
- Сисова, С., & Козак, Л. (2016). Дослідницька компетентність викладача вищої школи: програма розвитку. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 1–2, 39–44.
- Таможська, І. В. (2021). Зміст поняття «науково-педагогічна діяльність» в контексті сучасної парадигми освіти. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*, 2(22), 42–47. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-2-22-5>
- Туриніна, О. Л. (2018). *Методологія та методи психологічного дослідження*. Видавничий дім «Персонал».
- Цілина, М. (2020). Новітні лінгвістичні аспекти української документознавчої термінології і структури заголовка законодавчих документів (на матеріалі законів, постанов і розпоряджень Верховної Ради України). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 13–19. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2020.221149>
- Цілина, М. (2022). Зарубіжний досвід забезпечення захисту конфіденційної інформації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 9, 22–32. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259142>

REFERENCES

- Bachynska, N. (2018). Bibliotechno-informatsiina osvita v Ukraini: etapy rozvytku ta kharakterni oznaky [Library and information education in Ukraine: development stages and characteristics]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 57–67 [in Ukrainian].
- Bachynska, N. (2022a). Zaprovadzhennia osvitho-profesiinykh proqram spetsialnosti 029 "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava": tradytsii ta innovatsii [Implementation of educational and professional programs of specialty 029 "Information, library and archives": traditions and innovations]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 95–101. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2022.269816> [in Ukrainian].
- Bachynska, N. (2022b). Osvitho-profesiina prohrama "Internet-zhurnalistyka ta blohinh": mizhdystsyplinarynist u zmisti spetsialnosti "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava" [Educational and professional programme "Online journalism and blogging": interdisciplinary content of the speciality "Information, library and archival management"]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 126–136. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269486> [in Ukrainian].
- Bachynska, N. (2022c). Osvitho-profesiina prohrama "Mediakomunikatsii ta didzhytal prodakshn": kontseptualni pidkhody do pidhotovky fakhivtsiv za spetsialnistiu "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava" [Educational and professional program "Media communications and digital production": conceptual approaches to the training of specialists in the specialty of "Information, library and archive affairs"]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 62, 86–99. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.062.06> [in Ukrainian].

- Bachynska, N. (2022d). Osvitno-profesiina prohrama "Menedzhment vebproiektiv, dizain tsyvrovoho kontentu": trudovi funksi i ta vydy diialnosti maibutnoho fakhivtsia [Educational and professional program web project management, digital content design: labor functions and activities' types of the future specialist]. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 5(2), 231–242. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270126> [in Ukrainian].
- Bachynska, N. (2023, May 18–20). Pidhotovka fakhivtsiv dlia dokumentno-komunikatsiinykh ustanov u Kyivskomu natsionalnomu universyteti kultury i mystetstv (z nahody 55-rychnoho yuvileiu) [Training of specialists for document and communication institutions at the Kyiv National University of Culture and Arts (on the occasion of the 55th anniversary)]. In *Informatsiia, komunikatsiia ta upravlinnia znanniamy v hlobalizovanomu sviti* [Information, communication and knowledge management in a globalized world] [Conference proceedings] (pp. 15–18). Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].
- Bachynska, N. A., Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2021a). *Dokumentoznavets, menedzher orhaniv derzhavnoi vlyady ta upravlinnia: vstup do fakhu* [Document expert, manager of state authorities and management: introduction to the profession]. Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].
- Bachynska, N. A., Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2021b). *Menedzher veb-kontentu: vstup do fakhu* [Web content manager: introduction to the profession]. KNUCA Publishing Centre [in Ukrainian].
- Bachynska, N. A., Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2021c). *HR-menedzher: vstup do fakhu* [HR manager: introduction to the profession]. KNUCA Publishing Centre [in Ukrainian].
- Bezdrabko, V. V. (2018). Arkhivna osvita v Ukraini: stan i perspektyvy [Archive education in Ukraine: state and prospects]. *Sumy Historical and Archival Journal*, 31, 5–17. <https://doi.org/10.21272/shaj.2018.i31.p.5> [in Ukrainian].
- Bezdrabko, V. V. (2020). Aktualni problemy dokumentoznavstva v Ukraini [Actual problems of documentation science in Ukraine]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 26–41. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2020.205365> [in Ukrainian].
- Dubaseniuk, O. A. (2012). Metodolohiia, metodyka i metody orhanizatsii naukovo-pedahohichnykh doslidzhen [Methodology, techniques and methods of organizing scientific and pedagogical research]. In D. V. Chernilevskyi (Ed.), *Metodolohiia naukovo diialnosti* [Methodology of scientific activity] (3rd ed., pp. 216–241). Akademiia mizhnarodnoho spivrobotnytstva z kreatyvnoi pedahohiky [in Ukrainian].
- Hrinberh, L. F. (2018). Osnovni tendentsii reingynirynhu dokumentoobihu v ustanovakh Ukrainy [Main trends of re-engineering of workflow in Ukraine's institutions]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 80–86 [in Ukrainian].
- Hryzun, L. E. (2009). *Dydaktychni osnovy proektuvannia modulnoi struktury navchalnoi dystsypliny na zasadakh intehtatsii naukovykh znan* [Didactic basics of designing a modular structure of an educational discipline based on the integration of scientific knowledge] [Abstract of DSc Dissertation, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University] [in Ukrainian].
- Kasian, V. (2021a). Marketynh nekomertsiiynykh subiektiv: implementatsiia do zmistu pidhotovky za spetsialnistiu 029 "Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava" [Marketing of non-commercial subjects: implementation to the content of training in specialty 029 "Information, library and archive"]. *Biblioteknyi visnyk*, 2, 80–90 [in Ukrainian].
- Kasian, V. (2021b). Problemni konteksty suchasnoi humanitarystyky: kontseptualni osnovy zmistu navchalnoi dystsypliny "Informatsiinyi menedzhment" [Problematic contexts of modern humanities: conceptual framework of the content of the academic discipline "Information management"]. *Issues in Cultural Studie*, 37, 159–168. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236017> [in Ukrainian].

- Matviienko, O. (2018). Biblioteczna osvita v Ukraini: "kreatyvne ruinovannia" chy shliakh do postupovoho znyknennia [Library education in Ukraine: "creative destruction" or the path to gradual disappearance]? *Bulletin of the Book Chamber*, 11, 39–42 [in Ukrainian].
- Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2016). Spetsialnist 029 "Informatsiina. biblioteczna ta arkhivna sprava": u poshukakh "informatsiinoho fakhivtsia" [Specialty 029 "Information, library and Archival affairs": in search of an "information specialist"]. *Bulletin of the Book Chamber*, 10, 32–35 [in Ukrainian].
- Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2020). Naukovo-pedahohichni shkoly v dokumentoznavchii osviti: suchasni osoblyvosti formuvannia y rozvytku [Scientific and pedagogical schools in documentary education: modern features of formation and development]. *Bulletin of the Book Chamber*, 1, 23–28. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.1\(282\).23-28](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2020.1(282).23-28) [in Ukrainian].
- Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2021a). Menedzher tsyfrovyykh transformatsii u sferi bibliotечно-informatsiinoi ta arkhivnoi diialnosti: haluzeva spetsializatsiia [Manager of digital transformations in the field of library information and archival activity: industry specialization]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 14–22. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238774> [in Ukrainian].
- Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2021b). "Tsyfrovii" profesii informatsiinoho fakhivtsia: osvithni perspektyvy i vymohy rynku pratsi ["Digital" professions of the information specialist: educational prospects and labor market requirements]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 7, 58–70. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.7.2021.233279> [in Ukrainian].
- Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2021c). HR-menedzher: profesiia "liudyna – znakova systema" za osvithnoi spetsialnistiu "Informatsiina, biblioteczna ta arkhivna sprava" [HR-manager: profession "the person – sign system" in the educational specialty "Information, library and archival affairs"]. *Bulletin of the Book Chamber*, 7, 13–17 [in Ukrainian].
- Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2023, March 31). Potentsial vykorystannia OSINT u provedenni zakhodiv, poviazanykh z innovatsiinoiu rozvidkoiu [The potential of using OSINT in conducting activities related to innovative intelligence]. In *Aktualni pytannia vykorystannia metodiv i zasobiv OSINT u roboti pidrozdiliv zakhystu natsionalnoi derzhavnosti* [Actual issues of the use of OSINT methods and means in the work of units for the protection of national statehood] [Roundtable materials] (Pt. 1, pp. 32–35). National Academy of the Security Service of Ukraine [in Ukrainian].
- Novalska, T. V. (2023, May 18–20). Osnovni etapy rozvytku naukovo-doslidnoi diialnosti kafedry informatsiinykh tekhnolohii Kyivskoho natsionalnogo universytetu kultury i mystetstv [The main stages of the development of research activities of the Department of Information Technologies of the Kyiv National University of Culture and Arts]. In *Informatsiia, komunikatsiia ta upravlinnia znanniamy v hlobalizovanomu sviti* [Information, communication and knowledge management in a globalized world] [Conference proceedings] (pp. 18–20). Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].
- Novalska, T., & Bachynska, N. (2019). Bibliotечно-informatsiina osvita v KNUKiM v konteksti istorii (do 50-richnogo yuvileiu zapochatkuvannia bibliotечно-informatsiinoi osvity v Kyivskomu natsionalnomu universyteti kultury i mystetstv) [Bibliotic-informational education in KNUKiM in the context of history and the present (On the 50th anniversary of the beginning of library and information education at the Kiev National University of Culture and Arts).]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 124–132 [in Ukrainian].
- Novalska, T., & Bachynska, N. (2022). Internet-marketoloh za spetsialnistiu "Informatsiina, biblioteczna ta arkhivna sprava": funktsii i kompetentnosti u konverhentnykh profesiinykh praktykakh [Internet marketing specialist in programme subject area "Information, library and archival studies": functions and competences in convergent professional

- practices]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 9, 125–136. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259187> [in Ukrainian].
- Novalska, T., & Kasian, V. (2021) Teoretyko-metodolohichni zasady pidhotovky internet-marketoloha za spetsialnistiu 029 "Informatsiina, biblioteczna ta arkhivna sprava" [Theoretical and methodological fundamentals of internet marketing training in specialty 029 "Information, library and archival affairs"]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 7, 71–82. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.7.2021.233297> [in Ukrainian].
- Prokopenko, L. I. (2021). Naukovo-pedahohichna (asystentska) praktyka u pidhotovtsi mahistriv informatsiinoi sfery: sutnist ta osoblyvosti [Scientifically pedagogical (assistant) practice in preparation of master's degrees of informative sphere: essence and features]. *Virtus*, 50, 115–119 [in Ukrainian].
- Rakhmanov, V. O., & Alpatova, O. V. (2017). Konstruiuvannia zmistu navchalnykh dystsyplin dlia pidhotovky maibutnykh inzheneriv v umovakh osvitho-informatsiinoho seredovyshcha tekhnichnoho universytetu [Constructing of contents of educational disciplines for preparation of future engineers in the educational information environment of the technical university]. *Proceedings of the National Aviation University. Pedagogy. Psychology*, 10, 118–124. <https://doi.org/10.18372/2411-264X.10.12517> [in Ukrainian].
- Sverdlyk, Z. (2019). Dokumentno-informatsiine zabezpechennia sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu v Ukraini [Documentary and information support of social responsibility of business in Ukraine]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*, 26–27, 114–122 [in Ukrainian].
- Sverdlyk, Z. M., & Pizniuk, L. V. (2019). Orhanizatsiia diialnosti bankivskykh ustanov: dokumentno-informatsiinyi aspekt [Organization of activities of banking institutions: document-information aspect]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 82–88 [in Ukrainian].
- Sysoieva, S., & Kozak, L. (2016). Doslidnytska kompetentnist vykladacha vyshchoi shkoly: prohrama rozvytku [Research competence of higher education teacher: program of developmen]. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 1–2, 39–44 [in Ukrainian].
- Tamozhska, I. V. (2021). Zmist poniattia "naukovo-pedahohichna diialnist" v konteksti suchasnoi paradyhmy osvity [Content of the concept "scientific and pedagogical activity" in the framework of modern educational paradigm]. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series Pedagogy and Psychology*, 2(22), 42–47. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-2-22-5> [in Ukrainian].
- Tsilyna, M. (2020). Novitni linhvistychni aspekty ukrainskoi dokumentoznavchoi terminolohii i struktury zaholovka zakonodavchykh dokumentiv (na materiali zakoniv, postanov i rozporiadzhen Verkhovnoi Rady Ukrainy) [Modern linguistic aspects of ukrainian terminology of record studies and title structure of legislative documents (on the material of laws, resolutions, and orders of the Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 13–19. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2020.221149> [in Ukrainian].
- Tsilyna, M. (2022). Zarubizhnyi dosvid zabezpechennia zakhystu konfidentsiinoi informatsii [Foreign experience and practice of ensuring the confidentiality of information and creating secure conditions for the functioning of documents]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 9, 22–32. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259142> [in Ukrainian].
- Turykina, O. L. (2018). *Metodolohiia ta metody psykholohichnoho doslidzhennia* [Methodology and methods of psychological research]. Vydavnychiy dim "Personal" [in Ukrainian].
- Varenko, V. M. (2021). Operatsiina (onlain) analityka: realii ta perspektyvy [Operational (online) analytics: realities and prospects]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 35–41. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2021.229852> [in Ukrainian].

- Varenko, V. M. (2022). Systemni metody v analitytsi: praktyka i problemy vyboru [System methods in analytics: practice and problems of choice]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 48–54. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257260> [in Ukrainian].
- Varenko, V., & Sverdlyk, Z. (2019a). Dotrymannia zakoniv formalnoi lohiky pid chas analizu informatsii [Compliance with the laws of formal logic during information analysis]. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 37–40 [in Ukrainian].
- Varenko, V., & Sverdlyk, Z. (2019b). Nestandardni metody zboru informatsii v analitytsi [Non-standard methods of information collection in analytics]. *Society. Document. Communication. A Series of "Historical science"*, 7, 11–25. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-7-11-25> [in Ukrainian].
- Vnukova, O. M. (2015). *Metodolohichni zasady profesiinoi osvity* [Methodological principles of professional education]. Kyiv National University of Technologies and Design [in Ukrainian].

UDC 378:[02+930.25]:378.4(477.411)KNUCA

**ESTABLISHMENT OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL SCHOOL
OF EDUCATIONAL SPECIALITY “INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVAL
STUDIES” AT KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS**

Oksana Matvienko,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)*

e-mail: oxmix2017@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5772-848X

Mykhailo Tsyvin,

*PhD in Technical Sciences, Associate Professor,
International Academy of Personnel Management
(Kyiv, Ukraine)*

e-mail: tsyvin2012@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0312-5805

Svitlana Khrushch,

*PhD in Social Communications,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)*

e-mail: svektor.ua@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9349-7762

The aim of the article is to perform an analysis of content aspects of scientific research as fundamental ideas that form the basis of establishing the scientific and pedagogical school of educational speciality “Information, library and archival studies” at Kyiv National University of Culture and Arts. It can be reached on the groundwork of semantic analysis of the scientific publications document flow, thematically dedicated to the field of library, document and information activity and training of the relevant profile specialists.

Research methods are general scientific methods of cognition (analysis, synthesis, abstraction). The research used the method of grouping publications according to certain characteristics, which made it possible to receive conclusions in peculiarities of each group; the systematic approach was applied to researching the educational speciality “Information, library and archival studies” functioning as an educational system.

Scientific novelty lies in the fact that relevant investigation clusters were identified in the scientific research programme of educational speciality of ILAS (IBAS) at KNUCA (KNUKiM), which conceptually outline the necessary directions of scientific study and further systematic formation of the scientific and pedagogical school for training specialists in document and information profile.

Main conclusions. A necessary condition for functioning of the scientific and pedagogical school in educational speciality, as well as its system forming factor is *a scientific research programme*, which is determined by the content of educational speciality “Information, library and archival studies” in accordance with the current standard.

Studying clusters in the scientific and research programme of forming the scientific and pedagogical school of the ILAS (IBAS) speciality are presented in such aspects:

- identification of theoretical and methodological foundations of the library, documentary and archival education development;
- substantiation of theoretical and methodological foundations of the innovative educational and professional programmes development;
- development of the subject field of the professional’s activity in speciality “Information, library and archival studies”;
- scientific concepts, methods, approaches as bases of constructing the system of subject knowledge in the educational component;
- theoretical and methodological substantiation of the content and methods of teaching the educational components of the curriculum.

Keywords: scientific and pedagogical school; educational speciality; library, documentary, archival education; innovative educational professional programmes.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2023 р.

**БІБЛІОТЕЧНА НАУКА
ТА ПРАКТИКА В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**

**LIBRARY SCIENCE AND PRACTICE
IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE**

УДК 027.54(477.41)НБУВ:050:004.775]:02"364"(477)
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293581

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО І БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ «БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК»)

Оксана Клименко,
кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка відділу наукових видань
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
(Київ, Україна)
e-mail: klimenko_oz@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4821-8503

Олена Сокур,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
завідувачка відділу науково-методичної роботи
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
(Київ, Україна)
e-mail: sokurol@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9861-3283

Метою статті є дослідження основних тенденцій розвитку наукових студій та пріоритетних напрямів бібліотечної практики в умовах воєнного стану в Україні на прикладі публікацій журналу «Бібліотечний вісник».

Методи дослідження. У статті використано комплекс підходів наукового пізнання (об'єктивність, зв'язок теорії і практики); принцип єдності та взаємозв'язку з сучасними умовами; когнітивний, структурно-функціональний, описовий і джерелознавчий методи, а також аналіз і синтез.

Наукова новизна. Вперше презентовано контент науково-теоретичного і практичного журналу «Бібліотечний вісник» за 2022–2023 рр. як невід'ємного складника прогресу української науки про бібліотеку та базису функціонування бібліотечної галузі держави. Аргументовано, що в умовах воєнного стану в Україні бібліотекознавство і бібліотечна справа розвивалися у руслі загальноукраїнських тенденцій.

Основні висновки. Використання у видавничій діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як засновника та видавця науково-теоретичного і практичного журналу «Бібліотечний вісник» сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в умовах воєнного стану в Україні сприяло вчасному ознайомленню бібліотечної спільноти і світу (часопис за міжнародним книгообміном поширюється у 25 країн) з основними тенденціями розвитку наукових студій та актуальних напрямів бібліотечної практики України та за кордоном. Тематика публікацій журналу «Бібліотечний вісник» у 2022–2023 рр. визначається різноплановістю та злободенністю, адже розкриває основні напрями, репрезентує провідні тенденції розвитку бібліотекознавства і бібліотечної справи в Україні та за кордоном, засвідчує зростання ролі бібліотек у цифрову епоху. В умовах воєнного стану в Україні актуальними стали публікації зазначеної тематики, у тому числі досвід зарубіжних бібліотек.

Ключові слова: бібліотекознавство; бібліотечна справа; журнал; «Бібліотечний вісник»; цифрова епоха; інформаційно-комунікаційні технології; інформатизація; цифровізація; інформаційний простір; Національна академія наук України; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

ВСТУП

Зі здобуттям Україною незалежності на порядку денному постало питання інституалізації наук гуманітарного циклу, до яких належить і бібліотекознавство. Необхідність оприлюднення актуальних наукових досліджень в українській науці про бібліотеку і бібліотечну справу, висвітлення кращого закордонного досвіду вимагало фахового періодичного видання, яким і став науково-теоретичний і практичний журнал «Бібліотечний вісник». У 1993 р. (тобто 2023-й є тридцятим роком функціонування часопису) Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) започаткувала періодичне видання, яке до 2020 р. виходило 6 разів на рік, тепер – це щоквартальник (до сьогодні світ побачив 371 номер). НБУВ, видавнича продукція котрої «відіграє вирішальну роль у системі наукових комунікацій, слугує першоджерелом освітнього процесу для усіх спеціалізацій здобувачів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (Клименко, 2022, с. 52), є суб'єктом видавничої справи (Свідоцтво ДК № 7871 від 28.06.2023 р.).

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Видавнича діяльність НБУВ постійно перебуває у полі зору науковців головного науково-інформаційного комплексу держави, яку в різні роки вивчали О. Воскобойнікова-Гузєва, Л. Дубровіна, Н. Захарова, Т. Кулаковська, О. Онищенко, Л. Поперечна, В. Попроцька, А. Свобода, Г. Солоіденко, Н. Солонська та інші. У дисертації Т. Дубас (2020) ґрунтовно досліджено чільні напрями, тенденції змін та основні перспективи науково-видавничої діяльності НБУВ від здобуття Україною незалежності до 2019 р. Актуальні тренди видавничої діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у цифрову епоху проаналізувала О. Клименко (2022). Проблематику контенту, авторський колектив періодичних видань НБУВ розглядають О. Клименко і О. Сокур (Клименко, 2019; Клименко & Сокур, 2021a, 2021b, 2023).

Н. Маслакова (2018) розкрила цільове та читацьке призначення, особливості і структуру номерів, тематику публікацій журналу «Бібліотечний вісник». Рівні взаємодії на різних етапах підготовки журналу «Бібліотечний вісник» в умовах повномасштабної війни охарактеризувала учена секретарчиня часопису О. Клименко (2023), яка наголосила, що «результати наукових досліджень, які оприлюднені на його шпальтах, мають велике значення для інтеграції основних досягнень української науки, освіти та практики у світові наукові комунікації» (с. 90).

Мета статті – дослідження основних тенденцій розвитку наукових студій та пріоритетних напрямів бібліотечної практики в умовах воєнного стану в Україні на прикладі публікацій журналу «Бібліотечний вісник».

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу статті сформував комплекс підходів наукового пізнання (об'єктивності, зв'язку теорії і практики), принципу єдності взаємозв'язку із сучасними умовами та методів (аналізу, когнітивний, джерелознавчий, описовий, синтезу, функціонально-діяльнісний). Джерельна база статті включала наукові публікації науково-теоретичного і практичного журналу «Бібліотечний вісник» за 2022–2023 рр., засновником і видавцем якого є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науково-теоретичний і практичний журнал «Бібліотечний вісник», котрий став продовжувачем кращих традицій фахових періодичних видань, які Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського друкувала від 1926 р. (Клименко & Сокур, 2023), сьогодні є важливим комунікативним ресурсом міжбібліотечної взаємодії в сучасному інформаційному просторі.

Матеріали науково-теоретичного і практичного журналу «Бібліотечний вісник» вводять у науковий обіг результати завершених досліджень із чільних напрямів розвитку бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства і соціальних комунікацій в Україні та за кордоном, є вагомим внеском у розвиток бібліотечної науки, освіти та практики, репрезентують українське бібліотекознавство і бібліотечну справу, сприяють розвитку фахової наукової комунікації та збагачують консолідований інформаційний простір. Це підтверджує запитуваність часопису, котрий вміщує тексти українською та англійською мовами, оскільки за міжнародним книгообміном журнал сьогодні поширюється у 25 країн, серед яких США і Японія, Німеччина і Велика Британія, Китай і Франція (Клименко, 2023, с. 91), до війни – у 35.

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України, і йому присвоєна Категорія Б (соціальні комунікації та історичні науки), оскільки часопис відповідає усім вимогам (подвійне рецензування «open peer review», перевірка на плагіат «Unicheck» тощо). Журнал індексують 16 наукометричних баз даних (у тому числі «Copernicus»). На сайті журналу (<http://bv.nbuv.gov.ua/uk/node/8>), який розміщено на офіційному порталі НБУВ (<http://bv.nbuv.gov.ua/>), в умовах повномасштабного вторгнення вчасно опубліковуються повні електронні версії статей у розділі «Архів» («Архів», б.д.), де накопичено контент від № 4 2006 р., котрі можна завантажити у форматі pdf (тут є можливість переглянути повноколірні ілюстрації, а у друкованому виданні – лише чорно-білі).

Науковці та практики – автори матеріалів 2022–2023 рр. репрезентують бібліотечно-інформаційну сферу України (понад 20 % – зовнішня афіліція), що засвідчує значний науковий кадровий потенціал української бібліотечної галузі, яка характеризується цінними історико-культурними фондами світового значення:

– *національні та державні бібліотеки* (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Національна наукова медична бібліотека України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Державна науково-технічна бібліотека України), які є методичними центрами та координують роботу своєї бібліотечної мережі;

– *бібліотеки наукових установ Національної академії наук України* (Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона Національної академії наук України, Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів» Національної академії наук України);

– *заклади галузевої вищої освіти* (Київський національний університет культури і мистецтв, Київський національний університет технологій та дизайну, Київський університет культури, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет «Львівська політехніка», Національний аерокосмічний університет імені

М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Національний університет біоресурсів і природокористування України);

– бібліотеки закладів вищої освіти (Загальна бібліотека Військової академії (м. Одеса));

– інші установи (Президія Національної академії наук України, Видавничий дім «Академперіодика» Національної академії наук України).

З № 1 2022 р. було започатковано нову рубрику «Наука та бібліотечна справа в умовах воєнного стану в Україні: міжнародна підтримка», яка, окрім інформаційних матеріалів, також вміщувала наукові статті (для прикладу, Л. Дем'янюк (2023) «Ініціативи міжнародних організацій на підтримку бібліотечно-інформаційного комплексу України» (№ 2) та Н. Стрішенець (2023) «Вилучення видань з фондів бібліотек у повоєнній Німеччині: передумови, критерії, дискусійні питання, досвід для України» (№ 3)).

Тематика публікацій журналу «Бібліотечний вісник» 2022–2023 рр. визначається різноплановістю та збалансованістю, репрезентує основні тенденції розвитку бібліотекознавства і бібліотечної справи в Україні та за кордоном, засвідчує зростання ролі бібліотек у цифрову епоху. У таблиці наведені назви рубрик, які упродовж десятиліть трансформуються, враховуючи тренди бібліотечної науки і практики в епоху інформатизації та цифровізації, і кількість публікацій у них за означений період. Тут варто вказати, що редакція вже не практикує розділяти статті від 1,5 до 2 авт. аркушів на 2 чи 3 номери, а вміщує статтю значного обсягу в одному (для прикладу, опубліковані статті О. Супронюк (2022); Н. Бондар, Ю. Рудакової та І. Ціборовської-Римарович (2023); Т. Антонюк (2023); Т. Коваль, Л. Матвійчук та І. Прокошиної (2023); Т. Антонюк та В. Антонової (2023)). Це суттєво впливає на зменшення кількості назв у часописі, незважаючи на його значний обсяг (8–10 обл.-вид. аркушів).

Таблиця

Рубрики та кількість публікацій у журналі «Бібліотечний вісник» за 2022–2023 рр.

№ з/п	Рік/Номер Назва рубрики	2022				2023			Всього
		№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 1	№ 2	№ 3	
1.	Правові засади бібліотечної діяльності	–	2	1	–	–	1	–	4
2.	Бібліотеки у цифровому середовищі	4	1	2	–	3	2	1	13
3.	Бібліотечні фонди і обслуговування читачів	2	2	1	2	1	2	2	12
4.	Історія бібліотечної справи і бібліотек	–	–	2	2	–	–	1	5
5.	Бібліографічний репертуар періодики	–	–	–	–	2	–	–	2
6.	Зарубіжний бібліотечний досвід	2	2	–	–	–	–	–	4
7.	Джерела еміграційного українознавства	–	–	–	–	–	1	–	1

Продовження табл.

8.	Наука та бібліотечна справа в умовах воєнного стану в Україні: міжнародна підтримка	1	1	1	1	2	2	2	10
9.	Повідомлення	–	1	2	–	–	–	3	6
10.	Вітаємо з ювілеєм	–	–	–	–	1	–	–	1
11.	Хроніка наукових подій	–	1	2	1	2	1	2	9
12.	Огляди. Рецензії	–	–	1	–	2	2	1	6
	Всього	9	10	12	6	13	11	12	73

Здійснений аналіз контенту журналу «Бібліотечний вісник» в умовах воєнного стану в Україні визначається науковістю, актуальністю та інформативністю, адже відображає основні напрями бібліотекознавчих досліджень («Про видання», б.д.) як головного науково-інформаційного комплексу держави – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, бібліотек різних систем і відомств, так і провідних науково-освітніх шкіл країни (Київ, Львів, Харків). Серед таких напрямів ми виокремлюємо:

– *теоретичні та практичні проблеми бібліотекознавства* (тут варто звернути увагу на матеріали рубрик «Огляди. Рецензії», «Повідомлення» та «Хроніка наукових подій»);

– *бібліотечно-інформаційні технології та бібліотеки в електронному середовищі* («Бібліотеки у цифровому середовищі»);

– *каталогізація і систематизація* (рубрики «Бібліотечні фонди і обслуговування читачів» та «Зарубіжний бібліотечний досвід»);

– *дослідження фондів* («Бібліотечні фонди і обслуговування читачів»);

– *історія бібліотечної справи і бібліотек* (однойменна рубрика);

– *джерелознавчі студії* («Джерела еміграційного українознавства»);

– *діяльність бібліотек за кордоном* («Зарубіжний бібліотечний досвід») та ін., що відповідно розкрито як у наукових статтях (присвоєно DOI), так і в інших матеріалах.

У контексті розбудови в Україні демократичної держави європейського зразка вважаємо за доцільне наголосити на матеріалах рубрики «Правові засади бібліотечної діяльності», які мають визначальне значення для модернізації та оптимального розвитку бібліотечно-інформаційної сфери країни. Тут опубліковано аналітичні дослідження О. Лопати (2022) «Забезпечення безпеки даних користувачів бібліотек у контексті нових правових стандартів Європейського Союзу» (№ 2), В. Удовика, Л. Литвинової і З. Пономаренко (2022) «Питання про повторне використання творів образотворчого мистецтва статусу суспільного надбання галерей, бібліотек, архівів і музеїв (GLAM) в аспектах європейської реформи авторського права» (№ 2) та Л. Прокопенко (2022) «Життєдайна сила освіти, культури, інклюзії та інформації у Маніфестах ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку (1949, 1972, 1994, 2022)» (№ 3), а також «Стратегія розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2022–2025)» (2023) (№ 2).

Бібліотечну взаємодію як концептуальну базову засаду прогресу бібліотечно-інформаційної сфери в цифрову епоху репрезентує, зокрема, доповідь генеральної директорки НБУВ, докторки історичних наук, член-кореспондентки НАН

України Л. Дубровіної (Dubrovina, 2023) «Зміни стратегічних пріоритетів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах воєнного часу» (англійською мовою) на щорічній Конференції європейських національних бібліотек (CENL) (№ 3). Необхідно згадати, що тексти у рубрику «Наука та бібліотечна справа в умовах воєнного стану в Україні: міжнародна підтримка» (№ 1 2022 р.) також були підготовлені нами за матеріалами е-листування Л. Дубровіної. У номері № 3 2023 р. також вміщено аналітичний матеріал Г. Ковальчук (2023), докторки історичних наук, професорки, директорки Інституту книгознавства НБУВ, «Популяризація зібрань рідкісних і цінних книг та їх досліджень Інститутом книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського серед колег Американського континенту».

Звіт про перебіг щорічної міжнародної конференції, організованої Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільно з Інформаційно-бібліотечною Радою НАН України та Асоціацією бібліотек України, котра у 2022 р. мала назву «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг» (№ 4), традиційно подається в останньому номері року. Назви заходів, які проводилися онлайн, що уможливило участь закордонних колег, та тематика доповідей підтверджують сентенцію про розвиток української бібліотечно-інформаційної сфери у контексті світових тенденцій.

ВИСНОВКИ

Використання у видавничій діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як засновника та видавця науково-теоретичного і практичного журналу «Бібліотечний вісник» сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в умовах воєнного стану в Україні сприяло вчасному ознайомленню бібліотечної спільноти і світу (часопис публікує матеріали українською і англійською мовами і за міжнародним книгообміном поширюється у 25 країн) з основними тенденціями розвитку наукових студій та актуальних напрямів бібліотечної практики України та за кордоном. Згідно із проаналізованим контентом журналу «Бібліотечний вісник» 2022–2023 рр., тематика публікацій визначається різноплановістю та злободенністю, адже розкриває основні напрями та засвідчує провідні тенденції розвитку бібліотекознавства і бібліотечної справи в Україні та за кордоном: нормативно-правова база діяльності бібліотек; теоретичні та практичні проблеми бібліотекознавства; бібліотечно-інформаційні технології та бібліотеки в електронному середовищі; каталогізація і систематизація; дослідження фондів; історія бібліотечної справи і бібліотек; джерелознавчі студії; діяльність бібліотек за кордоном тощо. В умовах воєнного стану в Україні актуальними стали публікації зазначеної тематики, у тому числі досвід зарубіжних бібліотек.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Антонюк, Т. (2023). Освітня та громадська діяльність Степана Сірополка в еміграції: за виданнями з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Бібліотечний вісник*, 2, 72–88. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.072>
- Антонюк, Т., & Антонова, В. (2023). Книгознавчі, бібліотекознавчі та бібліографознавчі здобутки С. О. Сірополка в еміграції: за виданнями з фондів Національної біб-

- ліотеки України імені В. І. Вернадського. *Бібліотечний вісник*, 3, 59–78. <https://doi.org/10.15407/bv2023.03.059>
- Архів. (б.д.). *Бібліотечний вісник*. Взято 8 вересня 2023 з <http://bv.nbuv.gov.ua/uk/archive>
- Бондар, Н. П., Рудакова, Ю. К., & Ціборовська-Римарович, І. О. (2023). Стародавньому Вільнюсу – 700: історія книговидавництва, книжкові раритети, історичні бібліотеки. *Бібліотечний вісник*, 2, 28–53. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.028>
- Дем'янюк, Л. (2023). Ініціативи міжнародних організацій на підтримку бібліотечно-інформаційного комплексу України. *Бібліотечний вісник*, 2, 102–113. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.102>
- Дубас, Т. П. (2020). *Науково-видавнича діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: напрями, тенденції змін, перспективи (1991–2019)* [Дисертація кандидата наук із соціальних комунікацій, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського].
- Клименко, О. З. (2019, 8–10 жовтня). Науковий журнал – важлива складова професійної комунікації. В *Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху* [Матеріали конференції] (Т. 1, с. 58–61). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Клименко, О. З. (2022, 4–6 жовтня). Актуальні тренди видавничої діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу. В *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* [Матеріали конференції] (с. 50–53). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Клименко, О. З. (2023, 3–5 жовтня). Взаємодія у підготовці фахового періодичного видання в умовах воєнного стану в Україні. В *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* [Матеріали конференції] (с. 90–93). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Клименко, О. З., & Сокур, О. Л. (2021a, 26–27 лютого). Бібліотечна періодика Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в системі наукових комунікацій. В *Соціальні комунікації: інструменти, технології і практика* [Матеріали конференції] (с. 13–17). Класичний приватний університет.
- Клименко, О. З., & Сокур, О. Л. (2021b, 20–22 травня). Генеза бібліотечної періодики Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. В *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* [Матеріали конференції] (с. 198–200). Видавничий центр КНУКіМ.
- Клименко, О. З., & Сокур, О. Л. (2023). Концептуальні засади започаткування бібліотечно-кознавчої періодики в Україні. *Бібліотечний Меркурій*, 1(29), 111–131. [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.1\(29\).280028](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.1(29).280028)
- Коваль, Т., Матвійчук, Л., & Прокошина, І. (2023). Основні тенденції та концептуальні засади розвитку соціокультурної діяльності наукової бібліотеки. *Бібліотечний вісник*, 3, 17–35. <https://doi.org/10.15407/bv2023.03.017>
- Ковальчук, Г. (2023). Популяризація зібрань рідкісних і цінних книг та їх досліджень Інститутом книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського серед колег Американського континенту. *Бібліотечний вісник*, 3, 87–92.
- Лопата, О. (2022). Забезпечення безпеки даних користувачів бібліотек у контексті нових правових стандартів Європейського Союзу. *Бібліотечний вісник*, 2, 18–34. <https://doi.org/10.15407/bv2022.02.018>
- Маслакова, Н. М. (2018, 2 серпня). *Бібліотечний вісник*. В *Українська бібліотечна енциклопедія*. <https://bit.ly/47jwRWT>
- Про видання. (б.д.). *Бібліотечний вісник*. Взято 8 вересня 2023 з <http://bv.nbuv.gov.ua/uk/about>

- Прокопенко, Л. (2022). Життєдайна сила освіти, культури, інклюзії та інформації: Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку (1949, 1972, 1994, 2022). *Бібліотечний вісник*, 3, 3–22. <https://doi.org/10.15407/bv2022.03.003>
- Стратегія розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (2022–2025). (2023). *Бібліотечний вісник*, 2, 3–6.
- Стришенець, Н. (2023). Вилучення видань з фондів бібліотек у повоєнній Німеччині: передумови, критерії, дискусійні питання, досвід для України. *Бібліотечний вісник*, 3, 111–120. <https://doi.org/10.15407/bv2023.03.111>
- Супронюк, О. (2022). Книжкова спадщина Богдана Лепкого у боротьбі за створення нового культурного наративу України. *Бібліотечний вісник*, 4, 3–20. <https://doi.org/10.15407/bv2022.04.003>
- Удовик, В., Литвинова, Л., & Пономаренко, З. (2022). Питання про повторне використання творів образотворчого мистецтва статусу суспільного надбання галерей, бібліотек, архівів і музеїв (GLAM) в аспектах європейської реформи авторського права. *Бібліотечний вісник*, 2, 3–17. <https://doi.org/10.15407/bv2022.02.003>
- Dubrovina, L. (2023). Changes in the strategy priorities of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine in wartime conditions. *Бібліотечний вісник*, 3, 107–110.

REFERENCES

- Antoniuk, T. (2023). Osvitnia ta hromadska diialnist Stepana Siropolka v emihratsii: za vydanniamy z fondiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Educational and social activities of Stepan Siropolko in emigration: according to publications from the funds of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 2, 72–88. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.072> [in Ukrainian].
- Antoniuk, T., & Antonova, V. (2023). Knyhoznavchi, bibliotekoznavchi ta bibliohrafoznavchi z dobutky S. O. Siropolka v emihratsii: za vydanniamy z fondiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Book studies, library studies and bibliography studies achievements of Stepan Siropolko in exile: according to publications from the funds of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 3, 59–78. <https://doi.org/10.15407/bv2023.03.059> [in Ukrainian].
- Arkhiv [Archive]. (n.d.). *Bibliotechnyi visnyk*. Retrieved September 8, 2023, from <http://bv.nbuv.gov.ua/uk/archive> [in Ukrainian].
- Bondar, N. P., Rudakova, Yu. K., & Tsihorovska-Rymarovych, I. O. (2023). Starodavnomu Vilniusui – 700: istoriia knyhovydannia, knyzhkovi rarytety, istorychni biblioteky [Ancient Vilnius – 700: History of book publishing, book rarities, historical libraries]. *Bibliotechnyi visnyk*, 2, 28–53. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.028> [in Ukrainian].
- Demianiuk, L. (2023). Initsiatyvy mizhnarodnykh orhanizatsii na pidtrymku bibliotechno-informatsiinoho kompleksu Ukrainy [Initiatives of international organizations to support the library and information complex of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 2, 102–113. <https://doi.org/10.15407/bv2023.02.102> [in Ukrainian].
- Dubas, T. P. (2020). *Naukovo-vydavnycha diialnist Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: napriamy, tendentsii zmin, perspektyvy (1991–2019)* [Scientific and publishing activities of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: directions, trends of change, prospects (1991–2019)] [PhD Dissertation, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine] [in Ukrainian].
- Dubrovina, L. (2023). Changes in the strategy priorities of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine in wartime conditions. *Bibliotechnyi visnyk*, 3, 107–110 [in English].
- Klymenko, O. Z. (2019, October 8–10). Naukovyi zhurnal – vazhlyva skladova profesiinoi komunikatsii [Scientific journal – important professional communication composition].

- In *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia: aktualni tendentsii u tsyfrovu epokhu* [Library. Science. Communication: current trends in the digital age] [Conference proceedings] (Vol. 1, pp. 58–61). V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Klymenko, O. Z. (2022, October 4–6). Aktualni trendy vydavnychoi diialnosti bibliotечно-informatsiinoho kompleksu [Current trends in scientific publishing activities of the library and information complex]. In *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Innovatsiini transformatsii resursiv i posluh* [Library. Science. Communication. Innovative transformation of resources and services] [Conference proceedings] (pp. 50–53). V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Klymenko, O. Z. (2023, October 3–5). Vzaiemodiia u pidhotovtsi fakhovoho periodychnoho vydannia v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Communication in the preparation of a professional periodical publication under martial law in Ukraine]. In *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Aktualni pytannia zberezhennia ta innovatsiinoho rozvytku naukovykh bibliotek* [Library. Science. Communication. Current issues of preservation and innovative development of scientific libraries] [Conference proceedings] (pp. 90–93). V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Klymenko, O. Z., & Sokur, O. L. (2021a, February 26–27). Bibliotечna periodyka Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v systemi naukovykh komunikatsii [Library periodicals of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine in the system of scientific communications]. In *Sotsialni komunikatsii: instrumenty, tekhnologii i praktyka* [Social communications: tools, technologies and practice] [Conference proceedings] (pp. 13–17). Classic Private University [in Ukrainian].
- Klymenko, O. Z., & Sokur, O. L. (2021b, May 20–22). Geneza bibliotечноi periodyky Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Genesis of library periodicals of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. In *Informatsiia, komunikatsiia ta upravlinnia znanniamy v hlobalizovanomu sviti* [Information, communication and knowledge management in a globalized world] [Conference proceedings] (pp. 198–200). KNUCA Publishing Centre [in Ukrainian].
- Klymenko, O. Z., & Sokur, O. L. (2023). Kontseptualni zasady zapochatkuvannia bibliotekoznavchoi periodyky v Ukraini [Conceptual principles of initiation library periodicals in Ukraine]. *Library Mercury*, 1(29), 111–131. [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.1\(29\).280028](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.1(29).280028) [in Ukrainian].
- Koval, T., Matviichuk, L., & Prokoshyna, I. (2023). Osnovni tendentsii ta kontseptualni zasady pozvytku sotsiokulturnoi diialnosti naukovoї biblioteky [The main trends and conceptual foundations of the scientific library development of the socio-cultural activities]. *Bibliotечnyi visnyk*, 3, 17–35. <https://doi.org/10.15407/bv2023.03.017> [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H. (2023). Populiaryzatsiia zibran ridkisykh i tsinnykh knykh ta yikh doslidzhen Instytutom knyhoznavstva Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho sered koleh Amerykanskoho kontyentu [Popularization of collections of rare and valuable books and their research by the Institute of Bibliography of the Vernadskyi National Library of Ukraine among colleagues on the American continent]. *Bibliotечnyi visnyk*, 3, 87–92 [in Ukrainian].
- Lopata, O. (2022). Zabezpechennia bezpeky danykh korystuvachiv bibliotek u konteksti novykh pravovykh standartiv Yevropeiskoho Soiuzu [Ensuring the security of library users' data in the context of new legal standards of the European Union]. *Bibliotечnyi visnyk*, 2, 18–34. <https://doi.org/10.15407/bv2022.02.018> [in Ukrainian].
- Maslakova, N. M. (2018, August 2). Bibliotечnyi visnyk [Library Bulletin]. In *Ukrainska bibliotечna entsyklopediia* [Ukrainian library encyclopedia]. <https://bit.ly/47jwRWT> [in Ukrainian].
- Pro vydannia [About the publication]. (n.d.). *Bibliotечnyi visnyk*. Retrieved September 8, 2023, from <http://bv.nbuv.gov.ua/uk/about> [in Ukrainian].

- Prokopenko, L. (2022). Zhyttiedaina syła osvity, kultury, inkluzii ta informatsii: Manifest IFLA/IuNESKO pro publichnu biblioteku (1949, 1972, 1994, 2022) [A living force for education, culture, inclusion and information: IFLA/UNESCO public library manifestos (1949, 1972, 1994, 2022)]. *Bibliotechnyi visnyk*, 3, 3–22. <https://doi.org/10.15407/bv2022.03.003> [in Ukrainian].
- Stratehiia rozvytku Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (2022–2025) [Development strategy of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (2022–2025)]. (2023). *Bibliotechnyi visnyk*, 2, 3–6 [in Ukrainian].
- Strishenets, N. (2023). Vyluchennia vydan z fondiv bibliotek u povoiennii Nimechchyni: peredumovy, kryterii, dyskusiini pytannia, dosvid dlia Ukrainy [Confiscation of publications from library collections in post-war Germany: prerequisites, criteria, issues, experience for Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 3, 111–120. <https://doi.org/10.15407/bv2023.03.111> [in Ukrainian].
- Suproniuk, O. (2022). Knyzhkova spadshchyna Bohdana Lepkoho u borotbi za stvorennia novoho kulturnoho naratyvu Ukrainy [Bohdan Lepky's book heritage in the fight for creation of a new cultural narrative of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk*, 4, 3–20. <https://doi.org/10.15407/bv2022.04.003> [in Ukrainian].
- Udovyyk, V., Lytvynova, L., & Ponomarenko, Z. (2022). Pytannia pro povtorne vykorystannia tvoriv obrazotvorchoho mystetstva statusu suspilnoho nadbannia halerei, bibliotek, arkhiviv i muzeiv (GLAM) v aspektakh yevropeiskoi reformy avtorskoho prava [Questions on the reuse of works of the fine arts of the status of public property of galleries, libraries, archives and museums (GLAM) in aspects of European copyright reform]. *Bibliotechnyi visnyk*, 2, 3–17. <https://doi.org/10.15407/bv2022.02.003> [in Ukrainian].

UDC 027.54(477.41)VNLU:050:004.775]:02"364"(477)

Oksana Klymenko,
PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Scientific Publications,
Institute of Library Science,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: klimenko_oz@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4821-8503

Olena Sokur,
PhD in Social Communications,
Head of the Department of Scientific
and Methodical Work,
Institute of Library Science,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: sokurol@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9861-3283

**LIBRARY SCIENCE AND LIBRARY SPHERE
IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE
(ON THE MATERIALS OF THE JOURNAL “BIBLIOTECHNYI VISNYK”
 (“LIBRARY BULLETIN”))**

The aim of the article is to research main tendencies in the development of scientific studies and priority directions of library practice in conditions of martial law in Ukraine, using the example of publications in the journal “Bibliotechnyi visnyk” (“Library Bulletin”).

Research methods. The article embraces a complex of approaches of scientific knowledge (objectivity, connection between theory and practice); the principle of unity and interconnection with current conditions; cognitive, structural-functional, descriptive and source studies methods, as well as analysis and synthesis.

Scientific novelty. For the first time, the content of the scientific-theoretical and practical journal “Bibliotechnyi visnyk” (2022–2023) is presented as an integral component of the progress of Ukrainian library science, and as a basis of functioning the state’s library sphere. It is argued that in conditions of martial law in Ukraine, library science and library sphere have been developing according to all-Ukrainian tendencies.

Main conclusions. The use of modern information and communication technologies in the publishing activity of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, as the founder and publisher of the scientific-theoretical and practical journal “Bibliotechnyi visnyk”, in conditions of martial law in Ukraine, has contributed to the apropos initiation of the library community and the world (the mentioned above journal is distributed to 25 countries by international book exchange), with the main development trends of scientific studies and modern areas of library practice in Ukraine and abroad. In 2022–2023, the themes of publications in “Bibliotechnyi visnyk” journal are determined by diversity and topicality, as they reveal the main directions, represent the leading main tendencies in the development of library science and library sphere in Ukraine and abroad, as well as demonstrate the growing role of libraries in the digital era. In conditions of martial law in Ukraine, publications on the mentioned topics, including the experience of foreign libraries, have become relevant.

Keywords: library science; library study/sphere; journal; “Bibliotechnyi visnyk” (“Library Bulletin”); digital age; information and communication technologies; informatization; digitization; information space; the National Academy of Sciences of Ukraine; V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2023 р.

УДК 021.1:316.422:004]:02(477)"363"
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293583

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФУНКЦІЙ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

*Лілія Кравець,
аспірантка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: liliakra236@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5631-623X*

Мета статті – репрезентувати модернізацію системи функцій бібліотек як базового концепту трансформації діяльності в умовах інформаційного суспільства та еволюції усіх її напрямів функціонування в епоху цифровізації.

Методи дослідження зумовлені поставленою метою статті та базувалися на застосуванні загальнонаукових (когнітивний, системного аналізу, узагальнення) та спеціальних (бібліотекознавчий, джерелознавчого пошуку) методів, серед яких – структурно-функціональний, інституціональний і соціокомунікаційний підходи.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні соціокомунікаційного підходу щодо розгляду бібліотеки як соціокомунікаційної інфраструктури, невід’ємного елементу системи активного соціального спілкування, а сьогодні – цифрової комунікації в електронному середовищі на сайтах, блогах, у соціальних мережах тощо; аргументації модернізації системи функцій бібліотек як базового концепту трансформації її діяльності в умовах інформаційного суспільства та еволюції усіх її напрямів функціонування в епоху цифровізації.

Основні висновки. Під впливом таких визначальних чинників, як цифровізація, глобалізація та російсько-українська війна, трансформація системи функцій бібліотек детермінована суспільно-політичним і соціально-економічним рівнем розвитку українського суспільства. Саме цифрова епоха в умовах безупинно зростаючих інформаційних масивів і документаційних джерел дозволила бібліотекам не втратити позиції як ключових закладів в інформаційно-комунікаційній структурі соціуму, а відкрити нові можливості для національного відродження культури, освіти та науки як базису економічного розвитку держави.

У час динамічного зростання документотворення та документообміну бібліотеки України ефективно збагачують новим змістом підсистему традиційних функцій (виховна, загальнокультурна, інформаційна, компенсаторна, комунікаційна, меморіальна, організаційна, освітня, пізнавальна, релаксаційна, соціальна, ціннісно-орієнтаційна) та успішно реалізують підсистему інноваційних (адукаційно-адвокаційна, забезпечення вільного доступу до світового інформаційного простору, орієнтаційно-дорадча, подолання цифрової нерівності, формування стійкого інтересу до читання, збирання документальних свідчень злочинів російської федерації щодо об’єктів культурної спадщини України), що засвідчує оптимальну адаптацію функціонування української бібліотечної справи в умовах гібридних загроз.

Ключові слова: бібліотекознавство; функції бібліотек; бібліотеки України; бібліотечна справа; інформаційне суспільство; цифровізація.

ВСТУП

Зі здобуттям незалежності в українському бібліотекознавстві з’явилася значна кількість праць теоретичного характеру, що засвідчило значний прогрес науки про бібліотеку та сприяло розвитку бібліотечної справи України, тобто активно здійснювалися фундаментальні і прикладні дослідження у бібліотечно-інформаційній сфері. Чільне завдання бібліотеки, яка накопичує інтегроване та синтезоване знання за весь період історичного розвитку людства, забезпечити

оптимальну діяльність суспільства загалом і задовольнити потреби конкретної людини. Базовою засадою інформаційного суспільства стає продукування інформації, що спонукає бібліотеки як клієнтоорієнтовані заклади до трансформації діяльності в умовах інформаційного суспільства та еволюції усіх її напрямів діяльності в епоху цифровізації. Розгортання інформаційного суспільства спричинило техніко-технологічні й організаційні функціональні трансформації бібліотек, що відобразилося на змісті як власне традиційних документозберігаючих функцій, так і введення у бібліотечну практику інноваційних, серед яких ключовою постає доступ до світових інформаційних ресурсів (Давидова, 2014). У полі зору українських науковців постає питання дослідження інтеграції та диференціації функцій сучасних бібліотек, а практики значну увагу приділяють висвітленню успішної реалізації традиційних та вдалій апробації інноваційних функцій.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Теоретичне підґрунтя статті становили студії сучасної бібліотекознавчої проблематики, що охоплюють дослідження теорії, методології і практики бібліотечно-інформаційної діяльності крізь призму традиційних та інноваційних функцій бібліотек.

В українській науці про бібліотеки та бібліотечну справу студіювання означеної тематики започатковано у першому числі неперіодичного фахового видання «Бібліотечний збірник» (1926–1927), яке висвітлювало питання теоретичного і практичного бібліотекознавства (Клименко, 2021). Тобто, ще у 20-х роках минулого століття Д. Балака у статті «Активізація роботи в наукових бібліотеках» та С. Постернак у публікації «Проблема наукових бібліотек УСРР» порушили «одну з центральних проблем бібліотекознавства» (Слободяник, 1995).

Найґрунтовніше теоретико-методологічне дослідження функцій наукової бібліотеки належить М. Слободянику (1995). Значний внесок у розробку питань визначальних особливостей, актуальних тенденцій і перспективних напрямів функціонування бібліотек в інформаційному суспільстві та суспільстві знань належить плеяді авторитетних учених Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, серед яких виокремлюємо праці теоретико-методологічного і науково-прикладного характеру таких науковців, як О. Воскобойнікова-Гузева, С. Гарагуля, В. Горовий, Т. Гранчак, Л. Дубровіна, М. Закіров, С. Закірова, Т. Коваль, І. Лобузін, К. Лобузін, О. Онищенко, Ю. Половинчак, В. Попик.

Діяльність бібліотеки як невід'ємного складника документно-інформаційної системи суспільства вивчали І. Давидова, Н. Жадько, В. Ільганаєва, М. Слободяник, А. Чачко, Г. Швецова-Водка.

Різні аспекти науково-інформаційного супроводу галузевої науки, діяльності бібліотек в електронному середовищі і медіапросторі, що вимагає реалізації традиційних та інноваційних функцій бібліотек, розкрито у науковому доробку О. Бруй, О. Василенко, Т. Вилегжаніної, Л. Грінберг, І. Давидової, В. Загуменної, О. Збанацької, Т. Колесникової, О. Кузьменко, О. Мар'їної, О. Матвійчук, Т. Новальської, В. Пальчук, Г. Пристай, Н. Розколупи, О. Сербіна, Т. Сидоренко та багатьох інших.

Генезис, концепції та модернізацію бібліотечно-інформаційної сфери України досліджено у монографії О. Воскобойнікової-Гузевої (2014), де запропоновано консолідовану стратегію її розвитку у контексті євроінтеграційних процесів.

Ми солідарні із твердженням Н. Кунанець (2014), що дослідження функціонування книгозбірні крізь призму соціальних комунікацій повинно базуватися на вивченні впливу бібліотек на суспільний прогрес на всіх рівнях її перцепції, у тому числі значення та ролі у соціумі загалом.

Мета статті – репрезентувати модернізацію системи функцій бібліотек як базового концепту трансформації діяльності в умовах інформаційного суспільства та еволюції усіх її напрямів функціонування в епоху цифровізації.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження ґрунтувалося на застосуванні структурно-функціонального (дозволив визначити бібліотеки як унікальний соціальний інститут, соціально-орієнтовані заклади, яким притаманна соціально-відповідальна ініціативність), інституціонального (слугував умотивуванню модернізації функціонального навантаження бібліотечної справи України в умовах глобальних загроз) і соціокомунікаційного (сприяв розгляду бібліотеки як соціокомунікаційної інфраструктури, невід’ємного елемента системи активного соціального спілкування, а сьогодні – цифрової комунікації в електронному середовищі на сайтах, блогах, у соціальних мережах тощо) підходів. Методологія статті зумовлена поставленою метою та базувалася на застосуванні загальнонаукових (аналіз, когнітивний, системний, узагальнення) та спеціальних (бібліотекознавчий, джерелознавчий) методів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Обраний джерельний комплекс за змістом репрезентує інтеграцію і диференціацію функцій бібліотек та успішну реалізацію традиційних і вдалу апробацію інноваційних функцій, а за типом-видовим складом включає дисертації, монографії, статті й матеріали конференцій.

Функція, за М. Слободяником (1995), – це залежність однієї змінної від іншої, тому функція бібліотек, згідно із твердженням бібліотекознавця, – це частина цілісного об’єкта, якому притаманні усі властивості системи, діяльність котрої ґрунтується на співпраці із зовнішнім середовищем.

Виходячи зі змісту поняття «функція» (*лат. functio* – виконання, відображення, перетворення), під терміном «функція бібліотеки» ми розуміємо роль та значення бібліотечних закладів у задоволенні інформаційних потреб соціуму на всіх етапах його розвитку, іншими словами – вплив, який здійснюють бібліотеки на суспільний прогрес. Меморіальна, комунікативна і комунікативна функції є первинними (традиційними), які реалізують бібліотеки різних систем і відомств. Ми повністю погоджуємося із твердженням О. Кузьменко та В. Загуменної (2021), що сучасна бібліотека постійно наповнює новим змістом такі традиційні функції, як дозвіллева, інформаційна, комунікаційна, культурна та освітня. Це, зі свого боку, забезпечує безперешкодний доступ знань та інформації, легалізує демократичні і гуманістичні принципи суспільного розвитку як базові у соціальній державі, сприяє багаторівневій співпраці із зовнішнім середовищем.

Функції бібліотеки ми розглядаємо як складну систему, здатну до трансформації, адаптації, інтеграції, тобто широкої взаємодії, якій притаманні всі численні ознаки систем такого типу: відкритість, самоорганізація, ієрархічність і відтворюваність. Основними підсистемами вважаємо традиційні та інноваційні функції бібліотеки. Базуючись на твердженні Арістотеля, що ціле завжди більше за суму його частин (принцип холізму), переконані, що чим більше функцій (завдань, напрямів діяльності) реалізовує сучасна бібліотека, тим більше вона відповідає вимогам соціуму, потребам окремого користувача, іншими словами, роль та місце бібліотеки у суспільному розвитку як унікального соціального інституту та окремішності духовної культури повністю залежить від її здатності організувати свою діяльність відповідно до вимог часу, бути повноцінним соціокультурним і економічним суб'єктом сучасного соціокомунікаційного простору (Слободняник, 1995). Узвичаєне сприйняття бібліотеки як фондоутримувача трансформується у розуміння книгозбірні як сучасного інформаційного закладу, що акумулює зовнішні і генерує власні інформаційні електронні ресурси (Давидова, 2014).

Особливо гостро постала реалізація функції збереження документальної пам'яті в умовах російсько-української війни (2014 р. – дотепер), коли окупанти відкрито і нахабно спалювали україномовні книги. Від початку повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації (2022), коли було окуповано близько 30 % території суверенної України, бібліотекарі збирають і систематизують свідчення та документальні матеріали про пошкодження і руйнування об'єктів культури.

Базова від моменту започаткування перших бібліотек меморіальна функція актуалізувалася через необхідність збереження накопичених століттями фондів та доступності до культурної спадщини. Також врахування загальнолюдських пріоритетів і нагальна потреба захисту надбань національної культури та ідентичності в умовах етноциду спонукали до превалювання соціальної функції завдяки створенню соціалізуючого комфортного середовища (Кравець, 2023).

В умовах трансформаційних змін О. Кузьменко і В. Загуменна (2021) базовими функціями сучасних бібліотек, незалежно від їх типу, вважають інформаційну та комунікаційну. Спершу інформатизація, а тепер цифровізація усіх царин суспільного буття стали поштовхом до утвердження інформаційно-аналітичної функції наукових бібліотек. Дозвілєва, навчальна та освітня функції у сучасних умовах, насамперед дистанційного навчання і запровадження навчання упродовж усього життя, значно посилилися у публічних бібліотеках. Як наголошує С. Гарагуля (2014), комунікація, яка базується на застосуванні новочасних технологій, одночасно поєднує комунікаційну функцію з інформаційною.

Інформаційну (або інформаційно-документну) функцію зазвичай відносять до традиційних, але всепроникна цифровізація та суспільно-політичні виклики спричинили трансформацію діяльності бібліотек, котрі є центрами надання як наукової, так і соціально значущої інформації. Сьогодні бібліотеки активно запроваджують в інформаційно-комунікаційну діяльність такі нові форми роботи, як відеолекції та віртуальні виставки, онлайн-екскурсії і презентації. Все більшу популярність отримують бібліотечний флешмоб, бібліофлеш, буккросинг, інформаційний брифінг, квест, коворкінг та ін. (Добровольська & Чередник, 2023).

Стрімке нарощування бази електронних інформаційних ресурсів, у тому числі власної генерації, спричинило диверсифікацію інформаційно-комунікаційної

діяльності бібліотек, а завдання задоволення інформаційних запитів користувачів реалізується через поєднання таких традиційних функцій, як загальнокультурна, компенсаторна, комунікаційна, організаційна та освітня.

Функціонування української бібліотечної справи цілком зорієнтовано на індивідуальні запити та потреби суспільства загалом. У час російсько-української війни викристалізувалася мета якнайповнішого інформаційного забезпечення потреб насамперед науки та освіти як базису економічного розвитку суспільства, дозвілля і культури як основи духовного процвітання. Тому інформаційна функція українських публічних бібліотек реалізується через наповнення відповідним контентом бібліотечних сайтів, блогів та соціальних мереж (Ярема, 2022).

Саме впровадження у бібліотечну практику сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє надавати усім категоріям користувачів повсюдний і цілодобовий доступ до світового інформаційного простору через реалізацію інноваційних функцій, таких як забезпечення вільного доступу до світового інформаційного простору, орієнтаційно-дорадча, подолання цифрової нерівності, формування стійкого інтересу до читання.

Через карантинні обмеження 2020–2023 рр. надання освітніх послуг у нашій державі відбувалося в дистанційному режимі. Через бойові дії від 2014 р. значно зросла кількість внутрішньо переміщених осіб, а від початку 2022 р. значна частина здобувачів освіти мігрувала в інші країни. Бібліотечні веб-сайти стали цілісним вікном доступу до інституційних репозитаріїв та університетських електронних інформаційних ресурсів, тому вимоги до їхнього наповнення, структури, доступності значно зросли (Ржеуський & Кунанець, 2023). Сайти бібліотек закладів вищої освіти надають доступ до інституційних репозитаріїв як інтелектуального надбання вишів, баз даних українських, у тому числі корпоративних, та закордонних електронних бібліотек, освітніх ресурсів, онлайн-енциклопедій, мультимедійного контенту. Тобто власне виклики часу та гібридні загрози зробили більш затребуваною таку традиційну функцію бібліотек, як освітня, яка реалізується у поєднанні з такими інноваційними, як адукаційно-адвокаційна, забезпечення вільного доступу до світового інформаційного простору та сприяння цифровій грамотності населення.

У діяльності бібліотек як закладів культури, які забезпечують комунікаційні процеси у суспільстві документами, інформацією та знаннями, новим змістом наповнюється, а у час гібридних загроз стає пріоритетною комунікаційна функція.

ВИСНОВКИ

Виявлений інформаційний потенціал документного масиву представленого дослідження дозволив констатувати, що під впливом таких визначальних чинників, як цифровізація, глобалізація та російсько-українська війна, тобто трансформація системи, функції бібліотек детерміновані суспільно-політичним та соціально-економічним рівнем розвитку українського суспільства. Саме цифрова епоха в умовах безупинно зростаючих інформаційних масивів і документаційних джерел дозволила бібліотекам не втратити позиції ключових закладів в інформаційно-комунікаційній структурі соціуму, а відкрити нові можливості для національного відродження культури, освіти та науки як базису економічного розвитку держави.

У час динамічного зростання документотворення і документообміну бібліотеки України ефективно збагачують новим змістом традиційні функції (виховна, загальнокультурна, інформаційна, компенсаторна, комунікаційна, меморіальна, організаційна, освітня, пізнавальна, релаксаційна, соціальна, ціннісно-орієнтаційна) та успішно реалізують інноваційні (адукаційно-адвокаційна, забезпечення вільного доступу до світового інформаційного простору, орієнтаційно-дорадча, подолання цифрової нерівності, формування стійкого інтересу до читання, збирання документальних свідчень злочинів російської федерації щодо об'єктів культурної спадщини України), що засвідчує оптимальну адаптацію функціонування української бібліотечної справи в умовах гібридних загроз.

Превалююча цифрова комунікація бібліотек і накопичені електронні ресурси власної генерації кардинально впливають на підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного забезпечення інформаційних потреб українського соціуму та є інтелектуальним базисом розвитку інформаційного і праксеологічного складників системи соціальних комунікацій загалом, що сприяє збагаченню світового інформаційного простору надбаннями унікальної української культури, освіти та науки.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Воскобойнікова-Гузєва, О. В. (2014). *Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація* [Монографія] (Г. І. Ковальчук, ред.). Академперіодика.
- Гарагуля, С. (2014). Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*, 6, 17–23.
- Давидова, І. О. (2014). Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*, 45, 78–84.
- Добровольська, В. В., & Чередник, Л. А. (2023). Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 5–11. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758>
- Клименко, О. З. (2021, 25 березня). Бібліотечний збірник (видання). В *Українська бібліотечна енциклопедія*. <https://bit.ly/3ZeqUNP>
- Кравець, Л. О. (2023, 7–8 квітня). Еволюція соціальної функції бібліотек України в умовах російсько-української війни. В *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* [Матеріали конференції] (с. 193–197). Видавничий центр КНУКіМ.
- Кузьменко, О. І., & Загуменна, В. В. (2021). Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 38–44. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715>
- Кунанець, Н. Е. (2014). Соціокомунікаційний підхід у бібліотекознавстві: інновації та відновлення традицій. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 3, 11–18.
- Ржеуський, А., & Кунанець, Н. (2023). Електронні інформаційні ресурси бібліотек галузевих закладів вищої освіти України під час карантинних обмежень та воєнного стану. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 96–110. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282667>
- Слободяник, М. С. (1995). *Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій* [Монографія]. Редакція журналу «Бібліотечний вісник».

Ярема, І. (2022). Цифрові комунікації як інструмент інноваційної діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 49–59. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269461>

REFERENCES

- Davydova, I. O. (2014). Upravlinnia systemnymy transformatsiamy bibliotek: do pytannia naukovi orhanizatsii upravlinnia [Management of system transformations of libraries: to the issue of scientific organization of management]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 45, 78–84 [in Ukrainian].
- Dobrovolska, V. V., & Cherednyk, L. A. (2023). Innovatsiina diialnist bibliotek v umovakh tsyfrovoho suspilstva [Innovative activities of libraries in conditions of digital society]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 5–11. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758> [in Ukrainian].
- Harahulia, S. (2014). Biblioteki v informatsiinosu sispilstvi: orientatsiia na korytsuvacha [Libraries in the information society: focus on the user]. *Bibliotechnyi visnyk*, 6, 17–23 [in Ukrainian].
- Klymenko, O. Z. (2021, March 25). Bibliotechnyi zbirnyk (vydannia) [Library collection (edition)]. In *Ukrainska bibliotekna entsyklopediia* [Ukrainian library encyclopedia]. <https://bit.ly/3ZeqUHP> [in Ukrainian].
- Kravets, L. O. (2023, April 7–8). Evoliutsiia sotsialnoi funktsii bibliotek Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Evolution of the social function of Ukrainian libraries in the context of the Russian-Ukrainian war]. In *Aktualni pytannia, problemy ta perspektyvy rozvytku humanitarnykh nauk u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori* [Current issues, problems and prospects for the development of humanities in the modern socio-cultural space] [Conference proceedings] (pp. 193–197). KNUCA Publishing Centre [in Ukrainian].
- Kunanets, N. E. (2014). Sotsiokomunikatsiinyi pidkhid u bibliotekoznavstvi: innovatsii ta vidnovlennia tradytsii [Sociocommunication approach in library science: innovations and renewal of traditions]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 11–18 [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. I., & Zahumenna, V. V. (2021). Transformatsiia ta rozshyrennia funktsii bibliotek u suchasnomu tsyfrovomu prostori [Transformation and expansion of library functions in the modern digital space]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 38–44. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715> [in Ukrainian].
- Rzheuskyi, A., & Kunanets, N. (2023). Elektronni informatsiini resursy bibliotek haluzevykh zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy pid chas karantynnykh obmezhen ta voiennoho stanu [Electronic information resources of libraries of higher education branch institutions in Ukraine during the quarantine restrictions and martial law]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 11, 96–110. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282667> [in Ukrainian].
- Slobodianyk, M. S. (1995). *Naukova biblioteka: evoliutsiia struktury i funktsii* [Scientific library: evolution of structure and functions] [Monograph]. Redaktsiia zhurnalu "Bibliotechnyi visnyk" [in Ukrainian].
- Voskoboinikova-Huzieva, O. V. (2014). *Stratehii rozvytku bibliotekno-informatsiinoi sfery Ukrainy: henezys, kontseptsii, modernizatsiia* [Strategies of development of library-informative sphere of Ukraine: genesis, conceptions, modernisation] [Monograph] (H. I. Kovalchuk, Ed.). Akadempriodyka [in Ukrainian].
- Yarema, I. (2022). Tsyfrovi komunikatsii yak instrument innovatsiinoi diialnosti publichnykh bibliotek Ukrainy [Digital communications as means of innovative activity of public libraries in Ukraine]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 49–59. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269461> [in Ukrainian].

UDC 021.1:316.422:004]:02(477)"363"

Lilia Kravets,
PhD Student,
Kyiv National University
of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: liliakra236@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5631-623X

MODERNIZATION OF THE SYSTEM OF LIBRARY FUNCTIONS IN HYBRID THREATS CONDITIONS

The aim of the article is to represent the modernization of the system of library functions as a basic concept of activity transformation in conditions of information society and evolution of all its functioning areas in the digitalization epoch.

Research methods are determined by the goal of the article, and are based on the application of general scientific (cognitive, system analysis, generalization) and special (library science and source science search) methods, including structural and functional, institutional, social and communication approaches.

Scientific novelty of the study consists in grounding the social and communication approach regarding the research of the library as a social and communication infrastructure, as an integral element of the system of active social communication, and nowadays, as a digital communication in the electronic environment on websites, blogs, social networks, etc.; in modernization of the system of library functions as a basic concept of its activity transformation in conditions of information society and evolution of all its functioning areas in the digitalization epoch.

Main conclusions. Under the influence of such determining factors as digitalization, globalization and the Russian-Ukrainian war, the transformation of the system of library functions is determined by the socio-political and socio-economic level of development of Ukrainian society. It was the digital era that in conditions of constantly growing information arrays and documentation sources allowed libraries not to lose their position as key institutions in the information and communication structure of society, but to open new opportunities for the national revival of culture, education and science as the basis of the state economic development.

During the dynamic growth of document creation and document exchange, libraries of Ukraine effectively enrich traditional functions subsystem with new content (educational, general cultural, informational, compensatory, communication, memorial, organizational, educational, cognitive, relaxation, social, value orientation), and successfully realize innovative functions subsystem (educational and advocacy, ensuring free access to the world information space, guidance and counseling, overcoming digital inequality, forming a sustainable interest in reading, collecting documentary evidence of crimes committed by the Russian Federation in relation to objects of cultural heritage of Ukraine), which proves the optimal adaptation of the functioning of Ukrainian librarianship in hybrid threats conditions.

Keywords: library science; functions of libraries; libraries of Ukraine; librarianship; information society; digitalization.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2023 р.

УДК 027.022(477.43/44):025.5-048.34:004]”364”(477)
DOI: 10.31866/2616-7654.12.2023.293584

СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ПОДІЛЛЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА ВИКЛИКИ ЧАСУ

*Тетяна Побережна,
аспірантка,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: dis5121.tpoberezhna@dakkim.edu.ua
ORCID: 0009-0006-7028-6253*

Метою статті є дослідження оптимальних стратегій діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні.

У статті використані **методи** аналізу, інформаційний, порівняння, синтезу, структурно-функціональний та узагальнення, а також інноваційний, інституціональний, діяльнісний і соціокомунікаційний підходи; принципи об'єктивності та усебічності дослідження.

Наукова новизна. Вперше репрезентовано оптимальні стратегії діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні, що спричинене зміною пріоритетів у бібліотечній практиці. Аргументовано, що в умовах російсько-української війни бібліотечна справа України продовжує успішно функціонувати, бібліотека як унікальний соціальний інститут стала осередком консолідації громадян і важливим джерелом достовірної інформації та знань для всіх категорій користувачів.

Основні висновки. Стратегія діяльності публічної бібліотеки – це інтегрований на визначеній сукупності принципів ефективної діяльності напрям розвитку бібліотечного закладу, котрий покликаний забезпечити його довготривалий успіх і зосереджений на наданні бібліотечно-інформаційних послуг, базуючись на ефективному використанні власних ресурсів та залученні електронних інформаційних ресурсів, у тому числі глобальної мережі із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, усім категоріям користувачів задля розвитку їхнього духовно-інтелектуального потенціалу. Актуальні стратегії публічних бібліотек Поділля в умовах соціальних потрясінь базуються на принципах клієнтоорієнтованості, людиноцентризму, мультиперспективності, багаторакурсності, універсальності та інфосимбіозу, що результується у накопиченні репутаційного капіталу, позитивно впливає на імідж українського бібліотечного інституту та його конкурентоздатність серед інформаційних установ. Надійність і ефективність функціонування бібліотечної справи, підвищення її дієвості в умовах воєнного стану в Україні прямо залежить від відкритості накопичених документальних фондів і їх доступності 24/7, незалежно від місцезнаходження користувача, до інформації і знань.

Ключові слова: бібліотекознавство; бібліотечна справа; публічні бібліотеки Поділля; інформаційно-комунікаційні технології; інформаційний ресурс; інформаційний простір; цифровізація.

ВСТУП

Десятий рік триває наджорстока російсько-українська війна, яка становить відкриту загрозу існуванню української державності та спрямована на фізичне знищення українського народу, його чарівної мови і надбань багатомірової укра-

їнської культури. Але ця війна консолідувала українців на стійкий опір окупанту і розділила світ на цивілізований, котрий боронить права людини, та тоталітарний, що відкрито чи потайки підтримує геноцид інших народів. До сьогодні територія всієї України перебуває під постійними ракетними обстрілами, коли гинуть цивільні люди, зазнають бомбардувань об'єкти інфраструктури, у тому числі культурні установи, серед яких і бібліотеки. У таких надважких умовах українські бібліотекарі зміщують акценти своєї діяльності і переорієнтовуються на роботу в нових реаліях.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Важливим науково-теоретичним підґрунтям нашого дослідження стала монографія О. Воскобойнікової-Гузевої (2014), в якій дослідницею всебічно проаналізовано трансформацію української бібліотечно-інформаційної сфери в 1990–2010-х роках та запропоновано перспективну модель бібліотечних закладів на основі досвіду провідних закордонних бібліотек.

Від початку повномасштабного вторгнення проблеми функціонування бібліотечної справи України в умовах воєнного стану активно розглядалися як науковцями, так і практиками. Науково-теоретичні дослідження адаптації бібліотек України до нових реалій та подальші перспективи галузі висвітлюють українські вчені-бібліотекознавці, серед яких варто назвати О. Бруй, В. Добровольську, В. Загуменну, В. Корбутяка, Л. Кузнецову, О. Кузьменко, М. Маранчака, Л. Прокопенко, Л. Пугач, Г. Салату, О. Сербіна та інших. Питання діяльності українських публічних бібліотек в умовах воєнного стану розглядають такі відомі фахівці бібліотечної справи, як Ю. Амельченко, О. Білик, Ю. Василенко, С. Герасимова, Л. Костенко, І. Лугина, А. Лупан, Ю. Новальська, Л. Поперечна, Т. Сватула, С. Сердюк, О. Шевченко, О. Шматько, Л. Шум та інші. Досвід окремих публічних бібліотек Поділля розкрито у матеріалах бібліотекарів-практиків, серед яких Н. Андрійченко, О. Бойко, Ю. Горбатенко, Т. Жайворонок, В. Животовська, О. Кісельова, О. Романюк, Г. Слотюк, Л. Харчук.

З огляду на обрану тему, базовими стали дослідження М. Маранчака і Н. Маранчак (2023) щодо використання гейміфікованих механік як оптимального інструменту створення позитивного іміджу бібліотеки та перевіреного дійового способу залучення нових користувачів; О. Сербіна (2023) про результати дослідження Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого становища мережі публічних бібліотек України в умовах воєнного стану; Ю. Новальської (2022) про основні завдання публічних бібліотек під час війни; С. Сердюк і С. Герасимова (2022) про особливості адаптації українських бібліотечних закладів різних систем і відомств до реалій воєнного часу; Є. Чумака (2022) стосовно впливу цифровізації на електронні інформаційні ресурси українських публічних бібліотек із пропозицією їх видової класифікації. Л. Прокопенко (2023), досліджуючи краєзнавчі електронні ресурси, акцентувала, що в сучасних умовах роль публічної бібліотеки, яка спрямована на обслуговування усіх категорій користувачів, значно зростає, адже вона максимально повно задовольняє усі їхні потреби на документ чи інформацію, пропонуючи «широкий спектр сучасних бібліотечних послуг» через використання універсальних фондів (с. 83).

Отже, проблеми в діяльності українських публічних бібліотек, набутий під час війни досвід та основні вектори розвитку постійно перебувають у полі зору нау-

ковців і практиків, але питання обґрунтування найбільш прийнятних у сучасних умовах стратегій діяльності публічних бібліотек Поділля залишилося поза увагою дослідників. (Поділля – історико-географічна область України, охоплює територію сучасних Тернопільської (південь), Хмельницької (без північної смуги), Вінницької, північні райони Одеської областей, а також невеликі прилеглі території Житомирської, Черкаської, Миколаївської, Кіровоградської та Київської областей («Поділля», б.д.).)

Мета статті – дослідження оптимальних стратегій діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану в Україні.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використані методи абстрактно-логічний, аналізу, інформаційний, порівняння, синтезу, структурно-функціональний та узагальнення а також інноваційний, інституціональний, діяльнісний та соціокомунікаційний підходи; принципи об'єктивності та усебічності дослідження. Джерельна база статті включає публікації науково-теоретичного характеру і практичного спрямування щодо особливостей роботи українських публічних бібліотек під час російсько-української війни та інтернет-присутність бібліотек Поділля (сайти, блоги, соціальні мережі).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Глобалізаційні та інтеграційні процеси, швидкоплинні зміни суспільно-політичного життя українців останнього десятиліття спонукають до переосмислення парадигми бібліотекознавства як науки про бібліотеку, її історії, становлення і особливостей функціонування. «Генезі бібліотекознавства як наукової дисципліни документно-комунікаційного циклу притаманний прогрес як загальнотеоретичного, так і теоретико-прикладного рівнів, що зумовлено зміною парадигми до вивчення його об'єкта» (Клименко & Сокур, 2020, с. 50).

Сутність поняття «стратегія діяльності публічної бібліотеки» (*давньогр. στρατηγία* – мистецтво полководця) ми розуміємо як інтегрований на визначеній сукупності принципів ефективної діяльності напрям розвитку бібліотечного закладу, котрий покликаний забезпечити його довготривалий успіх і зосереджений на наданні бібліотечно-інформаційних послуг, базуючись на ефективному використанні власних ресурсів та залученні електронних інформаційних ресурсів, у тому числі глобальної мережі із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, усім категоріям користувачів задля розвитку їхнього духовно-інтелектуального потенціалу.

Актуальні стратегії публічних бібліотек Поділля в умовах соціальних потрясінь базуються на принципах клієнтоорієнтованості, людиноцентризму, мультиперспективності, багаторакурсності, універсальності та інфосимбіозу, що результується у накопиченні репутаційного капіталу, позитивно впливає на імідж українського бібліотечного інституту та його конкурентоздатність серед інформаційних установ. Нині бібліотеки стали комунікаційним базисом між громадянами і державою, адже завжди відображають об'єктивні закономірності розвитку суспільства.

Принцип людиноцентризму реалізувався в умовах війни через орієнтацію на психічне (організація зустрічей із психологами онлайн чи офлайн, створення про-

сторів зустрічей, підтримки один одного, території співтворення та порозуміння), ментальне (зустрічі з видатними країнами-воїнами Збройних Сил України, вшанування пам'яті загиблих за Україну, сприяння волонтерському руху і благодійництву) та фізичне (місце тимчасового поселення чи укриття під час бомбардувань) здоров'я усіх категорій користувачів (Новальська, 2022; Сердюк & Герасимов, 2022).

Принцип клієнтоорієнтованості насамперед виражається в налаштуванні бібліотечних сервісів і продуктів на сьогоденні потреби користувачів (у тому числі бібліотека стала відкритим простором, закладом соціалізації читачів з обмеженими можливостями), створенні сприятливих умов та адаптуванні надання послуг до умов воєнного часу, включаючи зворотній зв'язок, тобто тісна взаємодія із членами громади (організація заходів до визначних дат, пропагування бібліотеки і промоція читання у місцях відпочинку чи скупчення громадян, започаткування майстер-класів для налагодження змістовного дозвілля, особливо молоді).

Принцип мультиперспективності в бібліотечній справі ми розуміємо як розгортання краєзнавчої діяльності в аспекті збереження традицій національних меншин, які справіку населяли територію нашої країни, є творцями її славетної історії та унікальної культури як невід'ємного складника світового цивілізаційного розвитку. Реалізація принципу мультиперспективності сприяє індивідуальному духовному саморозвитку в умовах гідності, толерантності і рівних можливостей, незалежно від етнічної групи, політичних уподобань, конфесійної приналежності чи віку користувачів.

Принцип інфосимбіозу. В умовах гібридної інформаційної війни бібліотекарі у блогах, на сторінках у соціальних мережах публікують правдиву інформацію про події на фронті, протистоять фейкам, ворожим ПІСО, аргументовано спростовуючи їх, збирають та фіксують документальні підтвердження злочинів окупантів, тобто насичують інформаційний простір як е-джерело достовірної інформації (Новальська, 2022; Сердюк & Герасимов, 2022). «Віртуальний інформаційний простір бібліотечних установ, сформований для задоволення інформаційних потреб користувачів, охоплює такі віртуальні представництва, як: сайти, блоги, сторінки груп користувачів у популярних соціальних мережах тощо» (Добровольська & Чередник, 2023).

Принцип багаторакурсності особливо виразно реалізувався в умовах воєнного стану в Україні, коли бібліотеки стали осередками збору та розподілу гуманітарної допомоги, пошиття одягу та маскувальних сіток для Збройних Сил України і формувань Територіальної оборони, приготування їжі, участі у різних акціях (допомога дітям/студентам-переселенцям у підготовці до занять, організація чи проведення курсів із вивчення української/англійської мови, опанування нових професій, догляд за могилами полеглих тощо) (Новальська, 2022; Сердюк & Герасимов, 2022).

Стратегія цифрової модернізації бібліотек потребує насамперед оптимальної та виваженої державної політики в бібліотечно-інформаційній сфері, консолідації бібліотечного співтовариства під єдиним керівництвом у державному секторі економіки, імплементації міжнародних стандартів (враховуючи європейський вектор розвитку України), розробки нової редакції базового галузевого закону, окремі положення якого вже неактуальні чи архаїчні, та підготовки низки нормативно-правових актів з урахуванням реалій сьогодення.

Наступне – організація відповідної системи підвищення кваліфікації для бібліотечних працівників із метою підвищення рівня їх професіоналізації та за-

доволення фахових потреб, котра десятиліттями злагоджено працює у провідних країнах світу. Важливим завданням бібліотечно-інформаційної сфери держави в цифрову епоху є започаткування єдиної навчально-освітньої онлайн-платформи. Враховуючи кращий закордонний досвід, як наголошують О. Клименко і О. Сокур (2023), такий майданчик об'єднає всі наявні освітні ресурси: «онлайн-консультації, відеоконференції, онлайн-лекції, вебінари, безпосередній зв'язок фахівців різних країн» (с. 41).

Візія та контекстуальне функціонування бібліотечної справи у період інформаційної технологізації суспільства ґрунтується на положеннях «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року». У документі чітко регламентовано, що українські бібліотеки – це фундаментальний складник «культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України» (Кабінет Міністрів України, 2016), що засвідчує *принцип універсальності*.

Реформування національної системи освіти та інших галузей, децентралізація, фінансування за залишковим принципом культури, анексія Автономної Республіки Крим і окупація з 2014 р. частин Донецької і Луганської областей стали тими факторами, які негативно вплинули на функціонування бібліотечної галузі України. Надійність і ефективність функціонування бібліотечної справи, підвищення її дієвості в умовах воєнного стану в Україні прямо залежить від відкритості накопичених документальних фондів і їх доступності 24/7, незалежно від місцезнаходження користувача, до інформації і знань.

Публічні бібліотеки Поділля працюють у руслі загальноукраїнських тенденцій: зміщують акценти на затребуваний інформаційний ресурс, акумулюють нові електронні сервіси і створюють електронні інформаційні продукти. Представлені у попередніх дослідженнях теоретико-методологічні засади трансформації мережі публічних бібліотек в умовах децентралізації дозволяють стверджувати, що впровадження в щоденну практику публічних бібліотек Поділля сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє «адекватно реагувати на виклики воєнного часу, оперативно відповідати на інформаційні, освітні, культурні, дозвілєві потреби користувачів у режимі 24/7» (Побережна, 2023, с. 94).

Серед найвідоміших проєктів публічних бібліотек Поділля, які активно розробляються в умовах воєнного стану, варто назвати: «Голоси живої історії» (Вінницька ОУНБ ім. Валентина Отамановського); «Незабутні», «Станція: Українізація», молодіжний фестиваль «Молодь єднає Україну» (Публічна міська бібліотека з філіями Бердичівської ТГ); «Театральна вітальня», літературний конкурс «Вільний степ» (Одеська ОУНБ ім. М. С. Грушевського); «Академія здоров'я», освітні тренінги «Сервіси електронного урядування на користь громад», «Інформаційна платформа з питань праці», фестиваль для дітей «Будь на часі з бібліотекою» (ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, м. Кропивницький); фестиваль «Букфест», конкурс «Світ одеської казки», Літхаб «Імпульс» (Централізована міська бібліотечна система для дітей, м. Одеса); ярмарок «Символіку купи – ЗСУ допоможи», літера-

турно-історичний марафон «Конституція – оберіг нашої державності», «Тиждень молодіжної книги», розмовний клуб «Говоримо українською», «Літні жанрові суботні читання. Субота історичного роману» (Малинська ЦПБ ім. В. Скуратівського); онлайн-конкурс поезії «Миру Україні», бібліо-кафе «Х.Л.А.М.» (Центральна міська дитяча бібліотека, м. Одеса); тиждень краєзнавства «Я починаюся з рідної землі», «#КнижкиДаруй#ДоПеремогиКрокуй!» (Черкаська обласна бібліотека для юнацтва імені Василя Симоненка).

Протягом 2022–2023 рр. усіма бібліотеками проводилися заходи, у рамках яких відбувалися зустрічі, виставки (книжкові, фотовиставки, електронні, віртуальні) тощо до знаменних і пам'ятних дат: Всеукраїнський тиждень дитячого читання «Нація, яка читає, – непереможна!» (усі дитячі бібліотеки країни), Міжнародний день рідної мови, Всесвітній день поезії, День матері, Міжнародний день захисту дітей, День Конституції України, День пам'яті Захисників України, День українського політв'язня, День незалежності України, роковини Голодомору і Чорнобильської трагедії, ювілеї видатних особистостей України і світу та ін.

Публічні бібліотеки Поділля сьогодні є тими інклюзивними закладами культурно-освітньої сфери, які оперативним безоплатно забезпечують доступ громадян до достовірної інформації та знань всіх категорій користувачів, у тому числі й віддалено, успішно задовольняють їх освітні, культурні, інформаційні, дозвілєві, духовні та інші потреби. Тобто сучасні бібліотеки, виконуючи роль своєрідних культурних хабів, намагаються «бути всім для всіх». В умовах воєнного стану публічні бібліотеки Поділля функціонують згідно з пріоритетами загальнолюдських цінностей у руслі загальноукраїнських тенденцій. Усе це поставило на порядок денний нові завдання перед бібліотечною галуззю, що нині реалізуються через широке впровадження інноваційних форм обслуговування, особливо через залучення мультимедійних технологій та створення мультимедійного середовища.

ВИСНОВКИ

Стратегія діяльності публічної бібліотеки – це інтегрований на визначеній сукупності принципів ефективної діяльності напрям розвитку бібліотечного закладу, котрий покликаний забезпечити його довготривалий успіх і зосереджений на наданні бібліотечно-інформаційних послуг, базуючись на ефективному використанні власних ресурсів та залученні електронних інформаційних ресурсів, у тому числі глобальної мережі із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, усім категоріям користувачів задля розвитку їхнього духовно-інтелектуального потенціалу.

Актуальні стратегії публічних бібліотек України в умовах соціальних потрясень базуються на принципах клієнтоорієнтованості, людиноцентризму, мультиперспективності, багаторакурсності, універсальності та інфосимбіозу, що результуються у накопиченні репутаційного капіталу, позитивно впливає на імідж українського бібліотечного інституту та його конкурентоздатність серед інформаційних установ. Надійність і ефективність функціонування бібліотечної справи, підвищення її дієвості в умовах воєнного стану в Україні прямо залежить від відкритості накопичених документальних фондів і їх доступності 24/7, незалежно від місцезнаходження користувача, до інформації і знань.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Воскобойнікова-Гузєва, О. В. (2014). *Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація* [Монографія] (Г. І. Ковальчук, ред.). Академперіодика.
- Добровольська, В. В., & Чередник, Л. А. (2023). Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 1, 5–11. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758>
- Кабінет Міністрів України. (2016, 23 березня). *Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»* (Розпорядження № 219-р). Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/npras/248924865>
- Клименко, О., & Сокур, О. (2020). Кодифікація вивчення бібліотеки як об'єкта бібліотекознавства в системі наукових комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 60, 49–61. <https://doi.org/10.15407/nr.60.049>
- Клименко, О., & Сокур, О. (2023). Підвищення кваліфікації бібліотекарів як пріоритетний напрям науково-методичної роботи у НБУВ в умовах суспільних викликів. *Вісник Книжкової палати*, 9, 37–42.
- Маранчак, М., & Маранчак, Н. (2023). Використання гейміфікованих механік для стимулювання UGC в інтернет-маркетингу бібліотек. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 21–33. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282652>
- Новальська, Ю. В. (2022, 4–6 жовтня). Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану. В *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* [Матеріали конференції] (с. 77–79). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
- Побережна, Т. І. (2023, 2 червня). Трансформація системи публічних бібліотек Вінниччини в умовах децентралізації: теоретико-методологічні засади дослідження. В *Інформація та соціум* [Матеріали конференції] (с. 91–94). Донецький національний університет імені Василя Стуса.
- Поділля. (б.д.). В *Вікіпедія*. Взято 20 серпня 2023 з <https://bit.ly/3T5hk91>
- Прокопенко, Л. (2023). Формування красназавчих електронних ресурсів як пріоритетний напрям діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 11, 82–95. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282666>
- Сербін, О. (2023). Бібліотеки в умовах реальної безумовності: практичні рефлексії у підсумках тривалості процесу. *Бібліотечна планета*, 2(100), 4–6.
- Сердюк, С., & Герасимов, С. (2022). Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 3(29), 9–14.
- Чумак, Є. (2022). Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 36–48. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269445>

REFERENCES

- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016, March 23). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotechnoi spravy na period do 2025 roku "Iakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia stalooho rozvytku Ukrainy"* [On approval of the Library Development Strategy for the period up to 2025 "Qualitative changes in libraries for sustainable development of Ukraine"] (Order No. 219-r). Government portal. <https://www.kmu.gov.ua/npras/248924865> [in Ukrainian].

- Chumak, Ye. (2022). Transformatsiia informatsiinykh resursiv publichnykh bibliotek Ukrainy v suchasnykh umovakh [Informational resources transformation of Ukrainian public libraries current conditions]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 36–48. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269445> [in Ukrainian].
- Dobrovolska, V. V., & Cherednyk, L. A. (2023). Innovatsiina diialnist bibliotek v umovakh tsyfrovoho suspilstva [Innovative activities of libraries in conditions of digital society]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 5–11. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758> [in Ukrainian].
- Klymenko, O., & Sokur, O. (2020). Kodyfikatsiia vyvchennia biblioteky yak obiekta bibliotekoznavstva v systemi naukovykh komunikatsii [Codification of library study as an object of library science]. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, 60, 49–61. <https://doi.org/10.15407/np.60.049> [in Ukrainian].
- Klymenko, O., & Sokur, O. (2023). Pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotekariv yak priorityetnyi napriam nauково-metodychnoi roboty u NBUV v umovakh suspilnykh vyklykiv [Improving the qualifications of librarians as a priority direction of scientific and methodical work in the VNLU in the conditions of social challenges]. *Bulletin of the Book Chamber*, 9, 37–42 [in Ukrainian].
- Maranchak, M., & Maranchak, N. (2023). Vykorystannia heimifikovanykh mekhanik dlia stymuliuвання UGC v internet-marketyngu bibliotek [Gamification mechanics usage for ugc promotion in online library marketing]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 11, 21–33. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282652> [in Ukrainian].
- Novalska, Yu. V. (2022, October 4–6). Publichni biblioteky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Public libraries of Ukraine under the conditions of martial law]. In *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Innovatsiini transformatsii resursiv i posluh* [Library. Science. Communication. Innovative transformations of resources and services] [Conference proceedings] (pp. 77–79). Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Poberezhna, T. I. (2023, June 2). Transformatsiia systemy publichnykh bibliotek Vinnychyny v umovakh detsentralizatsii: teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia [Transformation of the system of public libraries of Vinnytsia in conditions of decentralization: theoretical and methodological foundations of the study]. In *Informatsiia ta sotsium* [Information and society] [Conference proceedings] (pp. 91–94). Vasyl Stus Donetsk National University [in Ukrainian].
- Podillia [Podillia]. (n.d.). In *Wikipedia*. Retrieved August 20, 2023, from <https://bit.ly/3T5hk91> [in Ukrainian].
- Prokopenko, L. (2023). Formuvannia kraieznavchykh elektronnykh resursiv yak priorityetnyi napriam diialnosti publichnykh bibliotek Ukrainy [Local knowledge electronic resources development as a priority field of Ukrainian public libraries activity]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 11, 82–95. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282666> [in Ukrainian].
- Serbin, O. (2023). Biblioteky v umovakh realnoi bezumovnosti: praktychni refleksii u pidsumkakh tryvalosti protsesu [Libraries in conditions of real uncertainty: practical reflections in the results of the duration of the process]. *Bibliotechna planeta*, 2(100), 4–6 [in Ukrainian].
- Serdiuk, S., & Herasymov, S. (2022). Biblioteky Ukrainy pid chas viiny: adaptatsiia do novykh realii ta vyznachennia priorityetiv [Libraries of Ukraine during the war: adaptation to new realities and setting priorities]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 3(29), 9–14 [in Ukrainian].
- Voskoboinikova-Huzieva, O. V. (2014). *Stratehii rozvytku bibliotekno-informatsiinoi sfery Ukrainy: henezys, kontseptsii, modernizatsiia* [Strategies of development of library-informative sphere of Ukraine: genesis, conceptions, modernisation] [Monograph] (H. I. Kovalchuk, Ed.). Akadempriodyka [in Ukrainian].

UDC 027.022(477.43/44):025.5-048.34:004]"364"(477)

Tetiana Poberezhna,
PhD Student,
National Academy of Managerial Staff
of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: dis5121.tpoberezhna@dakkim.edu.ua
ORCID: 0009-0006-7028-6253

ACTIVITY STRATEGIES OF PUBLIC LIBRARIES OF PODILLIA IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE: REALITIES AND CHALLENGES OF NOWADAYS

The aim of the article is to study the optimal activity strategies of public libraries of Podillia in conditions of martial law in Ukraine.

In this article, such **research methods** as analysis, synthesis, information method, comparison method, structural-functional method, generalization method are used; innovative, institutional, activity and socio-communication approaches are applied; principles of objectivity and comprehensiveness of the study are embraced.

Scientific novelty. For the first time, the optimal activity strategies for public libraries of Podillia in conditions of martial law in Ukraine are highlighted; this is caused by the change in priorities of the library practice. It is argued that in conditions of the Russian-Ukrainian war, the library sphere of Ukraine continues to function successfully. The library itself, as a unique social institution, has become a center of consolidation of citizens, and an important source of reliable information and knowledge for all categories of users.

Main conclusions. The activity strategy of the public library is an integrated development direction of a library institution, which is aimed to ensure its long-term success, and is focused on the provision of library and information services. It is based on the effective use of its own resources, as well as on the involvement of electronic information resources, including the global network, with applying modern information and communication technologies for all categories of users in order to enrich their spiritual and intellectual potential. In conditions of social upheavals, current strategies of public libraries in Podillia ground on the principles of client orientation, people-centeredness, multiperspectivity, multiaspectness, universality and infosymbiosis. This results in accumulation of the reputational capital, positively affects the image of the Ukrainian library institute and its competitiveness among information establishments. The reliability and efficiency of the library sphere functioning in conditions of martial law in Ukraine directly depend on the openness of the accumulated documentary funds and their availability 24/7, regardless of the location of the user, as well as his knowledge and access to information.

Keywords: library science; library study/sphere; public libraries of Podillia; information and communication technologies; information resource; information space; digitization.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2023 р.

Наукове видання

Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук

Науковий журнал

Випуск 12

Відповідальний редактор

Т. Новальська

Літературний редактор

К. Спрогіс

Редактор-перекладач

англійського тексту

С. Гурбанська

Бібліографічний редактор

І. Стригун

Дизайн обкладинки

Є. Дорошенко

Технічне редагування

В. Лук'яненко

Комп'ютерна верстка

О. Щербина

Scientific publication

Ukrainian Journal on Library and Information Science

Scientific Journal

ISSUE 12

Responsible editor

T. Novalska

Literary editor

K. Sprogis

English text editor

S. Hurbanska

Bibliographic editor

I. Stryhun

Cover design

Ye. Doroshenko

Technical editing

V. Lukianenko

Computer layout

O. Shcherbyna

Підписано до друку: 15.12.2023. Формат 70x100 ¹/₁₆
Ум. др. арк. 11,7. Обл. др. арк. 9,52.
Наклад 100 примірників
Замовлення № 5161

Видавничий центр КНУКіМ
Видавець Київський національний університет культури і мистецтв

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4776 від 09.10.2014